

România literară

SĂPTĂMÎNAL
AL
UNIUNII SCRITORILOR

9

Joi 28 februarie 1991

(Anul XXIV)

Şapte milenii de caricatură

DUPĂ ŞTIRI care n-au cum să fie verificate, azi apar în România patruzeci şi două de reviste umoristice care se declară ca atare — în afara celor ce sînt astfel în mod nedeliberat. Toate fac loc în pagină caricaturilor, acestor simpatice satire în creion ascuţit. Dată fiind şi existenţa citorva „saloane” periodice în mai multe centre din ţară, unde artiştii acestei specii grafice sînt răsfăţaţi pe simeze largi şi cu premii multe, se va înţelege, desigur, că libertatea de gândire şi expresie cucerită prin Revoluţie prieste caricaturiştilor şi-i îndeamnă să-şi verseze cu zel talentele acidulate. E floribund mai desenul politic, cu linie ofensivă şi legendă şotică, avînd, adesea, o valoare pamfletară egală cu a unei diatribe de regim jurnalistic. Prin caricatură — zicea Zarifopol — se infamează o realitate, căci si caricaturalul poate fi exact verosimil. În faţa unei producţii vesele, corosive, bine ţintite, omul zimbeşte ori ride cu poftă şi gustînd poanta o tot povesteşte pînă ce ea capătă circulaţie anecdotică.

Caricatura a avut dintotdeauna o natură democratică prin neîmpăcare cu statu-quo-ul şi adversitate esenţială faţă de orice mistificări ale principilor politice şi morale. Ea nu ştie să mintă şi nu are niciodată factură psalmică; chiar în abstracţiuni, vizează realul şi sugerează fără echivoc concretul. Specialişti, încarceraţi în atâtea dezacorduri, sînt totuşi unanimi (ori pe-aproape) în a considera că istoria caricaturii începe acum aproximativ şapte mii de ani: un papyrus egiptean figurează o orchestră parodiată, cu un leu cîntînd la liră, un măgar la harfă, o maimuţă flautistă şi un crocodil cu teorbă. H. Avelot („Tratat practic al caricaturii şi desenului umoristic”), Thomas Wright, Champfleury, A. Weber, E.H. Gombricz, Werner Hoffman — pîndînd că se zeflemisea în acel papyrus o formaţie ce cînta zilnic imnuri faraonului. Grecii caricaturizau uneori zeii — mai ales pentru aroganţa şi dispreţ faţă de oameni — iar latini nu se sfiau să-şi ia în tîrbacă, uneori, chiar strămoşii: Eneas, purtîndu-l pe umăr pe tatăl său, bătrînul Anchise, iar de mină pe fiul Ascanius au, toţi trei, capete de ciini.

Putem admira felul în care studia Leonardo da Vinci chipuri pocite şi cum sculptori anonimi creau, pe cornişele domurilor din epoca barocă, făpturi monstruos deformate. Şi la Caracci, Holbein, Bernini, Bosch, Hogarth, Goya există elemente care ne îndeamnă să medităm la funcţia de exorcizare a caricaturii. Atunci, ca şi azi, ea rivneşte a elibera cugetele noastre de diavolii infestaţi ai spiritului, de absurdităţi şi noxe ale autenticităţii.

Primul caricaturist în sens modern e socotit, de unii, italianul Pier Leone Ghezzi (1674—1755). Începuse prin a regiza şi scenografia spectacole festive la Roma (ce-i drept, cu ajutoare prestigioase: libretul — Metastasio, muzica — Leonardo) pe urmă, însă, desenînd caustic (dar şi cu rigoare documentară) actori şi cîntăreţi ai timpului; pe unii i-am văzut, în cartoane, la Vatican şi mi s-au părut de mare preţ pentru cunoaşterea mai apropiată, bunăoară a commediei dell'arte. Vrasăzică, putem reconstitui personalităţi şi caractere reale după operele bunilor caricaturişti; vezi şi remarcabila expoziţie deschisă mai alaltăieri în Bucureşti, de Muzeul de istorie şi artă al municipiului, în care figuri celebre dintre 1900 şi 1920 — Titu Maiorescu, Delavrancea, Take Ionescu, Petre Carp, generalul Manu s.a. — sînt prezentaţi concludent de N. Petrescu-Găină, B'Arg, Iser, M. Tacorian, C. Jiquid, Ary-Murnu.

Există caricaturi chiar mai bune decît portretele — zicea Kant — atunci cînd exagerarea potenţează caracteristicul. Francezii îşi preţuiesc foarte afectuos caricaturişti. Daumier a făcut şase luni de puşcărie chiar după debut, dar pe urmă şi-a avut scaunul lui de documentarist în Parlament. Philon, care a înfiinţat prima revistă, „Caricatura” (la Paris), Gavarni, Toulouse-Lautrec, apoi Jean Effel, Topor, Copi, sînt notaţi în toate enciclopediile.

La noi, Ion Anestin a scos (în 1932—1936) o revistă, „La zid”, în mare parte cu desene foarte tăioase (care au şi dus la două suspendări ale publicaţiei), „Moftul Român”, „Furnica”, „Veselia” şi-au avut toate caricaturişti de bravură, cum sînt şi azi, într-o continuitate excelentă şi de nezdrunctat. Unii şi-au cîştigat merite însemnate în perioada dictaturii, prin curaj civic şi incisivitate. Ar fi prea mulţi ca să notăm doar cîţiva. Acum apar mereu artiştii noi. Mulţi sînt încărcăţi de premii internaţionale, ceea ce înseamnă că au fost înţeleşi preţuind. Există şi aplecări actuale spre scabros, grosolan şi atacul imund la persoană, fără motivaţie artistică, dar acestea sînt boli eradicabile, ca fascioleza, adică gălbeaza, la rumegătoare; se poate vindeca prin caşete cu contrabacterii, administrate tot de satirici. Se mai prefiră prin pagini şi o cantitate de ageamii. Dar cuviincioasă încă. Specie plastică sanitară, caricatura a devenit azi şi un adjuvant preţios al publicisticii. I-ar fi necesar mai mult spaţiu.

Valentin Silvestru

Caricaturi de N. PETRESCU-GĂINĂ (Ferdinand I, prinţul Jean Kalimaki, Ionel Brătianu, C. C. Arion, Titu Maiorescu, P. P. Carp, Barbu Ştefănescu Delavrancea, Em. Costinescu, Alexandru Marghiloman) din expoziţia CARICATURI 1900—1920 deschisă la Galeriile de artă ale municipiului Bucureşti. Ilustrăm acest număr cu diverse caricaturi româneşti şi străine.

DIN SUMAR:

- Un poem de Marin Sorescu • Cel mai hulit dintre pămînteni • Un eseu politic de Sorin Alexandrescu • Recenzii despre cărţi de Paul Goma, Belu Zilber • O ipoteză de istorie literară: Prototipul unui personaj sadovenian • Inedit: George Enescu despre Academia R.S.R. • Bătălia Reconstituirii • O convorbire cu William McPherson, Premiul Pulitzer 1977 pentru cronici literare • Scrisoare din America

NU RĂSPUND ÎN GENERAL ATACURILOR SAU INVECTIVELOR DIN PRESĂ ȘI EDITĂRI PUBLICE CU ACEIA CARE MĂ CRITICĂ. Din scepticism, dacă vreți, ori, pur și simplu, din lipsă de timp. Dacă fac o excepție, de data aceasta, o fac din două motive. Întîi, fiindcă cel care scrie este dl. Valeriu Cristea, cunoscut și prozator valoros, pe care-l cunosc din anii facultății și împreună cu care am împărțit, cum se spune, și binele, și răul, sub vechiul regim. Al doilea motiv este că unele din observațiile de care d-sa mi le face (mie, ca și românii literari, revista la care a fost redactor peste două decenii, ca și Alianței Civice, în privința căreia împărtășesc, vai, opinia dnei Carolina Ilica) sînt de un interes mai larg, n-au caracter personal, și e util să fie discutate. În ultima vreme, dl. Valeriu Cristea a exprimat în mai multe rânduri aprecieri — fără excepție, negative — față de pozițiile noastre politice și culturale. Nu mă voi referi, desigur, la toate articolele d-sale, publicate îndeosebi în ziarul *Adevărul* (unde, în paranteză fie zis, dl. Valeriu Cristea se simte onorat să colaboreze — alături de oameni bine cunoscuți pentru suportul moral necondiționat adus lui Ceaușescu — în vreme ce de la *România literară* a pierat, din pricina orientării politice actuale a revistei). De curînd dl. Valeriu Cristea a comentat o scrisoare anonimă de la un cititor (de fapt, de la un scriitor care n-a dorit s-o semneze), pe care noi am publicat-o în *România literară*. Cu această ocazie, dl. Valeriu Cristea a ținut să-și rostească acordul dinlin cu autorul scrisorii și dezacordul vehement cu mine. Dreptul democrației sale! Din păcate, înainte de a intra în fondul scrisorii, d-sa face câteva precizări inutile răuvoitoare (cum ar fi aceea că scrisoarea ar merita un ecou mai mare decît i-l poate oferi o revistă ca a noastră, „al cărei tiraj a scăzut mult în ultima vreme”; să nu știe dl. Valeriu Cristea de ce?). dar omite să

sublinieze faptul că, așa intoleranți cum ne socotea, noi am publicat, nesiliți de nimeni, scrisoarea și în pofida impunerii că nu ne era deloc favorabilă. În loc să admită, ca punct de plecare, acest fapt incontestabil, și care arată că sîntem deschiși pentru dialog și respectăm toate părerile ce se exprimă cu argumente și în mod civilizat (după cum am explicat chiar în nota de care am însoțit scrisoarea), dl. Valeriu Cristea preferă să ne caute nedreptăți în paginile noastre și să scrie anonimă ar fi, vezi Doamne, o deosebire de la cer la pămînt și care nouă ne-a scăpat etc.) și să ne tragă de urechi. Dar să trecem.

ARTICOLUL DLUI VALERIU CRISTEA SE INTITULEAZĂ *De ce speriați lumea? ȘI A APĂRUT ÎN Adevărul* din 16 FEBRUARIE. Așa, deci: *Alianța Civică, România literară* și (n-am încotro) Nicolae Manolescu au ajuns să sperie lumea. Autorul scrisorii pe care o aplaudă dl. Valeriu Cristea afirma că, dacă are curajul să critice pe fată (și „cu destulă virulență”) pe dnii Iliescu și Roman, această putere îi părăsește cînd e vorba să ne critică pe dl. Petre Mihai Băcanu și pe mine. El era convins că prima serie de critici nu-l periclitează, pe cînd a doua, da. (Mă rog, ca și cum Băcanu și cu mine am fi chemat pe mineri ca să ne apere de contestatarii sau ca și cum nu dl. Petru Creția ar fi fost bătut de huliganii români, ci dl. Radu Ceantea de huliganii unguri!). Mai departe, autorul scrisorii preciza el însuși motivul paradoxalei situații: „Teama mea ar pleca de acolo că, în loc să mi se răspundă la argumentele mele, fie ele și destul de slabe, ar fi foarte neobișnuit să mă conteste demască (...). Imi pare rău că trebuie s-o spun dar cutia Pandorei au deschis-o România li-

beră și România literară...” (Ah si eu care credeam că *România Mare, Democrația sau Azi*!). La aceasta nu era peste puterile sagaceului critic dostoevskian să răspundă. Îi voi indica eu (să mă lerte!) subtilitatea argumentului, spunîndu-i, mai înuț, că există demascare și „demascare”: de prima n-au a se teme decît cei fără conștiință curată; cit o privește pe a doua, tocmai solidaritatea celor nepătați o poate combate, dar, în nici un caz, acoperîndu-i pe vinovați, din frica de a nu recădea în mentalități cadriste. Spunîndu-i, în al doilea rînd, că este o enormă deosebire între a cere dezvăluirea și pedepsirea unor culpabili reali (de genocid cultural, de colaborationism etc.) și a inventa culpabili, murdărînd oameni cinstiți. Și, atunci, întreb: cine a deschis cutia Pandorei, aceia care au dorit cu adevărat o mai mare „transparență” și igienă morală, sau aceia care, compromiși în trecut și temîndu-se de pedeapsă, au tîrît în noroi pe toți cei care-i puteau pedepsi, spre a le răpi credibilitatea și a leși, ei, bama curată? Să stîm strîmb și să judecăm drept: s-a publicat în *România literară* un singur text care să dezvăluie marginile cuvinței, care să propovăduiască minciuna și să ura sau să îndemne la violență și răzbunare? Astfel de texte au apărut în schimb, din belșug în *România mare*, sub semnătura dnului Vadim Tudor și a altora, dovadă numeroasele procese de calomnie intentate gazetei. Noi am publicat documente probînd colaborarea cu dictatura ori autogratie scandalosă. Să fie ilegal acest procedeu? Dacă îl cred ilegal, rog pe autorul scrisorii și pe dl. Valeriu Cristea să adreseze un protest primului ministru, din inițiativa căruia s-a publicat memoriul comunist sub numele de proces al comunismului. Pe de altă

parte, în *Azi, Democrația* sau în *România mare*, mulți dintre noi au fost batjocorîți și calomniati fără rușine, în expresii adesea dezagustătoare. Repet întrebarea: noi sau ei au dat drumul relexor din cutia mitologică?

RĂSPUNSUL NU MI SE PARE DELOC DIFICIL. Dar dl. Valeriu Cristea este absolut hotărît să-mi contrazică așteptările. „Tribunalul” moral propus de cineva din *Alianța Civică* (nici măcar de *Alianță* ca atare ori de liderii ei), dl. Valeriu Cristea îl găsește mirosind a „cadavru stalinist și chiar a cadavru mai vechi (sic!), medieval”. Aceasta, fiindcă urmărește să aplice responsabilități de dezastrul țării pedepsa cuvenită. Strigă cineva „de pe la mitingurile *Alianței Civice*” o lozincă penibilă? Dl. Valeriu Cristea este revoltat contra *Alianței* în întregul ei, ca și cum n-ar fi citit sau n-ar fi auzit ce și-a propus ea cu adevărat și ca și cum ar putea fi făcută răspunzătoare de tot ce se petrece în stradă. Un lucru între toate e surprinzător. Toată lumea e conștientă că adevărul continuă a ni se ascunde în bună măsură, că dosarele noastre de securitate stau sub cheie, că nomenclaturii revin în forță (vezi declarațiile din Flacăra ale dlui Iordache), că unii din foștii securiști au avansat în grad iar alții (sau aceiași) ne amenință la telefon sau ne stîlesc în băieți, că nici un terorist n-a ajuns în boxă (dar au murit după 22 decembrie nouă sute de oameni!), că generalii Vlad și Coman acordă în închisoare interviuri în care reiau scenariul ceausist al lunii decembrie 1989 etc.: dl. Valeriu Cristea, el, e de părere că a încerca să dăm de capăt acestor întrebări și neliniști vadește o mentalitate cadristă. Finalul articolului d-sale este apoteotic: dlui

Valeriu Cristea, relele pe care le-ar putea provoca opoziția, dacă ar veni la putere, sînt mult mai mari decît acelea pe care le provoacă (ceas de ceas, zi de zi, și în proporție de masă) actuala putere. Fiind convins că trăim deja într-o democrație (aici este în dezacord nu numai cu mine, dar și cu dl. Iliescu), dl. Valeriu Cristea crede că opoziția mai are nevoie să învețe, ea, „regulile democrației” (pe care, bănuiesc, puterea le știe pe de rost!). „Altfel, în loc de splendida democrație promisă, ne putem trezi pe cap cu dracu știe ce”. Las la o parte noblețea exprimării. Las la o parte și convingerea dlui Valeriu Cristea că intelectualii marcanti aflați în conducerea *Alianței Civice* nu oferă o alternativă plauzibilă dnlor Birlădeanu, Martian, Dumitrascu, Moș sau Dan Ioșif, aflați, cum se știe, la putere. Dar nu-mi pot reține perplexitatea, cînd văd că dl. Valeriu Cristea consideră cu entuziasm scrisoarea pe care o comentează „un ciob de oglindă în care liderii opoziției ar trebui să-și privească propriul chip înspăimîntător”. Subliniez nu-mi aparține. Am citit fraza și am dat fuga la oglindă. Dar cum cu mine tot fi subiectiv, am încercat totodată să-mi reconstruiesc în mințe chipul Anel Blandiana, al lui P.M. Băcanu, al lui M. Sora, al lui Gabriel Andreescu, al... Toate chipuri de intelectuali adevărați și de oameni curajoși și cinstiți. Care prin ce măloasă inversare a ajuns dl. Valeriu Cristea să-i vadă altfel de cum au fost și sînt? Ce se mai poate spune? Dl. Valeriu Cristea a ales, pe acela care, actualmente la putere, îi garantează liniștea sufletească și-i oferă certitudini de viitor. Nu, nu ne noi, opoziționiști înrăiți, destabilizatori cu chipuri schimonosite de ură, care băgăm în sperietii nevinovata nouă lume de dină revoluție. Nu pe noi, căci noi îl înspăimîntăm pe dl. Valeriu Cristea.

N. M.

NE Scriu CITITORI!...

În loc de replică

ROMÂNIA LITERARĂ a publicat nu demult comentariul unui fost concetățean al nostru*) la cartea mea *The Origins of Stalinism apărută acum cinci ani în Statele Unite*. El o găsește „iluzionist-leninistă”, „marcată de structurile mentale de un determinism economic în care cu greu pot intra elemente ce țin de ordinele ireductibile ale spiritului și politicului”.

Nu doresc să comentez acest comentariu, ci doar să fac următoarele precizări pentru o mai completă informare a cititorilor:

1. apărută în America în '86 și citită tot acolo în '90, cartea a fost scrisă între 1980-1984 la București, oraș în care am continuat să locuiesc și după publicarea ei.

2. nici Securitatea din România, nici specialiștii care au recenzat-o în SUA, în Europa de Vest și de Est și în URSS și care nu sînt foști concetățeni, nu au descoperit filonul „iluzionist-leninist” cu pricina.

3. iată, pentru ilustrare (întrucît cartea nu s-a tipărit încă în țară) un scurt paragraf (pp. 134-136).

Cultul personalității

ROLUL liderului providențial este constant în necesitatea sa și variabil în manifestările sale. Inițial, necesitatea sa a decurs din structura conflictului prerevoluționar care s-a repercutat în structura societății post-revoluționale; variabile au depins în cel mai înalt grad de actorii cărora le-a revenit acest rol. Fac această distincție întemeindu-mă pe faptul evident că indiferent de varietatea actorilor care îndeplinesc rolul, acesta își păstrează invariabil locul central în organizațiile sociale de tip stalinist.

În perioade revoluționare istoria a provocat frecvent emergența unor lideri mesianici, considerați providențiali. Revoluția Rusă se deosebește de celelalte nu prin faptul că a creat acest rol, ci pentru că a generat o societate incapabilă să funcționeze fără el. După părerea mea, această particularitate este un efect al revoluției anticipatoare, de tip leninist. Anticiparea, ca asincronism intenționat, dă naștere unor asincronisme neintenționate. De exemplu, ea a impus factorului subiectiv o povară pe care nici un actor și nici o instituție nu ar putea-o suporta. Între funcțiile necesare și structurile existente s-a instalat o dezarticulare care privește în primul rînd clasele sociale și organizațiile politice. O soluție ar fi fost să se aștepte maturizarea acestor factori, și chiar să se stimuleze accelerarea ei. O altă soluție ar fi fost să se recurgă la un substitut instantaneu. Stalinismul este pu-

nerea în practică a acestei ultime soluții. Instituția liderului providențial reprezintă satisfacerea perversităților a necesității ca factorul subiectiv să joace un rol decisiv în revoluția anticipatoare și în societatea născută de ea. Ca urmare, această societate îi conferă liderului o putere de dimensiuni supraomenești, fără a-i putea conferi și calitățile presupuse de exercitarea ei. Impusă de asincronismul amintit, personificarea factorului subiectiv s-a produs independent de existența sau inexistența unui actor credibil. Anticiparea a amplificat rolul obiectiv al factorului subiectiv îndeosebi datorită faptului că înfăptuirea ei reclama cu necesitate o strategie. Măsura în care actorul corespondea exigențelor rolului poate fi evaluată după două criterii: validitatea strategiei pe care o propune și capacitatea de a face această strategie operațională.

Pînă la insurecția din octombrie Lenin apărea ca fiind actorul potrivit acestui rol: el a elaborat o strategie a revoluției care s-a dovedit validă, strategie pe care s-a priceput să o impună atît partidului cit și societății, fără a se prăbuși, pe plan intelectual sau moral, sub povara acestui rol.

În Stalinism rolul de lider providențial este impus de aceeași necesitate generală, care se manifestă însă în condiții substanțial schimbate. Cele mai semnificative dintre aceste schimbări au fost următoarele:

1. la peste o decadă după revoluție, societatea post-revoluționară nu a găsit forțele corespunzătoare pentru transformarea nenumăratele ei vicisitudini într-o autentică evoluție;

2. rămas la cheremul necesității, Stalinismul a înlocuit căutarea unei strategii de perspectivă prin inițierea de acțiuni cu rezultate imediate. Sub presiunea nemiloșită a necesității, el a lansat o industrializare anti-capitalistă bazată pe subordonarea forței de muncă industriale, încălcînd astfel libertatea relativă a producătorului industrial instituită de capitalism. Implicația acestei subordonări este plasarea puterii politice deasupra societății. Istoria arată că regimurile care aspiră să se instaleze deasupra societății tind să se metamorfozeze într-o putere personificată;

3. guvernarea lui Stalin, ca și aceea a altor conducători de acest gen, sugerează că el a fost mai apt să acapareze acest rol decît să îl îndeplinească.

Victoria lui Stalin împotriva unor adversari care îi erau superiori pe plan teoretic s-a datorat în mare măsură indifferenței lui față de teorie și vocației lui pragmatice. Aceste trăsături l-au ajutat să priceapă că ieșirea din stagnare nu poate aștepta descoperirea unei strategii optime. Pentru a obține descleștarea imediată din stagnare o strategie aparentă este mai utilă decît absența oricărei strategii. Vacuum-ul strategic, dimpreună

cu efectele sale paralizante, era eliminat de ordinele liderului care, neavînd cantitatea unei strategii, deveneau practic singura strategie posibilă. Procedînd la distrugerea vechiului partid Bolșevic și la înăbușirea oricărei discuții reale, Stalin distrugea o organizație care se dovedise incapabilă atît să își asume rolul decisiv al factorului subiectiv cit să îl confere unei alte forțe sociale. Locul acestui partid îl lua o organizație destinată pur și simplu să îl secondeze pe actorul care îndeplinea efectiv respectivul rol.

Justificat în noul discurs ideologic nu de exigențele istoriei, ci de însușirile supraomenești ale actorului, rolul de lider providențial s-a dovedit, firește, incompatibil cu orice fel de competiție. Din acest motiv distrugerea partidului, în același timp punitivă, adaptativă și preventivă, era însoțită de distrugerea conducătorilor săi cei mai proeminenți. La acest nivel represiunea pare să-și aibă ultima rădăcină în antinomia dintre rolul cu necesitate decisiv ce revine factorului subiectiv și incapacitatea acestuia din urmă de a-l îndeplini. Cu cit mai puțin apt se arată actorul de a exercita acest rol, cu atît mai puternică va fi tendința de a-l hiperboliza, pe de o parte, și de a-l legitimiza prin represiune pe de alta.

Disjunția dintre rol și actor decurgea între altele, din premisele lor diferite: pe cînd primul era impus de necesitate, al doilea depindea de hazard. Înainte de Octombrie Lenin reprezentase un produs al hazardului acționînd în numele unei necesități relativ controlate. Stalin, și liderii inspirați de modelul lui, au rămas produse ale hazardului acționînd în numele hazardului, adică al unei necesități necontrolate.

În raport cu instituția liderului providențial, Stalinismul poate fi definit ca o ordine socială care convertește rolul decisiv al factorului subiectiv în rol decisiv al liderului suprem. Izvoarele „cultului personalității” se găsesc astfel în originea istorică a acestui model social, și nu în psihologia lui Stalin sau a urmașilor săi. Ceea ce psihologia lor poate explica este forma dobîndită de acest cult, iar forma în cauză poate cîntări foarte greu în desfășurarea întregii vieți sociale. Nu rolul de lider providențial, ci actorul plasat în acest rol transformă această instituție dominantă într-un instrument fie al represiunii, fie al opresiunii, fie al manipulării.

Pavel Câmpeanu

ERATĂ. În recenzia din numărul trecut, consacrată unui volum de versuri al lui Vintilă Horia rîndul 24 de jos din coloana a II-a trebuie citit: „Vintilă Horia va fi invitat în curînd”.

PRECIZARE. Proza dlui Ștefan Agopian apărută în numărul trecut este datată 1971.

Cel mai hulit dintre pămînteni

MIRCEA DINESCU este scriitorul român contemporan, fără îndoială, cel mai iubit și cel mai hulit.

Îl iubesc cei care cred în originalitatea și frumusețea poeziei sale, cunosc bine curajul cu care el a înfruntat orînduirea dusă pe copca vremii — sperăm pentru totdeauna! — și demnitatea cu care a suportat batjocura potentatilor „epocii de aur”, l-au zărit pe ecranele televizoarelor în 22 Decembrie 1939 cînd, gîtit de emoție, anunța întregii Români triumful Bînelui asupra Răului. Îl urăsc de moarte cei care se simt cu musca pe căciulă și nu au suflat măcar o vorbă în apărarea nenorocitului nostru popor român, ci au stat la masă cu „MINCIUNA”, înfruptîndu-se cu fel de fel de bunătăți, în vremurile cînd îndureratele mame colindau năucite magazinele și nu găseau nici măcar proverbialul salam de soia cu care astîmpere foamea pruncilor lor chinuți de foame și chiricți de frig.

După Revoluția din Decembrie, Mircea Dinescu putea ocupa un post de mare dregător în țara asta căci îl merita din plin, dar s-a mulțumit, din solidaritate de breaslă, cu vulnerabila funcție de președinte al Uniunii Scriitorilor. Și-a băgat, cum s-ar spune, grumazul în jug de bună voie și nesilit de nimeni...

Între timp, alți scriitori, mai isteți și mai învîrtecuși, au sărit cit ai clipi din ochi din puț în lac și invers, străduindu-se ca în ziua împărțirii pomenilor să ocupe un loc cit mai în față, — acolo se poate pune mina pe cele mai bune ciolane de ros...

Apoi a venit Conferința Națională a Scriitorilor la care au participat scriitorii aleși în mod statutar.

Majoritatea zdrobitoare a scriitorilor au votat pentru Mircea Dinescu și, astfel, intrînd cel mai mare număr de voturi, a devenit Președinte al Uniunii Scriitorilor.

Trebuie menționat că votul a fost secret și fiecare scriitor își avea dreptul lui de opțiune. Dacă majoritatea scriitorilor au optat pentru Mircea Dinescu, asta înseamnă că scriitorii români, indiferent de naționalitate, au crezut în el și în puterea lui de a rezolva doleanțele lor și ale breslei din care fac parte.

Și într-adevăr, Mircea Dinescu și-a sumecat mincile și s-a apucat serios de treabă cu gîndul că nu va muta munții Carpați în Asia și în locul lor va așeza munții Himalaia, ci va încerca să facă ceva bine și folositor nu atît pentru scriitori, cit pentru literatura română care a avut atîtea și atîtea de pățimit în ultima jumătate de secol. Mulți cred că azi la noi se rezolvă treburile destul de ușor și că la prima bătaie de palme totul vine pe tava întinsă ca în filmele cu Stan și Bran.. Încîm să cred, am acumulat destulă experiență proprie în acest sens, că azi anumite lucruri, chiar și dintre cele mai banale, se rezolvă mult mai greu ca pe vremea „odiosului” și „sinistrei” din pricină și motive care nu pot fi înțelese nici în ruptul capului chiar și de cele mai luminate minți...

Și totuși Mircea Dinescu, aflîndu-se în fruntea obștii noastre scriitoricești, a rezolvat într-un timp destul de scurt foarte multe probleme spinoase care de ani de zile nu și-au găsit rezolvarea necesară. În primul rînd trebuie menționat și chiar subliniat că datorită stăruințelor lui Mircea Dinescu (chiar și datului din miini și scărpinatului în cap, gesturi care unora nu le cad bine la stomac) Uniunea Scriitorilor a intrat în posesia „Casei Vernescu” și încă a două imobile, a obținut din Germania o tipografie ultramodernă, au luat naștere o sumedenie de reviste literare care asigură piinea cea de toate zilele multor scriitori etc., etc.

Nu-l apăr pe Mircea Dinescu și nici nu vreau să fac din el un om model, un scriitor infailibil. Și el, ca și noi toți, are părțile bune și părțile slabe. Și totuși Mircea Dinescu, chiar și stînd cu minile adînc înfipite în buzunare, are puterea de seducție de a înmuia și cele mai împietrite inimi, are harul de a descîlci și cele mai incilcite minți, are ambiția de a duce la bun sfîrșit tot ce-l frămîntă și nu-i dă pace. Și în vremurile de azi, atît de tulburi și atît de luncose, lucrul cel mai important, pe oameni ca Mircea Dinescu se poate conta.

Personal l-am cunoscut pe Mircea Dinescu cam prin anii '80, nu am fost și nu sînt intimul lui și nici nu sîntem prieteni la cataramă. Totuși eu îl prețuiesc ca pe un mare poet și-l iubesc tocmai pentru felul lui, original și inconfundabil, de a fi, — este omul care zidește ani de zile o ctitorie și o dărimă dintr-o copilărie, fiindcă Mircea Dinescu a fost un copil teribil al poeziei române și a rămas omul teribil al societății românești. Adeseori îmi pun fireasca întrebare: Oare avem mulți „Dinești” în România? Și răspunsul vine prompt, niciodată nu se lasă așteptat: „Puțini! Chiar, din păcate, foarte puțini!”

Dacă am avea mai mulți, atunci multe lucruri mai bine ar merge în țara asta care încearcă din răsuperi să se regăsească. Și se va regăsi!

Tare mult mă mai amuz cînd citesc într-o revistă sau alta că Mircea Dinescu este agent KGB, CIA, MO-SAD, al englezilor și ungarilor, nemților și olandezilor, danezilor și italienilor etc., etc. Asta înseamnă că

poetul nostru este o minte atît de luminată că-i face mat, cu un singur dat din miini sau o singură scărpinare în cap, pe așii tuturor spionajelor din lume.. Cum de i-a scăpat din vedere această „puterintă” a lui Dinescu foștilor „călugări cu ochii verzi” de la mănăstirea „SECU”? Să avem așa ceva în țară și să nu ne folosim de ea cum se cuvine... îi curat-murdară tragedie națională...

Vreau să dau doar un singur exemplu, destul de edificator pentru cei care s-au obișnuit numai să caute fie nod în papură, fie bube în capetele altora, deși capetele lor sînt adevărate buboae, cam cine este în ochii și inimile oamenilor Mircea Dinescu: după citirea celebrei lui scrisori la „Europa liberă” (conținutul este arhicunoscut) și pe care românii au ascultat-o cu suflul la gură, m-am pomenit eu, inginer la C.F.R., cu cîțiva oameni de bună credință (majoritatea erau oameni simpli sau așa-zisii „acari Păuni”) care au pus mină de la mină și au adunat o anumită sumă de bani, rugîndu-mă în modul cel mai discret ca să-i înmînez lui Mircea Dinescu... Un modest ajutor din partea lor pentru curajul civic de care a dat dovadă!

Spunîndu-i de cîteva ori lui Mircea Dinescu despre ce este vorba, el de fiecare dată îmi zîmbea amarnic și, gesticulînd în felul lui atît de original, îmi răspundea invariabil: „Mă bucur că sărmanii ceferiști se gîndesc și la mine, dar eu nu pot primi bănuții luați de la gura copiilor lor. Și ei sînt niște bieți amăriți ca mine...” Și nu i-a primit! Nu i-a primit atunci cînd marele scriitor român și președintele-pitic al Uniunii Scriitorilor, D. R. Popescu, l-a dat afară de la „România literară”, lăsîndu-i pe Dinescu, soția și cei doi copii mici pe drumuri și muritori de foame...

IATĂ CINE ESTE Dinescu și cine sînt cei care prin fel de fel de viclesuguri, ce-i drept, nu prea inspirate, îl pun la stîlpul infamiei, locul unde pe merit ar trebui ei să stea ani mulți numai în rugă și bătutul mătăniilor întru iertarea păcatelor săvîrșite...

Păcat că la ponegrirea lui Dinescu uneori participă și condeie destul de scăpărătoare...

Se știe bine că oamenii dintr-o bucată sînt ghimpi în ochii celor care se cred mari și tari, dar în realitate valoarea lor nu face nici măcar cit o ceapă degerată... Acest crunt adevăr îl știe foarte bine și Mircea Dinescu.

Totuși nu m-a mîhnit cel mai mult faptul că fel de fel de condeieri improvizate îl înjură pe Dinescu ca la ușa cortului, ci pentru că îl numesc cu o ostentație diabolică „țigan”... Și ce-ar fi fost dacă era țigan? Țiganii nu au dreptul la viață? Oare a fi țigan este o rușine națională, înseamnă ceva de nesuportat și de neiertat? Nu sînt și țiganii oameni?

Eu sînt ucrainean. Și nu mă lepăd de acest dat pentru că știu bine că orice om, teoretic, în viață își poate alege orice în afară de două lucruri: părinții și locul de naștere. Totuși în foarte multe privințe eu sînt mult mai român decît unii dintre „românii” care se bat cînd trebuie și cînd nu trebuie cu pumnii în piept și toată ziua zdrăngănesc cobza naționalismului de care adevărații români nu au nevoie. Un asemenea cîntec (mai bine zis o lălaială de prost gust) le dă românilor adevărați numai dureri de cap...

Mircea Dinescu nu are nevoie de apărare. Cu atît mai mult să fie apărat de un ucrainean care și el, la rîndul lui, oricînd poate intra în colimatorul celor care tot timpul stau la pîndă și vinează... Ce vinează, nu mai contează! Vinați, confrăților, vinați pînă nu veți fi vinați și voi de alți vinători mult mai breji și mult mai de soi... Doar, nu-i așa, fiecare naș la timpul potrivit își găsește nașul!

Pe Mircea Dinescu îl apără poezia sa și binele pe care el l-a făcut în vremurile cînd „Moartea citea ziarul”, iar trubadurii „epocii de aur” cîntau zi și noaptea toate vocile numai:

Zumbalai, zumbalai, zumbalai,
Cu partidul noi ne-am pus pe trai,
pe trai-vătrai...

Și ce trai a mai fost, nînecută!

Cei ce azi îl fac praf și pulbere pe Mircea Dinescu, și ieri, ca în mitul lui Sisif, împingeau, ienînd din greu, în acompaniamentul tuturor surselor și tobelor, cobzelor și balalaicilor, violoncelor și tromboanelor, spre culmea „epocii de aur” bolovanul șovinismului, dar care, pînă la urmă, incognito s-au prăvălit în hăul nimicniciei. Azi în ajutorul lor au sărit ca arși și alți microbiști incorigibili și împreună dau din coate ca să urce bolovanul-sperietoare, chipurile, acolo unde i-ar sta bine și toată lumea s-ar teme de el cum copiii de un „bau-bau”...

Se înșală amarnic...

Românii se uită cu ochii în patru la toate și scot la lumina zilei numai adevărul, piatra unghiulară a multumilenarei lor existențe.

Ștefan Tcaciuc

Desen de FLORIN PUCA

Ora de religie

In sfîrșit
a venit din Elveția.
Arăta, cum să spun,
ca un boboc de crin,
surizătoare,
rumenă în obraji,
parfumată Chanel 5,
Elveția toată, ce mai.
Încercam să-i explic
cum vine chestia cu egumenismul,
mai mult mă fisticcam
privindu-i obrazul infrigurat,
ea tot fosnea niște hirtii
preocupată
punînd puncte unde
credea de cuviință,
între
I.P.S.S. și P.S.S.
lucruri din astea,
eu nu le-am priceput
bine niciodată nici
cînd vedeam pe ziduri
I.C.R.A.L. sau I.P.C.M.
— Gata, am terminat, mi-a
aruncat într-un tirziu,
eu să cad de pe bancă,
prea se făcuse mult loc
în Cîsmigiul altfel pustiu.
Si mi-a suris.
Cîntarea cîntărilor, ce generos
poți fi, Atotputernicule.
mi-am mărturisit îndrîjit credința,
ca Ioan în fața catapetesmei
Dreptății.
Si am decis să fac
și eu cruce de azi înainte
ori de cîte ori voi trece
pe la Sf. Vineri
chiar dacă e lume în
stația de tramvai.
— Hei, ce-i cu tine, m-a luat
ea din scurt, văzîndu-mă
atît de palid, răsucînd
verigheta din aur de 24 K.
tocmai în săptămîna Rusaliilor.
— Hai să fugim în străinătate,
la Budapesta sau Győr,
m-am repezit la ea împetuș,
n-o să ne mai fie frică de unguri,
o să-ți spun tot timpul
Szeretlek!, aproape ridicasem
tonul din pricină păcatului iminent.
— Bunule Dumnezeu, m-a luat ea
ca din Kundera, ai innebunit,
în Ungaria, niciodată, deșertăciune
și goană după vînt,
dar să participi cu ceva capital
la micul meu magazin
de obiecte de cult. n-aș zice nu,
si-am început să socotim,
strîns îmbrățișați
ce s-ar putea vinde mai bine,
icoane pe sticlă
sau un ziar pe teme morale
f.f. bine scris.

Bedros Horasangian

Impostura hiperproductivă

CIND, spre finele anului trecut, l-am auzit pe Marian Papahagi vorbind în cadrul unei emisiuni literare tv despre intenția de a porni din nou lucrul în echipă la Dicționarul scriitorilor români, opră să apară din motive de acum destul de cunoscute, mi-a venit brusc în minte cea mai neplăcută muncă de „factolog”: din cele douăzeci și șapte de articole cite avusesem de redactat pentru dicționar cel mai cumplit calvar mi l-a produs „opera” lui Corneliu Leu, primul nume de care am vrut să scap. Am pierdut mai mult de o lună cu lectura și redactarea. Trebuia să scriu un articol de gradul VI, care mă obliga să cuprind în cel mult o pagină și jumătate cele trei părți distincte ale prezentării lexicografice: un „chapeau” biografic-informativ, un medallion critic-sintetic despre activitatea literară și bibliografia operei și a referințelor critice. Părea să fie imposibil să mă limitez într-un asemenea spațiu tipografic, datorită dimensiunilor „operei”, dar după exerciții succesive am reușit să concentrez totul în două file. Când a devenit limpede că dicționarul nu va mai putea apărea (mulți dintre scriitorii nomenclaturisti acuzau tocmai spațiul restrâns care li se acorda), am încercat să-mi valorific o parte din muncă în profilul publicistic de istorie literară, pe care le-am propus unor redacții. Articolul despre Corneliu Leu, amplificat puțin și modificat față de varianta pentru dicționar, a fost scos de cenzură din paginile Familiei în 1982. L-am mai propus, fără sorți de izbândă, tot atunci, revistelor Orizont și Steaua.

După 1982 (data la care se oprește informația articolului), „opera” lui Corneliu Leu a crescut continuu, după legile imposturii hiperproductive. Îl înfățișez acum atenției cititorilor pentru a vedea pînă unde ajungea protecția cenzurii pentru scriitorii preferați ai regimului: nu puteai să-i atingi nici cu o floare, darmite cu o cit de mică ironie. În fond, articolul este mult prea blînd. Titlul lui era Scriitorul de succes, iar nu cel de astăzi. Căzul nomenclaturistului Corneliu Leu a fost semnalat, pentru abuzurile lui în funcție și profiturile materiale, mai demult, într-o anchetă incisivă, de către Cornel Nistorescu, dar a fost blocat într-un fel de dosar secret, mușmalizat, ce i-a ascuns afacerile dubinoase.

Corneliu Leu a făcut parte din șirul calamităților notice abătute imolabile asupra literaturii române postbelice, chiar dacă nu a avut forța distructivă de altădată a unui Mihai Beniuc. A fost mai mult un profitor al literaturii ce a știut

„magistral”, în ton cu epoca, să exploateze favorurile ideologiei literaturizate, într-o proză cu și pentru activiști. E bine însă, pentru sănătatea viitoare a climatului nostru literar, să așezăm în fața tribunalului opiniei critice întreg dezastreul moral și toate consecințele estetice pe care le-au produs calamitățile politice de felul celor generate de Dumitru Popescu, Nicolae Dragoș, Ion Dodu Bălan, Nicolae Dan Frunteleată, Ion Brad, Dinu Săraru și mulți alții. Răul pricinuit scriitorilor de așa-ziii „scriitori” iluzionați de politică și de putere, de demagogie și tezism, seamănă cu răul produs într-un organism de tumorile maligne. Literatura română, pentru a-și redobîndi viçoarea și energia spirituală, trebuie să știe ce extirpări are de făcut și să le declare în mod public, într-un proces intransigent al trecutului.

Scriitorul de succes sau chînta spartă. Anul 1979 se încheie. După ce trecu un timp oarecare și criticii își traseră suflul, se liniștiră, se reculeseră și se gîndiră bine, au început, prin februarie-martie ale anului următor, bilanțurile. Unii erau de părere că e un an al criticii — unul printre alții din continua expansiune a genului eseistic; alții remarcău eflorescența talentelor poetice; ceilalți, în sfîrșit, se străduiau să găsească în dezvoltarea prozei un fenomen sau o tendință dominantă, ca de pildă revanșa pe care și-o lua, continua să și-o ia, proza scurtă. Mă rog, se făcea ceea ce se face indeobște într-o asemenea operațiune tirzie de numărare a bobocilor. Un fapt aproape senzațional trecea însă completamente neobservat: Corneliu Leu reușise performanța de a scoate cinci cărți într-un an, în diferite genuri, cu diferite teme, dar cu un stil unic: *A doua dragoste și altele* (teatru), *Patriarhia* (roman), *Reporter romantic* în țară și pe glob (o carte, evident, de reportaje), *Romanul unei zile mari* (roman istoric documentar), *Baladele pămîntului metal* (texte patriotice pentru școlari). Nu era bagatel lucru, chiar dacă numai concursul de imorejurări lucrase să realizeze chînta. 1979 înscrise în literatura română un record: era anul lui Corneliu Leu, dar critica se încălzea să nu vadă.

Scriitorul s-a născut la Medgidia (1932): apropierea de litoral îi va da sugestia utilă să scrie cărți de vacanță. Prozatorul, dramaturgul, scenaristul, ziaristul, reporterul au absolvit cu totul. Academia „Ștefan Gheorghiu” și cel din-

ții a debutat cu proză în „Flacăra” (1948). Alte date despre cariera socială: fost redactor la „Luceafărul”, fost redactor-șef la editura „Eminescu”, fost director al unei case de filme, șeful — o vreme — al secției de proză al Asociației Scriitorilor din București, redactor-șef adjunct la revista „Contemporanul”. Realizează un ciclu de filme documentare despre scriitori, filmul artistic „Asediul” (1970), un ciclu de 48 de filme de călătorii în jurul lumii (1972—1975) și multe alte acțiuni îngăduite de postura de director al unei case de filme. Are, la 50 de ani, un număr de 25 de cărți, dacă punem la socoteală reeditările și ultimul roman apărut în 1982: *Insulele*. Cifra rotundă și frumoasă nu a mișcat critica, atentă — f'rește — la altceva. Scriitor de performanță cantitativă și de succes la publicul mediocru, ca și poezia jurnalistică — prin reacție și efemeritate — a lui Adrian Păunescu. Prozatorul a beneficiat și de analize mai răbdurii; critica s-a străduit de multe ori (în recenzii curente de complezență) să găsească acul (talentul) în carul cu fin, chiar dacă unii, sceptici, insinuasera că n-are cum eă fie găsit din moment ce nu fusese aruncat acolo. În carul cit dealul de romane, nuvele, povestiri, piese de teatru și reportaje ale scriitorului — cit acela cu poeme al lui Mihai Beniuc, dacă nu cumva mai mare — furca criticului trebuie să se infigă necruțător (am parafrazat exprimarea memorabilă a lui Valeriu Cristea despre M. Beniuc, din *Interpretări critice*, 1970, p. 45).

Romanul sentimental (de tipul *Femeia cu ochi albaștri*), documentarul (*Plîngerea lui Dracula*, *Romanul unei zile mari*) și actualitatea perisabilă (reportajele) sînt cele trei registre ale literaturii sale. Jurnalismul și activitatea de reporter se răsfrîng asupra prozei și teatrului în preocuparea laudabilă pentru problemele zilei și dorința legitimă de popularitate și succes. Fundalul celor mai multe dintre romanele și nuvelele sale îl constituie naționalizarea, lupta de clasă, cooperativizarea, munca de partid, obsesia puterii. Alte motive dovedesc de asemenea continuarea directă în spirit și talent a literaturii deceniului șase: reverificarea, ancheta, sabotajul, compromisul, abuzul, ambiția. În momentul campaniei de discreditare a chiaburilor, romanul de debut *Orchestra dracului* (1956) ilustrează patima inavutirii. Într-un mod tendențios, *Vîrsta de aur* (1957), *Puterea* (1964, ediție revizuită în 1973), reportajele, ca și multe dintre nuvele și povestiri din volumele *Stîncile și apa* (1959), *Vîntul al doilea* (1963), *Balade* (1965) relatează

aspecte ale construcției socialiste din primele ei etape. În *Viața particulară a lui Constant Hagiu* (1967), roman-anchetă, Pantelimon investește în nepotul său credința că „exemplarul de rasă” își va însuși perfect știința parvenirii. Constant are în minte exemplul balzacianului Rastignac și al stendhalianului Julien Sorel; își pune seara la căpătîi statueta lui Napoleon. După Eliberare, începe, din carierism și oportunism, activitatea de partid, pentru a o continua apoi din convingere pe frontul industrializării socialiste. O reeditare a acestui roman, cu un epilog în adaos, epilog care completează biografia lui Constant Hagiu cu date de prin 1951, este *„Această viață sentimentală”* (1976). *Patriarhia* (1979), tot un roman despre viața de partid, e o biografie romanțată, încărcată de senzațional și convenționalism, a activității Gherasim Drăgan. Piesa de teatru *Femeia fericită* (1974) reafirmă demagogic că socialismul închide cariera unor tare burgheze, deschizînd drum personalității oneste. *Prețul dragostei, al credinței și al urii* (1976) îl pune pe un vicepreședinte de uniune cooperatistă județeană să arbitreze conflictul dintre inginerul și președintele unui C.A.P., în momentul în care sosește în sat, prin repartitie, o tînră și frumoasă tehniciană de îmbunătățiri funciare. Romanul are în centru pasiunea profesională și dragostea, stînjinite de nedreptăți. Iubirea învinge, dreptatea răzbește. *Femeia cu ochi albaștri* (1970, ed. II 1977) preia recuzita romanului de succes: atmosfera de vacanță (faleză, restaurante, programe muzicale), polițism și asasinat, personajul cu aspirație la celebritate, ingredientul eroticii cu dramele, vise și fericiri. *Plîngerea lui Dracula* (1977) e un roman istoric, în care monologul domnitorului e întrerupt de transcrierea unor documente (mărturii, cronici, scrisori), reale sau inventate. Tot o punere trucată în pagină a documentului este și *Romanul unei zile mari* (1979), evocînd scenariul amplu al zilei de 23 August, *Noaptea dobrogene* (1958) prelucurează seva orientală a tîrului dobrogean natal, într-o proză de atmosferă și culoare locală. Multe din creațiile lui Corneliu Leu păstrează localizarea vagă a întâmplărilor într-o provincie cu ieșire la mare și succesul de vacanță. Serios și competitiv, prozatorul practică sportiv scrisul de performanță, temător că viața e scurtă și încrezător că — multă — arta e și lungă.

Ion Simuț

Marin SORESCU

De partea taurului

Pe nimeni nu vei putea lua în coarne,
Prieten taur, ce vei muri peste douăzeci de minute.
Exact peste douăzeci de minute. (La 17,20)
Lupta ta cinstită cu coarnele, va fi trădată,
Impulsul tău va fi înșelat

Ai năvălit ca o furtună în arenă,
Adulmecii nisipului galben,
Care miroase de galben pe acum a singe — singele tău.
Cerule și innorat. Arena e o rețină care se dilată.
Ești frumos și puternic.
Toată lumea e a ta.
Toată lumea aceasta complice, care privește.

Iată, te-ai repezit în calul cu ochii legați,
Blindat cu apărătoare pe burtă.
Dar să-l iei pe sus. Și călărețul, în armură,
Ți-a și înfipt sulița în greadă. Apasă puternic,
O scoate și-o înfige din nou,
În timp ce tu, naiv, te căznești să răstorni atelajul
acesta bizar.

11 centimetri de suliță!...
Singele țîșnește ca o artexiană, dar nu simți nimic.
De câteva ori sulița face volte prin aer.
Ești infierbîntat, nu te doare.
Ești momit spre un alt picador.
Te răzgîndești. Alergi ca un viscol prin arenă,
Cu floarea ta roșie pe spinare. A ieșit și soarele din
nori

Si îți vîd ochii, încă limpezi.
Te simți puternic... Ce faci? Sari peste parapet?
Picadorii fug îngroziiți.
Nu mai intra în această capcană de lupi! Te imoloz.
Nu va fi o luptă cinstită!
Arma ta sînt mindrele țepușe de oș, dar ei te vor
păcăli,

Dindu-ți să impungi mereu o himeră roșie.
Reaparit'a ta oareste răsufletarea,
Te dor picioarele de la săritură, dar încă alergi

Apar los banderilleros, fiecare cu cite două săgeți
viejios.
agere,

Cu vîrf de oțel.
Primul ți le-a și înfipt, foarte artistic, în spinare.
Nu face nimic, ai multă forță în tine.
O mică zgîrietură, crezi.
Răscolești nisipul cu copitele.

Alergi puțin buimac.
Iar ni s-au întîlnit ochii...
Citesc un fel de nedumerire în aceste mari stele
aburite:

„Ce joc o mai fi și ăsta?”
În spinare ți se tot înfig, din fuga armăsarului, săgeți,
Care filifie ca niște aripioare.
Imi vine în minte taurul înaripat... asirianul taur
inaripat.

Dai să-l ajungi cînd pe umul, cînd pe altul... Baricadînd
și răscolind nisipul.

Gifi!... Ah, ai scos limba! Dar ce să fie?
E înăbușală pe lumea asta, așa-i?
Parcă te strînge puțin arena...
Devenită prea mică. Ce sînt aplauzele astea?
Se apropie matadorul cu sabia ascunsă în capă.
Vă priviți în ochi. Prudență! Are faima de-a hipnotiza
adversarul —

Asalturile îți sînt tot mai dese și mai stîngace.
Ceva aproape comic. El zice: „Ole!”, îți filifiev
Basmaua și tu te repezi ca tontul, iartă-mi cuvîntul.
El s-a răsucit pe călcîie și te-mbie în partea
cealaltă,

Tu vîi cu viteză și iar dai buzna... în dreapta... în
stînga...

Ceva caraghios, zău!... Dă-ți seama, ființa lui
Dumnezeu!

Ești și cam obosit... Nu face greșeli!
La cîțiva centimetri de cîrpa roșie e matadorul, cu
spada
ascunsă... Te-a ocărît... Te-a făcut bou! Ia-l în
coarne!...

Dacă n-ai fi atît de geometrici în mișcări,
Dacă din greșeală v-ați răpune un an, doi, cîtăii,
corida ar dispărea...

Obiceicul acesta barbar s-ar duce naibii!...

Dar tu nu vrei să așesești...
Voi taurii sinteti cîștiți.
Vă țineți de legi fixe...
Așa cum ne repezim și noi, în aceleași iluzii, de
veacuri.

Matadorului i se aduce altă spadă, mai tăioasă.
Te dai cîțiva pași înapoi. Ei te insultă iar, se strîmbă
la tine.

Dai să faci un pas înainte și te oprești...
Scurmi nisipul cu copitele din față.

El ridică spada, fixînd un punct din spinarea-ți
arcuită.

Tu te repezi...
Ah, a împlîntat oțelul tot, cu sete!
Minerul lucios rămas afară, pare un țarș pe-o pășune
a Andalusiei.

Aplauze frenetice, care se prelungesc.

„Sta muerto” șoptește cineva lingă mine, transpirînd
de admirație.

Da de unde! Ești plin de viață... Ai ingenunchiat,
totuși...

Rămii ca la o rugăciune a taurilor, cuprins de-o
inexplicabilă

Sfîrșeală. Ce faci? Te ridici?
Dar asta e o adevărată minune!
Te salți, zimbru zdravăn, ca și cînd n-ai avea în
superbu-ți

Trup o lungă fișie de sabie.
Ea ți-a trecut prin inimă, ține minte!
Călăul tău e bun meseriaș.
Vezi mii de pinze roșii... mii de petice vișinii.
Te mai repezi în una, la întîmplare.
Trage din tine sabia, ca dintr-o teacă.
Matadorul e vesel...
Cazi din nou, ...De data asta te răstorni...
Cu limba scoasă...
Mai zărești o clipă lama unui pumnal, care te va face
Să dirdii.

Un stadion întreg aclamă.
Delir în tribune... Aplauze și iar aplauze... auzi?
Toți tropăie din picioare, fluieră. E proslăvit viteazu-ți
călău....

Numai eu sînt de partea ta și plîng.

Tu nu știi că vei muri, tu nu știi c-ai murit,
Tu, animal simplu, superbă zeitate...
Animal perfect, care impungi himere...

Au venit cei trei cai mortuari,
Ești legat de-o tinjală...
Vitele de povară se opintesc și te scot tiris... Goarne,
chiote, bilci...

Falnică-ți năvală de la început e caracterizată de
acești
Călăuți care se opintesc să te scoată-n viteză...

Auzi? El încă mai e aplaudat, el care face acum
temenele...
Viața ta — vijelie care s-a îndepărtat de tine...
Toți te-au și uitat, privind lacomi cum se greblează
nisipul.

Aplaudîndu-l în delir pe călău.

Numai eu sînt de partea ta și plîng...
(Madrid, august 1982)

Petre Stoica și arta restaurării

PETRE STOICA s-a întors din exil! Un exil voluntar, petrecut într-un loc în care n-a pătruns nimic din kitsch-ul stilului de viață comunist. Nu este vorba de satul, din apropierea Bucureștiului, unde el și-a trăit atâta ani din viață, ci spațiul poetic inventat de el însuși, la o distanță astronomică de sedințele de partid și de defilările cu portrele „tovarășului”.

S-a spus că Petre Stoica are vocație pentru existența domestică și, chiar mai mult decât atât, că nu s-ar putea adapta alt ritm de viață. Ce eroare! În momentul de față, adeptul „vieții la țară” este gazetărie frenetică în București, coborînd, bineînțeles, numai la ziare de poziție ca *Dreptatea* sau *Acum*. Cu pălămbit și cu o barbă de sihastru, el își dă acum, la saizeci de ani (s-a născut la 15 februarie 1931 la Peciu Nou — mis), a doua tinerețe.

ESI numeroase — *Poeme*, 1957, *Pietre kilometrice*, 1963, *Miracole*, 1966, *Alte poeme*, 1963, *Melanconii inocente*, 1969, *Orologiul*, 1970, *casetă cu serpi*, 1970, *Sufletul obiectelor*, 1972, *Bunica se așează în fotoliu*, 1972, *Trecătorul de demult*, 1975, *Iepuri anotimpuri*, 1976, *O nuntă de cenușă*, 1977, *Un potop de simpatii*, 1978, *Copleșii glorie*, 1980, *Prognostic meteorologic*, 1981, *Intrebare retorică*, 1983, *Numai dulău porumbelor*, 1985, *Tango și alte sururi*, 1989 —, volumele sale de versuri citesc, de la primul până la cel mai cent, cu atenția mereu trează, fără nici un moment de plictiseală. Dacă poemele lui Petre Stoica ar fi doar „frumoase” tot ar crea, până la urmă, o senzație de turație. Dar ele sînt și dramatice, nu în subiect, ci prin faptul că lasă să se vadă efortul făcut de poet pentru creșterea poeticității unor situații sau sururi banale. Petre Stoica transformă la scenă deschisă — proza în poezie, titlul se simte solidar cu el și îi urărește acțiunea într-o stare de tensiune intelectuală. Se va sfîrși sau nu cu ne?

În viziunea lui Petre Stoica, ființele și crurile lumii noastre au altă valoare decît aceea care le-a fost atribuită prin invenție. Mărarul nu este doar un zarzavat ieftin, iar iepurele nu reprezintă numai o sursă de carne. Un creion tocit, o bicicletă fără roți sau un briceag în urmă de pește pot prezenta mai mult interes decît un grandios combinat siderurgic. Toate elementele pe care le are în vedere poetul există nu prin valoarea lor de întrebuințare, ci prin valoarea lor în sine, ca realități inconfundabile și ireductibile. Poetul le restaurează identitatea.

Într-un poem intitulat *Sfaturi pentru cei care îndrăgesc sufletul obiectelor* și dedicat, nu întâmplător, lui Gheorghe Ibrănuș, și el un rafinat posesor de co-

mori fabuloase lipsite de valoare bănească, Petre Stoica descrie un posibil ritual de inițiere în această realitate discredată: „Cu trabucul în gură leagă-te între timpul trecut și timpul prezent / improvizează un cîntec menit să amintească popasul dorobanților sub ulmi / doliul panglicilor din scrin va fi obsesia ta pînă în ultima seară / învață răbdarea portretelor ce ne privesc din adîncimea secolilor / există o poezie ce crește cu capete de hidră deasupra prafului maroniu / rostind cuvîntul majolică gindește-te la ingerii lumecînd descuți prin salon / eliberează pe dată somnul culbărit în atîtea cufere de piele tocită” etc.

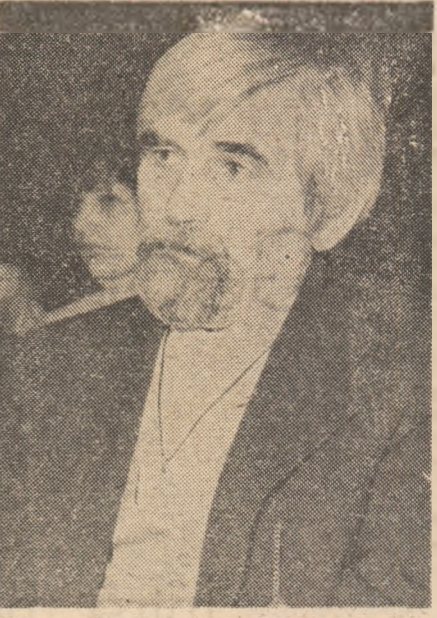
Contemplată astfel, cu atenția și delicatetea unui oriental, lumea se dezideologizează. Universul poetic conceput de Petre Stoica este — dacă se poate spune astfel — violent apolitic. În reprezentările onirice ale lui Leonid Dimov, în reveriile domestice ale lui Emil Brumaru există o bucurie calmă de a trăi și de a visa, o indiferență reală față de viața politică. La Petre Stoica, apolitismul are un sens polemic. Poetul sfidează ierarhia existentă, ierarhie care cuprinde nu numai pe oameni, ci și sentimentele lor, obiceiurile lor, aspirațiile lor. Un antropolog va trebui cîndva să studieze axiologia stranie pe care a încercat să o impună, printr-o propagandă primitivă, oficialitatea comunistă. O clădire gigantică este întotdeauna mai importantă decît una de proporții obișnuite. Chimia reprezentată o știință mai demnă de respect decît psihologia. Cimentul și oțelul au mai mare frumusețe decît lemnul sau mătasea. Și așa mai departe. De altfel, nici nu trebuie să așteptăm elaborarea unui asemenea studiu, este de ajuns să privim în propria noastră conștiință pentru a ne da seama că ne-am aflat la un pas de alienare. Și acum tresărim vinovați cînd vorbim despre dragoste sau despre moarte și ni se pare că am da dovadă de seriozitate numai dacă am vorbi despre producție. Și acum tot ceea ce ține de viața noastră intimă riscă să provoace celor din jur un zîmbet ironic, spre deosebire de problemele... colectivității, comentate întotdeauna cu gravitate. Tocmai această ierarhizare tendențioasă a tuturor elementelor din care se compune viața noastră a fost sistematic respinsă de Petre Stoica. În timp ce visul oricui era să ajungă în audiență la un prim-secretar sau să intre, după mulți ani de așteptare, în posesia unui automobil, poetul descria fericirea de a găsi o mîrgăică pierdută în copilărie: „Pînă cînd pînă cînd se întreabă / gîndind cu bicicleta frenetic — / mîlnește o vrabie moartă / întîlnește o seară întîlnește / o iarnă și o dimineată mijind / și în sfîrșit ajunge la mîrgăica albastră / pierdută în copilărie.” (În sfîrșit). În timp ce „viitorul luminos” devenise notiunea invocată obsesiv, poetul se întoarce — tot obsesiv — în trecut: „Bătrînii își amintesc zeppeinul / bătrînii își amintesc radioul cu galenă / bătrînii își amintesc apariția bicicletei în sat / bătrînii își amintesc lucrătura fină a șelurilor / ... / bătrînii își amintesc roțița brichetei făcută din cartus / bătrînii își amintesc prețul exact al țigărilor Plugar / bătrînii își amintesc arcul de triumf din București” (Bătrînii satului). Și în timp ce oratorii regimului glorificau exclusiv miinile deformate de o muncă rudimentară, poetul le cînta pe cele implicate în atîtea și atîtea alte indeletniciri omenești, de multă vreme uitate: „aceste miini care jupeau un iepure / aceste miini care dezmiardă coama calului din basm / aceste miini scufundate adînc în lada cu făină / aceste miini care aduc un șarpe din clocotul verde al grădinii / aceste miini care în apa limoede își scot mînușile de lut / aceste miini care aprind o țigară foarte ieftină” (Aceleste miini).

P E BUNĂ dreptate s-a spus: „E o reformă a poeziei, o coborîre a sa în stradă și o deschidere a sa în micul trecut, dar nu cu mijloacele corozive ale unor Geo Dumitrescu ori Marin Sorescu, ci cu o vibrație afectivă care păstrează lucrurile în planul identității lor.” (Gh. Grigurescu, în *Tribuna* din 9 aprilie 1981). Petre Stoica nu demitizează valorile consacrate, tradiționale, și de aceea nu recurge la sarcasm, ci în mod ostentativ prețuiește alte valori decît cele recomandate de oficialitate. Opțiunea sa este altă de tranșantă — și argumentația poetică, atît de convingătoare — încît în timpul lecturii se creează impresia că sistemul comunist n-a fost decît un vis rău și că s-a revenit la viața dintotdeauna, în care omul, cu problemele lui omenești, contează mai mult decît orice ideologie: „Nu mai sunt mohorit / dar tu? / afurisitul de guturai mi-a trecut / unghia de la picior mi-a crescut la loc / asadar pot dansa fără grijă” (Serisoare netimbrată). Acțiunea de dezideologizare nu este îndreptată doar împotriva ideologiei comuniste, ci împotriva oricărei ideologii. Cum însă ideologia comunistă este mai ideologie decît altele, fiind o panideologie, poezia lui Petre Stoica o vizează în mod special. Deși nu face în versurile sale aluzii la cultul personalității sau la sârăcia jalnică din timpul dictaturii, poetul polemizează deci, esențial, cu sistemul comunist. Ignorîndu-l sistematic, dovedește că o reprezentare completă a vieții este posibilă și fără el. Restaurînd identitatea uzurpată a unor ființe și lucruri aruncate în uitare, restaurează, în poezia sa, o viață normală, viața de altădată. Acesta este sensul profund al creației sale.

Efortul restaurator se bazează pe o artă a restaurării, pe care Petre Stoica o definea ca nimeni altul. Această artă constă, înainte de toate, în observarea unor elemente pe care privirea semenilor nu le mai înregistrează; decuparea lor dintr-o ambianță nesemnificativă are, apoi, darul să le facă pentru o clipă importante, le restituie aureola identității; în sfîrșit, poetul procedează la argumentarea frumuseții poetice a acestor elemente, prin sugerarea unei participări a lor la misterul existenței. Nu întâmplător multe dintre poemele lui Petre Stoica sînt enumerări de elemente repuse în drepturi: „metafizica din roșile tăiate în două / limbajul din piatra întîlnită pe drum / memoria din adîncul fîntinilor părăsite / diamantul din aripile păsărilor în soare / secreția crinilor din trupul adolescenței / curcubeul din tipătul insectatului” (Embleme). Unii critici au incriminat existența acestor „liste” de imagini, susținînd că din cauza lor poezia lui Petre Stoica nu ar fi organizată funcțional și că ar permite tăierea sau adăugarea unor termeni. Este un exemplu tipic de inadecvare a comentariului critic la obiect. De fapt, tocmai inventarierea elementelor constitutive ale lumii inconjurătoare exprimă o dragoste tragică față de ele, o dorință irealizabilă de a le îmbrățișa și ocroti pe toate, de a le salva.

Cărțile de memorialistică ale lui Petre Stoica — *Amintirile unui fost corector*, 1982, *Viața mea la țară*, 1988 — sînt scrise de pe aceeași poziție, a unui om liber — în mod sfidător liber — care îl consideră mai important pe alți semeni ai lui decît pe cei copleșiți de onoruri și crede că merită să fie ținute minte, din propria lui viață, alte evenimente decît cele înregistrate de serviciile de cadre. Am putea adăuga și faptul că traducerea și antologiile realizate de poet de-a lungul timpului intră în același sistem de preferințe, fără nici o concesie făcută „priorităților” oficiale. La o vîrstă a deplină maturități Petre Stoica poate privi fără regret în urmă, ca unul care a fost aproape mereu el însuși.

Fotografie de Ion Cucu

Alex. Ștefănescu

Best-seller

ÎNĂTĂ încă una din expresiile engleze care încet-încet se instalează comod și definitiv în limba noastră. Echivalentele românești i-ar dacă nu sînt decît palide construcții („succes de librărie”, de exemplu) nu coperă sensul inițial de „cel mai bine vîndut”, „ceea ce se vinde cel mai bine”. În general, se consideră că o sută de copii de exemplare vîndute (nu tipărite) este cifra limită dincolo de care se poate vorbi de un best-seller. În occident, posibilitățile de sondare a vinzării duc întîmplător la stabilirea unor clasamente care reviste și ziarele, nu numai cele literare, se grăbesc să le publice, clasamente care de multe ori au un rol mai important în informarea și decizia cititorului decît opiniile criticilor exprimate în aceleași reviste și ziare.

Majoritatea editorilor și autorilor sînt de acord că nu critica are rolul decisiv în succesul de librărie al unor cărți; cititorul mediu nu citește paginile de critică literară ale ziarelor, iar revistele de specialitate îl lasă indiferent. Influența, în atingerea cotei de best-seller este aproape nulă. Pentru a face reclamă unei cărți, cel mai bine funcționează „telefonul fără fir” de la cititor la cititor.

Cu 15—20 de ani în urmă, se mai puteau auzi și la noi, în cite un ziar, rezultate ale unor sondaje prin librăriile capitalei privind cărțile cele mai vîndute sau „mai greu vandabile”. Cu timpul însă, din motive lesne de înțeles, s-a renunțat și la această firavă și sporadică inițiativă. Cititorul dornic să se informeze asupra aparițiilor editoriale nu avea — și nu are încă acum — la îndemînă decît o „cronică de librărie”, cite un „semnal editorial” strecurate în cine știe ce pagină de ziar sau în vreo emisiune culturală la radio sau la televiziune.

Prezentarea cărților recent apărute în aceste emisiuni se făcea — și continuă să se facă — în mod discriminativ, pe motive ideologice sau pe bază de relații personale ale autorului în respectivele instituții. Indicațiile personale — în

trecut —, interese de grup — în prezent —, eternele amicitii ale redactorilor sînt tot aitea criterii de selecție care — din fericire — nu prea aveau putere de influență asupra cititorului mediu care „sîmțea” la ce coadă de carti să se așeze, pentru care din ele să fie dispus să plătească suprapreț pentru a o obține. La apariția „Epistolarului”, oameni care pînă atunci nu auziseră nici de Liiceanu, nici de Noica, nici de Păltiniș, se zbăteau să „facă rost” de carte numai pentru ca auziseră că e „bună”. De la două profesoare am primit cîșir „bilețele” prin care eram rugată să le procur „Liiceanu” sau „Liiceanu”. (Azi, respectivele profesoare bucureștene — care la vremea respectivă își vor fi făcut un titlu de glorie să aibă în biblioteca personală „Epistolarul”, sînt aceleași care se întreabă cine mai e și acest Liiceanu care destabilizează țara). Din această paranteză decurge precizarea că un număr de exemplare vîndute nu implică același număr de exemplare citite, dar notiunea de best-seller nu ia în considerație acest aspect. „To sell” înseamnă „a vinde” și pe editor nu-l interesează decît aspectul economic al problemei. Nu-l interesează nici opinia generală că a vinde o carte pe deasupra normalului înseamnă o concesie făcută de autor publicului mai puțin exigent, fapt nu întotdeauna real, dacă ne gîndim, de exemplu, la „Numele trandafirului” de Umberto Eco sau la atîtea alte exemple din literatura noastră din ultimul deceniu care s-au bucurat și de succes de librărie și de acceptarea unanimă a criticilor. La noi însă, epulzarea rapidă a unei cărți din librării depindea de alți factori decît în occident. Se vindeau rapid cărțile autorilor consacrați al căror ritm de publicare era destul de lent și atunci operele lor erau asteptate și cum-părate imediat. Apoi, indiferent de numele autorului, cărțile care conțineau o anumită „doză de adevăr” și de „curaj” din partea autorului aveau succes garantat. Și nu de puține ori, critica negativă, de demolare a unei cărți, în urma indi-

cațiilor primite de „sus” făcea mai multă reclamă cărții respective decît pagini întregi de „laude peste măsură” care încercau să impună atenției cititorilor volume de care nimeni nu se interesa.

În general însă, apariția unui best-seller depinde de o mulțime de factori imprevizibili, pe care nici editorii cu experiență nu-i pot stabili. Se știe că lumea e dornică să afle ceva mai mult despre un personaj celebru sau să citească dezvăluiri senzaționale despre fapte istorice mai puțin abordate de literatură, se știe că o bună doză de umor sau impli-carea în realitatea imediată pot contribui la obținerea unui record de vînzare, dar cîți autori n-au apelat la asemenea „formule”, fără să aibă însă succesul scontat! Scriitorul spaniol Juan José Benitez, după ce a publicat 21 de cărți care au trecut neobservate, a reușit să vîndă 400 000 de exemplare din cea de-a 22-a carte a sa „Caballo de Troya”. Calculînd că fiecare volum s-a vîndut cu 1 600 de pesete (la un salariu mediu ce depășește 100 000 de pesete) și că autorului îi revin 10% din prețul de vînzare (conform drepturilor de autor în Spania), ajungem la concluzia că autorului i-au revenit 60 de milioane de pesete. Va ajunge scriitorul român la o asemenea performanță?

Greu de anticipat. În condițiile existenței a nu știu cite sute de edituri particulare, aproape misterioase, în condițiile în care nu se știe cit de „serioase” sînt, cit de „competente”, în condițiile în care nu se știe cine le sînt redactorii-șefi sau consilierii literari, în condițiile în care aceste edituri oferă 1 leu de exemplar autorului, în tiraje greu de controlat, ce-l rămîne scriitorului român de făcut? De unde să afle adresele editurilor respective, de la mica publicitate? Sistemul de influențe și de relații personale continuă să existe și la editurile particulare care — cel puțin pînă acum — preferă reeditările și traducerea, scontînd astfel pe succese verificate, încît te întrebî unde sînt cărțile care se scriu azi, care s-au scris ieri, dar nu au fost încă publicate?

Explicația că scriitorii fac publicistică și că se ocupă de politică nu este cauza, ci efectul unor stări de lucruri care depășesc cu mult sistemul editorial, fie el de stat sau particular.

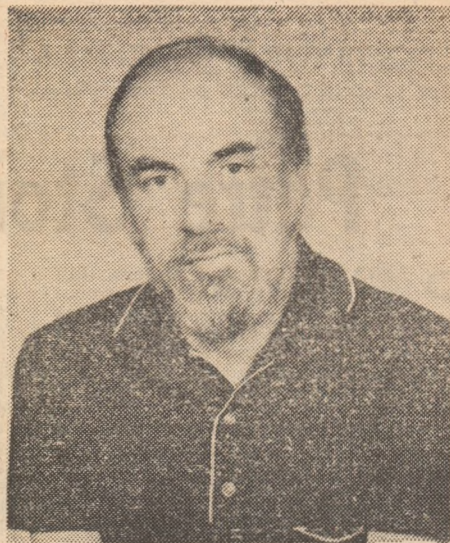
Într-o societate care i-ar permite scriitorului să scrie și să publice „normal”, într-o societate care i-ar reda scriitorului statutul pe care-l merită, să fim siguri că scriitorii exact acest lucru ar face: ar scrie și cu foarte mare bucurie pe deasupra! Spre deplină satisfacție a muncitorilor revoltați ce Paler și Liiceanu nu-și vîd de scrisul lor, aceștia își vor putea scrie în liniștea atît de dorită cărțile care, cu siguranță, vor deveni best-sellers (în sensul bun al cuvîntului).

Mariana Sipoș

Un om, un taur și un tigr de BOSCO

George ALMOSNINO

Între mărturisire și tăcere

1.

numai în fața cuvintului te descoperi mic
te tirăști de la masa de scris la fereastră
cauți departe imaginea ta nealterată
de verbele mișcării
de timpul trecut viitor
de prezentul celui există
ascuns printre măcăcinii
din coama unui cal care trece
ești visul refuzat de propria-ți ființă
concretul micul concret căutat
de fiecare silabă ce-și părăsește tăcerea
ai vrea să respiri acest aer ghicit
până la refuzul oricărei respirații
la închiderea fiecărei celule
re te divizi
cit singele pedepsit în artere

cind vin cuvintele totul dispare
de ce ti se face frică de patul tău
care îți intretaie viața ca fantoma unei corăbii
simbol al mărilor abia părăsite
rană a nestelui care ai fost
totul aici e egal și incert
sunetul morii de vint și conturul
senin al cutremurului care mișcă moartea
parcă nimic nu se mai lasă adus
dincolo de palparea unei toamne
o toropeală dospind în fum de țigară
un aisberg plutește în marea cafelei
cuțitul bont căzut printre scaunele din
bucătărie

cu cită plăcere ne masturbăm
în existența noastră privind copacul
cum se usucă
liniștea ceasului în care nu te mai recunoști
încerci să vorbești
guten tag wie geht es ihnen
eram copil
ochiul meu refuza să-nțeleagă tremurul miinii
uscăciunea acelor degete
mișcându-se deasupra bastonului
miros de iarbă și ochiul orb
fragmente de recunoscută stridență
îndepărtate
împrăștiate deopotrivă
grijile mele zilnice
gîndul adușmei urma
caută intrarea unde amintirea
ca o sticlă goală așteaptă

2.

sint atît de singur în fața acestui poem
pentru ce aş părăsi fotoliul verde
boltă înalță care ascunde umbra spaimei
trebuie să povestesc :
era o zi făcută parcă să plouă
o zi căzută mai jos decît celelalte zile
din ce în ce mai mult geamul
se îngreuna de apă își pierdea lumina
a venit deodată trecînd irizată
prin ușa strîmtă
cu părul arzînd cu miinile ascunse
în largă haină de piele
un cîntec de mîerlă captivă

primăvara este doamne și domni anotimpul
iubirii perfecte
numai zborul rațelor sălbătice de
împușcături

inutil protejate de inocența privirii
mai poate să aducă ceva dincolo de talajul
scurt din păpușile cu pieptul sfișiat de
dorință

legănări în cele patru anotimpuri
bizare în scurgerea lor mereu mai înceată în
timp

mereu mai alergice în întoarcerea lor
permanentă

un val vine un val se îndepărtează
zbaterea unei singure nopți
aprilie cu palpi de crini și fuste
ridicate mult deasupra buricului
murmur stins
pe buzele celui rămas între astăzi și miine
din el din acest pește al nisipului roșu
s-a născut ținutul protector
acvariul pe care îl stăpînești în zbatere
îmbierile contradicției
tulburea existență a tuturor faptelor
rima celui a fi care este
doar neputința fiecărei imagini
din imediatul inconjurător
te suspectezi de genialitate
sapi chiar în lumină
sau prin lungi galerii
niciodată prea drepte
și iată mă întreb :
ce sînt aceste rinduri după care ne ascundem
chemările

limba de zi cu zi pe care o vorbim
este îngrozitor de abstractă
trebuie să o exilăm
într-un sunet mai dur

3.

vocea urcă
un abur colcăind de imagini șerpi egali
aș vrea să ocolesc să trec mai departe
printre frunzele care lasă în urmă dogoarea
și se înalță

pînă la treizeci de ani credeam
că nu voi muri niciodată

să afirm că este viață
acest obstacol care trebuie trecut
o vislă înroșită în timpul ei
un amănunt doar în parte știut
să afirm că numai în voce aerul
are urme de amintiri
era într-o simbătă mi se pare mergeam
cocoțat pe umerii lui
cu picioarele îi atingeam soldurile
aveam ochii legați
totuși întrezăream lumina
cînd treceam prin dreptul felinarelor joase
mergeam așa de o oră sau două
il auzeam din cînd în cînd șoptindu-mi
așteaptă
și eu așteptam ținîndu-mă de părul lui
cînd m-am trezit eram într-o sticlă
cu miinile strînse în curele la spate

o, text care nu poți ascunde destul

trebuie să fii orb să vezi vîntul
și toate iscoadele timpului

cum foile cărților se subțiază
una pe alta privindu-se
carnea vecinului cum se izolează încet
cum i se sălbăticesc amintirile și ceilalți
absorbiți cu o riglă în mînă măsoară distanțele
grosimea zidului acoperind intrările
pe unde se mai putea cobori în grădină

ajunge un șal de îndoială să-ți acopere umerii
s-a și golit camera de respirațiile lor

care pastă de dinți este mai bună pentru o
disimulare

un cristal alb iese dintr-un cristal negru
iată o gîndire mecanică
iată un passe-partout
o mică sau mare logică înfrîntă

aseară erai și chipul tău depărtat în oglindă
părea
o tranșee părăsită peste care se întinde ceața

4.

ce scriu poezii cînd au timp de scris
cînd nu iubesc cînd nu se duc la piață
cînd nu au argumente să-și refuze
un drum pe munte sau la malul mării
o evadare dintr-un turn de șah
scriu vorbe ce ar vrea să pară
că nu le-au spus în baie sau la masă
că nu le știu sau le-au știut demult

cer verde furișat deasupra orașului
cînd totul trece
din taina nopții în taina zilei
cînd pe bulevard femeile își poartă chipul
ca lei lenea prin pustiuri
cînd copiii țipă în pîntec
nu vor să devină bărbat sau femeie
după forma de moment a soarelui

cum totul decade în culoare
verdele se face albastru
albastrul spre roșu dispare
în negru se închide
în alb se rărește
părinții seamănă cu copiii
copiii seamănă cu părinții
piatra de astăzi este piatra de ieri

„fă ca el zicea fă o scară să urce
pînă la cerul care se sparge
și nimeni nu te mai poate alunga înțeleptule
adică biet pui de găină scăpat printre ulucile
desprinse
din curtea păsărilor puse la îngrășat“
(gras-gras dar deștept știind să confunde
beregata tăiată cu un colan de mărgelile roșii și
albe)

ce scriu poezii cînd au timp de scris

scîrție între dinți cuvîntul pe care vrei
să ți-l pui înainte
ca o cortină de circ ambulant
în spatele căreia mimi îți repetă tăcerea

nu mai pot să vorbesc
și iată
gîndurile îmi devin mai clare

nu atît țipătul
șoapta
și rana urechii
în creștere

Sorin ALEXANDRESCU:

Pe cine a eliberat anul 1989?

Caricatură de AUTH (după Herald International Tribune, 15 februarie 1991)

1989, ANUL REVOLUȚIEI, este comparabil numai lui 1944, anul eliberării. Cehii, Germanii, Românii și Bulgarii s-au eliberat de tirani dar și, ori mai ales, de ceva din ei înșiși. În același timp cu securistul din fața ușii a dispărut atit rușinea celui din spatele ei, neputincios, cum era, să facă ceva, cit și cea a vecinului, care, câteva uși mai departe, doar se simțea neputincios. Cei trei, blestemați la conviețuire, se urau reciproc, dar fiecare din ei se ura și pe el însuși pentru că știa că nici nu-i poate învinge pe ceilalți doi, nici nu poate scăpa de ei.

Dizidentul se simțea trădat de vecini. Prieteni și se întreba amar dacă mai are vreun rost să se sacrifice pentru fricoși din jur. Speriatul lui vecin era probabil cel mai nefericit dintre toți: nu avea curaj să bată la ușa dizidentului, se ura pe sine însuși pentru aceea, dar îl ura și pe dizidentul care învinsese spaima ce-l sugruma pe el. Pe stradă se plimba în văzul lumii, obraznic și cinic, doar securistul, dar poate fi paznicul închisorii vreodată realmente fericit? Un întreg popor trăia prizonier în Triunghiul spaimei și rușinii, în Limbul revoltelor pentru care i-a lipsit curajul, al cuvintelor gândite dar nearticulate, al acțiunilor plănuit dar neîntreprinse, al vieții sfârșite și încă netrăite.

Am putut să-mi văd Românii la câteva zile după revoluție. Erau fericiți dar epuizați, roși, mincați de toți acei ani, cu pielea jupuită de stîncile Limbului morților vii, din care se cățăraseră în

afară. Mă priveau lung și în tăcere și privirile acelea nu le pot uita.

Nici privirea mea nu era veselă. Căci unde fusesem în toți acei ani? Departe, la căldurică. Nu mai văzusem România timp de 15 ani și nici nu vizitasem vreo altă țară din Est din teama de prietenia care-i lega pe milițienii acelor țări. Numai eu? Nu, toți emigranții din Est. Plecasem cu toții, voiam să dispărem în masa Vestului, să ne pierdem identitatea, să ne ascundem stigmatul. Eu organizasem tot felul de acțiuni de protest în ultimii ani, dar de ce ne-o începusem mai devreme? Și de ce nu mi alăturaseră în toți acei ani atîția din prietenii mei români din Vest? Triunghiul era mai întins decît crezusem. Emigranții îl luaseră cu sine în Vest, își părăsiseră țara dar luaseră cu sine în cufărul lor de emigranți spaima, rușinea și disperarea de dinainte. Își priveau acum vecinii și noile autorități cu aceeași prudență, evitau orice angajament în noile lor locuri de muncă, erau apolitici, triști, învinși. Cetățeni pe jumătate, prizonieri ai trecutului, tirindu-se prin noroiul noului Limb, cel de-a fi.

Altfel, roși, mincați de imposibila integrare, de întrebările nerăspunse și la care niciodată nu le vor mai putea răspunde, despre vechiul lor Eu. Prizonier în noul său Triunghi, emigranții își priveau cu suspiciune vecinul, pentru că acesta trăia, senin, acasă, și simțea cum se pierde, cum se dizolvă în libertate ca într-un imens spațiu lipsit de formă.

Dar avea oare vecinul lui drept la asemenea seninătate? Ce făcuse acesta atunci cînd Regina lui îl primea oficial pe Ceaușescu în Olanda? Și ce făcuse intelighentsia occidentală înainte și chiar după ce Soljenitin își publicase incomedele lui povestiri?

Acum, cînd comunismul se termină în Europa de Est, trebuie să ne punem întrebarea pe care ne-am pus-o și la sfîrșitul războiului: Dumnezeu, cum de au fost toate acestea cu puțință?

MIC DICȚIONAR

TOVARĂȘ. Pașnic cuvînt de origine slavă, benign pînă spre finele secolului trecut, vag subversiv în preajma ultimului război, terifiant de paruzeci de ani încoace. Bietul termen ușor arhaic, familiar și blind („A cerut o litră deosebită pentru el și pentru ceilalți doi tovarăși. Aflîndu-se de față și părintele Vasile, l-a poftit și pe sfinția-sa să guste cu dinșii un păhărel” — spunea Sadoveanu, cu vocea lui melifluu-alcoolică, sugerînd în egală măsură împăcarea și camaraderia de tip slav, în jurul focului și al cânilor cu vin), a avut neșansa de a fi fost aproape omonim cu termenul rusesc îndrăgît de bolșevici. Și, de aici, dezastrul...

Dezastru lingvistic, în primul rînd. **Tovarăș** a apărut în orizontul nostru politic saturat de valoare conspirativă: tovarășii se adunau pe la colturi, formau celule secrete, puneau la cale acțiuni outin recomandabile. **Tovarășii** au fost tovarășii care adevărat doar atîta timp cit au reprezentat o mie și ceva de comunisti răspîndiți extrem de inegal în corpul unei națiuni de paisprezece milioane de adulți. Cînd, odată cu anii '50, toată lumea s-a năpustit spre partid (spre unicul!), brusc lărgit la dimensiuni neverosimile, apelativul a apărut deja ușor nepotrivit. Iar cînd a fost proclamat manieră obligatorie de adresare, cînd toți locuitorii României au devenit „tovarăși”, absurditatea stilistică a izbucnit la lumina zilei: deoarece **tovarăș** desemna, pentru oamenii normali, persoană cu care n-ai fi vrut în ruptul capului să fi tovarăș.

Dezastrul lingvistic al termenului nu a fost lipsit nici de o undă tragicomică. Dacă în alte limbi europene

cuvîntul **tovarăș** utilizat în contexte oficiale a sunat de la început ridicul (**camarade professeur** sau **Genosse Präsident** sînt absurdități lingvistice), în limba română el a introdus o falsă familiaritate, foarte suspectă, pe care autorii legilor denominative nu o bănuiseră. Spunînd „tovarășe director”, vorbitorul utiliza, crispat, un involuntar oximoron. Pentru că **tovarășul** însemna deja autoritatea strivitoare, instituționalizarea sefiei absolute și recunoașterea obediență a Puterii discreționare. Fapt previzibil atunci cînd dezastrul lingvistic devine social: **Tovarășul**, fără nici o altă precizare, a ajuns să denumească pe șeful suprem. **Tovarășu'** era, firește, „tovarășul Ceaușescu”. Big Brother cu zîmbet oficial și capacitate distructivă nelimitată. **Tovarăș** s-a opus instinctiv lui **domn** — cuvînt strămoșesc, latin și aulic, **tovarăș** contra **domn** — răsăritul în luptă cu apusul.

În aceste condiții, decretul din urmă cu un deceniu și ceva, prin care „cel mai iubit fiu al poporului” obliga pe toată lumea să se adreseze cu **tovarăș**, mi se pare acum perfect comprehensibil: anti-nominalist convins, Ceaușescu proceda la o instaurare prin „realii”. Cuvîntul trebuia să instituie persoana: silînd oamenii să se strige unul pe altul („als kennen sie sich”, vorba poetului) cu **tovarăș**, secretarul general al partidului spera să creze, automat, și realitatea pe care **tovarăș** o presupune. Prin brevelata semantică inversă, bineînțeles: o realitate precis ierarhizată, piramidală, în care șefii își anihilează supușii, iar aceștia ascultă orbește, ca la armată, de o ordine unde tovarășia denuște teroarea organizată.

don, chestia asta nu ne privește, atunci luptam pentru dreptul la emigrație dar acum este vorba de dreptul la imigrație, dragul de Kosto apără Olanda contra imigrației.

Pe cine a eliberat 1989, și de cine anume?

Esteuropenii au devenit în 1989 Europeeni de gradul doi. Ei și-au cîștigat demnitatea în fața istoriei dar nu încă în fața celorlalți Europeeni, cei de „gradul unu”. Esteuropenii nu mai suferă de rușinea neputinței politice ci numai de sărăcie, și vin aici acum la fel de stingheri ca și înainte.

Prietenii mei Români, intelectuali străluciți, se simt aici jenați că nu-și pot cumpăra cărțile pe care eu pot să mi le cumpăr, deși ei au citit acolo mai multe cărți decît am citit eu aici. Ei se revoltă și acum contra poliției, iar vecinul se uită și acum chioris la acrității aștia care, cum îi spune, a da, „pun în pericol stabilitatea țării”. Ce s-a schimbat în 1989?

Nu ne-am eliberat nici pe departe de acea parte din noi înșine în care zace îngroșată și rușinea celeilalte Europe. Și noi, aici, în Vest, ne cățărăm epuizați afară din Limb. Nu știu cum să mă port cu prietenii mei Români, nici cu turiștii Polonezi. Și dacă îi invit să bem ceva împreună, și dacă nu-i invit, se așterne apoi acea tăcere. Sîntem tîrîți, eu sînt cel ce ei ar fi vrut să devină, ei sînt cei ce eu am încetat să fiu, libertatea ne înlăntuie în aceeași îmbrățișare de moarte, vecinul ne întreabă amabil și inabil cum să ne ajute, politistul ne face semn „circulați mai departe” și noi asta și facem, rîzînd. S-a terminat cu comunismul, am strigat noi usurați. Ne-am înșelat. 1989 nu va lua sfîrșit pînă cînd nu va fi depășită istoria care i-a premers. Eliberarea Europei trebuie însă să urmeze.

(Articol apărut în numărul special despre anul 1989 al ziarului **De Volkskrant**, Amsterdam, 22 septembrie, 1990, p. 25)

Adrian Maniu văzut de CAMIL RESSU

Alexandru Moissi văzut de VICTOR ION POPA

Proza autobiografică

DINTR-O Cronologie publicată la sfârșitul volumului *Patimile după Pitești* (C.R., 1990) deduc că *Din Calidor* a fost scris, într-o primă variantă, în 1983 și că el deschide un ciclu autobiografic din care mai fac parte *Arta Refugii* și *Biblioteca*. Cartea de acum a fost definitivată în 1985 și publicată la editura pariziană „Albin Michel” în 1987. Georges Dupuy o socotește „o povestire inspirată, răscolită de emoție, de prospectivă, de fantezie și tandrețe”. Povestirea (cel puțin în varianta românească) are un subtitlu, „o copilărie basarabeană”, și el duce gândul la romanul memorialistic al lui Constantin Stere. Un posibil model epic. Din aceeași cronologie mai înțeleg că Paul Goma și-a pus, cum se zice, viața în roman și că, în genere, scrie numai despre ceea ce a trăit. O literatură, asadar, a experienței, o epică de tip biografic, un document, în fine, uman și politic în consens cu o bună parte din literatura Estului (de la Soljenitin la Kundera). Paul Goma a deschis, oricum, un capitol nou în literatura română postbelică și cărțile lui trebuie analizate cum se cuvine. Din păcate nu avem alt criteriu de judecată decât cel estetic („din păcate” pentru tinerii noștri confrăți ca dl. Bogdan Ghiu, care consideră că esteticul este, azi, o aberație, dacă nu chiar o diversiune... — vezi R.L., nr. 8, p. 3)... Aberația ne ajută, totuși, să deosebim binele de rău și literatura de ceea ce este în afara literaturii. Ea mai

Paul Goma, *Din Calidor*, Editura Albatros, 1990.

poate sluji arta încă multă vreme...

Din Calidor este un roman-indirect, acela care folosește, ieri ca și azi, ficțiunea biograficului. Faptele narate aici s-au întâmplat sau s-ar fi putut întâmpla. Ceea ce interesează, la lectură, este puterea lor de sugestie, capacitatea de a impune o atmosferă și un destin (acela al naratorului) credibil în ordine existențială. E ceea ce se întâmplă cu această povestire basarabeană. O povestire, într-adevăr, plină de fantezie, de tandrețe, și mai ales de adevăr. Autorul nu ascunde nici un moment faptul că personajul despre care e vorba este chiar el, Paul Goma, fiul lui Eulimie și al Mariei Goma, învățători în satul Mana, comuna Văci, județul Orhei... Asta nu înseamnă însă că trebuie să punem semnul identității între cel care povestește (naratorul ajuns la o anumită vîrstă) și personajul său, copilul pe care îl reînvie după 50 de ani... Între timpul acțiunii și timpul narațiunii se întinde un spațiu enorm pe care îl acoperă numai fantezia scriitorului. Paul Goma îl cuprinde în stilul lui, cînd liric, cînd iritat, sarcastic, într-o narațiune care nu păstrează o cronologie liniară. Unele date sînt din chiar timpul în care este scrisă cartea (informații, anecdote pariziene), altele privesc istoria Basarabiei și nu au decît o relație indirectă cu viața naratorului. Și unele și altele determină însă și colorează această copilărie basarabeană scrisă, după o jumătate de secol, de un prozator care a văzut multe și a trecut prin multe. „Calidorul” este punctul lui epic de observație. Spațiul său de securitate. Aici descoperă lumea și de aici începe să vadă istoria: „Stau în calidorul casei din Mana. Și tremur. Tremur acum, pentru tremuratul de atunci pe care nu-l țin minte dar pe care mi-l-am însușit și a devenit al meu, direct. Stau în calidor și tremur — la urma urmei, de ce nu ar avea dreptul să fie considerate memorie și lucrurile, evenimintele la care, totuși, am fost martor, însă pentru că în acel moment aveam mai puțin de cinci ani, acum mi se spune că atunci nu puteam înregistra, păstra — pentru acum? De acord: anume „amintiri” mi s-au alcătuit, fixat din amintirile povestite de alții, ale lor ale, pe atunci, adulților: sunt însă altele, scene statice, scene-cheie, momente, stări care, „atinse” mai apoi (chiar azi), declanșează o adevărată ținere-de-minte, o succesiune, o coborîre din treaptă-n treaptă (sau: din piatră-n piatră), depășind, încolo, nu doar pragul vîrstei la care, cîc, încep să ai voie la amintiri „directe”, ci și pe acela al nașterii: iar dacă nu fac deosebite eforturi de stăpînire, înaintez-retrăgîndu-mă și dîncolo; chiar dîncolo de dîncolo...”

CALIDOR este, se înțelege ușor, coridorul francez și cerdacul turcesc. Prozatorul fantazează și dă o altă etimologie (falsă) *Calidorului* său: „dor frumos”, unind grecescul *Kali* cu românescul *dor*... Etimologie bună pentru cine se pregătește să scrie o carte despre copilărie... Dorul lui fru-

mos va fi însă sistematic bruscat de o istorie agitată. Naratorul se naște, citim în pagina 8, în zorii zilei de 2 octombrie 1935 (această dată este consemnată și în cronologia citată mai înainte!), dar nu în Calidor, ci într-o bojdeucă de lut, acoperită cu paie în satul Mana, sat mic și sărac, cu țărani care se țin de tradiție și nu se omoară cu firea. Ei trăiesc în bordei și nu lucrează decît o parte din pămînt, pe celălalt îl lasă să se odihnească. Luați la rost de învățătorul Eulimie Goma, răspund invariabil: „Cum nu-l lucrez, domătări? zicea tata că zicea Ion acela. Am pus o postaiă cu pîne, alta cu pășoi — ce-o rămas, am pus de harbu!” — Ai pus, ai pus — și cele două hectare pe care le-ai lăsat în pârloagă? — Se hodinesc și ele, săracele hectarele, că pămîntu-i ca omu și ca Domnu. Lucrează el ce lucrează, da-n a șaptea zi se pune jos, să-și tragă răsufarea... Da’ las’, domătări, că la anu pui ceva dîncolo și se hodinește dîncoace — că pămîntu-i ca Domnu și ca omu...”

Mindria țăranilor din Mana nu este casa, ci prepeleacul. Acesta din urmă trebuie să fie înalt și frumos împodobit. Vara, cînd se coc harbuzii manulenii lui Goma se mută în orepeleacul și veghează de acolo, cîteva săptămîni, cîmpurile cu vreji într-un fel de ceremonie bizară. El nu comercializează niciodată harbuzii și, cînd apare un străin, se grăbește să-l oprească. Solicitarea este mare și străinul, gustînd de ici și colo, fuge la urmă însoțit de copii se joacă de mîci, „de-a sezutul”, încearcă să imite, adică, pe oamenii mari în actele lor erotice. *Din Calidor* dă, fără pudoarea naratorului tradițional, amănunte crude și colorate. „Orfanelul”, naratorul lui Goma, este inițiat de Duda, Tecla, Nora, Bălanu, Ilieana și asistă la „stricarea” Dudei de către flăcăul Gligor al lui Macarie... El la termenul în sens propriu, este îngrijorat de suferința Dudei, apoi nu mai înțelege nimic cînd observă că fata este mai degrabă bucuroasă după astfel de „stricări”. Mama este severă și alungă din casă pe fetele care-l strică pe băiat, însă băiatul nu se lasă și, cînd apare alta nouă, reîncepe inițierea „sezutului” și a „privirii în sus”...

Sînt însă și altele de evenimente în această remarcabilă scriere memorialistică. În 1940 vin rușii și-l „duc” pe învățător, tatăl, apoi se retrag rușii și vin românii. Capitolele care înfățișează repetatele exoduri sînt substanțiale. Fuga țăranilor, neîncetînd ea lor ancestrală, momentele de panică și de speranță, toate sînt notate într-o proză înedită pentru literatura română. În subtextul ei este mereu sugerat un tragism colectiv. Țăranii acestia îndărătnici, neîncetători, au fost mereu loviți de soartă și peste ei năvălește acum (cînd începe propriu zis narațiunea lui Goma) o istorie irațională. Învățătorul Goma este deportat întîi în Siberia, e trimis, apoi, pe front, cade prizonier la nemți și, în cele din urmă, este închis de români la Slobozia de Ia-lomita. Soția nu știe nimic de el și, într-un rînd, află că a fost ucis. I se face

înmormintare și i se ridică o cruce în cimitir, însă cu „un cîrlig”: i se trece o dată falsă, cit mai îndepărtată, a morții sale. Cîrligul ar fi că mortul ar putea să reapară într-o zi... Nu trebuie, deci, forțat destinul. Superstiția se dovedește a fi pozitivă: învățătorul apare după cîțiva ani și crucea este arsă simbolic în curtea casei...

INSĂ tragedia acestei colectivități umane, aflate mereu în calea năvălirilor, nu se oprește aici. Războiul își schimbă cursul și o parte din manulenii pleacă într-un nou refugiu... Familia învățătorului Goma ajunge în Transilvania și țăranii de aici sînt circumspecți și neospitalieri. Moș Iacob, vecinul, este eternul „primare” în sat și teoria lui este că pe toți trebuie să-i ieși „cu ghinișorul” ca să supraviețuiești... El nu părăsește Mana și se pregătește, resemnat, să întîmpine altă stăpînire... Coase tricolore în interiorul unei plăpumi și așteaptă să treacă din nou istoria peste el: „Nu te-ai răzgîndit, Moș Iacob? aruncă tata, indiferent, peste gard. — D-apăi, Dumnezeu e mare, domătări, nu ne-o lăsa El nici de data asta. Și-apăi, la vrăsta noastră, un’e s-o pornim, asa orin lume cu straista-n băț? Bună, rea, asta-i casa me’ rău, bun, asta-i pămîntu și locu — un’e să mă pornesc, că ȋdovu rățăcitor? Că și Rusu-i om și dacă ne-om da cu ghinișoru plîngă dînsu... Că oameni sîntem cu totii...”

Tema suferinței colective este, în fapt, esențială în *Din Calidor*. Ea nu este nici în proza românească. O aflăm și în manuscrisul lui Stere, o descoperim și în scrierile recente ale basarabeanului Ion Drută — și ea, se găsește probabil, în multe alte romane și nuvele pe care noi, criticii bucareșteni, nu le-am citit încă. Inedit este realismul sarcastic al lui Paul Goma, nouă ni se pare optica lui anti-poporanistă. Satul copilăriei sale nu este un paradis țăranilor din Mana, s-a putut constata, nu sînt deloc fixați fără prihană. Sînt doar oameni fixați de soartă la granița dintre două lumi, călcați sistematic de unii și de alții, mefienți, din această pricină, față de toți. Morala „ghinișorului” i-a ajutat să reziste și nu sînt semne (cel puțin în această primă carte a ciclului biografic) că ei ar avea motive s-o schimbe... Proza lui Paul Goma este, din acest punct de vedere, solidă, cu un substrat tragic bine fixat epic. Sînt în ea multe documente sociale, dar este și efortul de-a prelungi documentul în simbol și de a prinde tragismul unei lumi, cum am zis, de margine, o lume veche, cu sfinții (Stefan cel Mare), fantasmе, obiceiurile și spațiile mele el... Paul Goma o descrie într-o proză politică aspră, demitizantă, amestecînd sistematic planurile și cronologiile. Nu i-as reproșa decît stilul uneori prea digresiv, „rupt”, cu ostentație zeflemist acolo unde, poate, subiectul tragic al narațiunii ar fi cerut mai multă liniște a spiritului... Admit însă, dinainte, că poate fi doar o superstiție a gustului meu... Fapt sigur este că, alături de *Dupăamiază de sîmbătă*, scrierea autobiografică a lui Valeriu Cristea, *Din Calidor* schimbă substanțial imaginea pe care o are literatura română despre țara misterioasă a locotenentului Răgă-lac...

Mihail Sorbul — desen de MARCEL IANCU

Opoziția morală și liderul său

IN FEBRUARIE 1990 am publicat în „România liberă” un articol intitulat „Liderul opoziției”. Am încercat atunci să aproximez condițiile trebuie să îndeplinească un lider al opoziției pentru a candida cu șanse de succes la președinția Țării. Peste puțină vreme, candidații aveau să fie cunoscuți. S-a dovedit că aproximările fuseseră corecte. Nu trebuia să fii politolog pentru a-ți da seama cine va deveni președinte. În perioada cînd lista era încă deschisă s-a zvonit că va exista un al patrulea candidat. Se vorbea despre unul dintre intelectualii proeminenți, fost disident și dispus să iasă în arena politică. Dar zvonul nu s-a confirmat. Să fi intervenit reflexul supunerii, creat în lungii ani de dictatură, să fi existat dificultăți obiective, ideea unei alianțe civice era încă de domeniul viitorului? Un răspuns este dificil de dat. Cert este că un Havel românesc n-a apărut. Alegerile au confirmat: dintre personalitățile opoziției nu se ivise nici un lider competitiv.

În etapa următoare opoziția parlamentară (mai mult decorativă) și cea extra-parlamentară (mai semnificativă, dar neconcertată) nu au reușit să impună vreun lider semnificativ, în ciuda cunoscutelor încercări. Greșile strategice ale partidelor din opoziție, eficiența propagandei oficiale, în special a celei realizate prin televiziune, fatalismul paternalist — iată cîteva posibile explicații.

Există însă și o altă cauză. Analizarea ei este mai productivă decît discutarea măsurii în care unul sau altul dintre liderii opoziției s-a dovedit a fi un „caracter de bronz”. În afară de cele două variante explicite ale opoziției există și o a treia. Este vorba despre opoziția mo-

rală. Membrii ei, mult mai numeroși decît cei capabili să-și facă publice opiniile politice, le este comună nemulțumirea persistentă față de actualul regim din România. Este o nemulțumire fără concepte clare, dar nu mai puțin reală din acest motiv. Unul dintre cele mai semnificative efecte ale ei este haosul economic din România de azi. Într-o anumită măsură, el este rezultatul unui „sabotaj” doar parțial conștientizat, a unui refuz de a colabora cu o putere simțită ca nelegitimă.

Cum ține de mentalul colectiv, opoziția morală îl include pe toți cei care își fac publice opțiunile anti-feseniști: parlamentari, jurnaliști, diverși vorbitori ocazionali. Neîmpunerea pînă în momentul de față a unui lider al opoziției politice explicite poate fi înțeleasă și prin această apartenență. Sub aparentele nesincronizări ale diferitelor grupări politice și sociale s-a aflat un veto al opoziției morale. S-a dovedit astfel că, în condițiile actuale din România, dominate de acerbe lupte pentru putere și căpătuală, duse în văzul tuturor, mai important decît un lider politic ar putea fi un lider moral.

O dialectică a eliminărilor succesive, dar și o progresivă transformare a antipatiei față de neo-comunism în raționalismul politic au îndreptat atenția românilor spre o personalitate îndreptățită să aspire în momentul de față la ipostaza de lider real al opoziției morale: Regele Mihai.

Această concluzie nu ascunde o opțiune sentimentală. Este rezultatul unei analize pe cît posibil obiectivă.

Doar recunoașterea preeminenței morale a Regelui poate explica în mod mulțumitor violenta reacție anti-monarhistă a pu-

terii. Nu atît argumentele în favoarea regalității, cît amenințarea unei structurări morale în jurul Regelui au neliniștit oficialitatea. Astfel se explică actul primitiv al cunoscutului exulzării. La fel, susținuta campanie de presă. Nici unul dintre liderii opoziției parlamentare și extraparlamentare n-a fost într-o asemenea măsură în atenția denigratorilor. Împotriva Regelui și-au lansat invectivele cei mai joșnici legitimiști ceaușisti, dar s-au rostit și voci mult mai sofisticate. Cele mai rafinate atacuri ale acestora din urmă au constatat în supralicitări de natură istorică, aparent practicate doar din dragoste pentru adevăr și din patriotism. Astfel se explică de ce o parte a presei s-a străduit să supradimensioneze nemăsurat figura lui Alexandru Ioan Cuza, tinzînd s-o transforme în mit național suprem, iar oficialii, pînă la cel mai înalt nivel, l-au amintit pe primul domnitor al Principatelor Unite ca pe un martir al neamului, omîtînd să aprofundeze condițiile concrete ale înălțurării sale. În acest fel s-a sugerat că dinastia are la temelie un act de uzurpare. Analog poate fi interpretată și prezentarea lui Ion Antonescu drept o victimă a Regelui Mihai. Identice intenții are și sugerarea altor două neadevăruri, bazate pe falsificarea conținutului de monarhie constituțională: 1. Regele se implică în lupta politică dintre partide și 2. Regele urmărește federalizarea Țării.

Referendumul — pînă acum refuzat de putere, dar datorat poporului român — va arăta dacă opțiunea morală pentru Rege se va transforma în fapt de istorie.

Voicu Bugariu

Cuvîntul care ucide

TOATĂ viața mi s-au atribuit păcate, calități și întinții pe care nu le-am avut. Am plătit datorii pe care nu le-am făcut, bucuriile vieții au trecut pe lângă mine: as fi putut fi bogat și as fi putut locui într-un castel ca al lui Kafka, dar castelanii nu m-au iubit și m-au închis o treime din viață: cu aceste fraze începe una din cele mai extraordinare cărți de memorii din cite au apărut la noi, deopotrivă document și analiză lucidă a sistemului comunist, comparabilă cu *L'Âveu* a lui London sau cu *Le Zéro et l'Infini* a lui Koestler (minuscule ficțiuni din ultima), scrisă cu un brio stilistic care face din autor un prozator adevărat. E vorba de *Monarhia de drept dialectic* a lui Andrei Șerbulescu, mai bine cunoscut ca Herbert (Belu) Zilber, pe care o editează la Editura Humanitas dl. G. Brătescu. Pe Belu Zilber nu-l știu decât din legendă sau din amintirile prietenilor (de exemplu acela ale lui Gh. Rădulescu, publicate chiar în *România literară*, cu citiva ani în urmă). Vorbele lui de spirit au circulat după cel de al doilea război la fel cu ale lui P.P. Carp înainte de cel dintîi. El este acela care a spus că, în România, comunismul va fi o combinație de stalinism și de caragialism și că I. L. Caragiale este ctitorul României moderne. Ar fi rugat să i se scrie în epitaf: „Acesta este cenusa lui Belu Zilber, omul care a prevăzut totul și n-a putut împiedica nimic”.

Acest Păstor Teodoreanu al calamburului politic a avut parte de o viață tragică. Din 77 de ani, citi a trăit (între 1901 și 1978), și-a petrecut în închisoare aproape 18. „Elev de liceu fiind, am devenit bolșevic”, spune el, așa dar, mai înainte de a înțelege ce înseamnă aceasta sub tripla influență a unui cizmar pe nume Ionescu, a lecturii *Manifestului comunist* și a tabloului „În mărime supranaturală al bunicului Marx, cu plecă, barbă și — lucru curios — monoclu, încadrat de tata într-o ramă prestigioasă”. Condamnat ca spion sovietic, în 1930, a fost arestat în 1948 ca dușman al sovieticilor, în fapt din cauza legăturii strînse cu Lucretiu Pătrășcanu și purtat, prin toate închisorile epocii Dej, din anchetă în anchetă. A ieșit în 1964, o dată cu toți deținuții politici rămași în viață, bolnav de inimă, dar lăsat de comunism. „Astfel a ajuns Marea Revoluție din Octombrie prima mea iubire, scrie el evocându-și debutul politic. Ca toate marile iubiri, s-a stins pe măsură ce îmbătrâneam amîndoi. Cu vîrsta, am început să văd cum se îngroașă păcatele mele și ale ei. Astăzi îmi vine să spun ca și Swann după moartea iubitei sale Odette de Crécy: „Et quand on pense que je faillis mourir pour une femme qui d'ailleurs n'était pas de mon genre”. Și-a scris memoriile, și în timp ce citea prietenilor din ele și căuta un editor (de unde se vede că se vindecase de comunism, dar

nu și de naivitate), securitatea punea la cale o spargere în locuința lui din București, luind, pe lângă 9000 de lei și toate actele personale, un volum cu *Posedații* lui Dostoievski, o ediție veche din Machiavelli și cobiile manuscrisului memoriilor. Să mai pretindă cineva că securitatea nu știa ce confiscă! S-a apucat imediat să le scrie din nou, nereușind, se pare, să le sfîrșască. Ceea ce dl. Brătescu încredințează tiparului astăzi este versiunea a doua, incompletă și improvizată, a acestor memorii. Unde se va fi afind cea dintîi, putem bănuî. Dar cum să ajungem la ele? După cite nenorociri l-au urmărit întreaga viață pe Belu Zilber, Dumnezeu ar putea face o minune restituindu-ne, după moartea autorului versiunea inițială și completă a memoriilor sale, neținînd cont, în marea lui înțelepciune și bunătate, de faptul că Belu Zilber a fost un necredincios.

ASA cum arată acum cartea, ea se compune din mai multe fragmente ce nu lasă totdeauna să se întrevadă o legătură. Cele două dintîi (însuind cam 75 de pagini) reprezintă, cu siguranță, începutul și cheagul memoriilor propriu-zise. Restul sînt aschii sărite din trunchi, toate interesante, dar bucurîndu-se de oarecare independență. În fond, Belu Zilber își relatează foarte succint adolescența și tinerețea, folosîndu-se de simetria dintre ancheta Siguranței Generale din 1930 și aceea a Securității Statului dintre 1948 și 1954, iar apoi, ceva mai pe larg, își povestește primii șase ani de detenție, cînd se prepara procesul Pătrășcanu, în care i s-a rezervat și lui un rol important. O dată cu depunerea lui în Zărcă (vechea clădire) a penitenciarului din Aiud, după executarea lui L. Pătrășcanu și a lui R. Kofler, Belu Zilber se mărginește la a narra evenimente disparate, a schita portrete (între care cel mai remarcabil literar este acela al poetului Ștefan Nețescu, autorul *Puilor de lei*) sau a face considerații politice (sculptoare, cele despre dosarele de cadre, ca veritabile „universale” platoniciene aflate îndărătul ființelor umane reale!).

Trebuie să arăt din capul locului că Belu Zilber nu e un deținut politic oarecare și aceasta, nu numai fiindcă este un comunist arestat de comuniști (au existat numeroase alte cazuri) și nici măcar fiindcă este unul dintre cei mai inteligenți: dar fiindcă este unul care a citit, cu pasiune, „volumele și stenogramele proceselor de la Moscova” și care „știa bine ce acuzații și-au adus (singuri) Buharin, Zinoviev, Kameniev, Piatakov și ceilalți”. Cînd va asterne pe hîrtie totul, va fi citit și cărțile lui London și Koestler. Bănuia deci cum se va desfășura propriul scenariu judiciar. Cu un ochi privea detașat, ironic, cu altul, privea înspăimîntat la ce se petrecea cu el sau în jurul lui („Probabil că sînt un usuratic: cu ochii dinăuntru privesc în spectacol, chiar dacă văd moartea cu cei din afară”) Unele din cățele i s-au adevărit. A înțeles și de ce, în pofida faptului că nu „colaborase” cu tortionarii lui și nu făcuse mărturisiri. Pătrășcanu a fost totuși executat: procesul Beria, de la finele lui 1953,

oferea un nou model față de acela tradițional, din anii 30, de procese politice, fără reprezentanți ai oamenilor muncii, fără publicitate, chiar și fără inculpat. Dar nu toate așteptările lui Belu Zilber s-au confirmat. Omul rămîne același, oricîtă „știință” a vieții ar avea: incapabil să reziste speranței și gata oricînd să cadă în iluzia cea mai grosolană.

Nu știu multe analize mai bune ale mecanismului anchetei comuniste decît aceea pe care a scris-o Belu Zilber după ce a trăit-o pe pielea lui. Să nu uităm că inculpatul era un comunist convins și că nu-l putea socoti pe acuzatorii lui, de la început și din principiu, niste dușmani. Sînt aici două aspecte psihologice foarte semnificative. Unul ține de însăși credința comunistilor în marxism. Vorbesc de cei care au crezut, nu de oportuniști. Credința aceasta e puternică și aproape irațională. „Nu mă puteam despărți de partid, cum nu se pot unii despărți de femeia vieții lor, curvă, hoată și sperjură, notează Belu Zilber într-una din paginile cele mai profunde ale spovedaniei lui. A căzut la femeie, spune poporul. Marxismul practicat din tinerețe devine vițiu. Căzusem la partid. Presimteam ce mă așteaptă, dar nu mă puteam rupe de această abstracție denumită partid. Numai cine a învățat texte marxiste pentru litanii de sedințe poate scăpa de abuzie. La ceilalți se schimbă probabil ceva în celulele nervoase, tinjesc după partid, blestemă, dar la prima chemare uită tot raiul”. Spirocheta marxistă, intrată în sine de la 20 de ani, îl paralizăază pe comunist și la bătrînețe. Al doilea aspect semnificativ este un anumit sentiment de culpă, pe care comunistul, exclus și judecat de ai lui, îl are împotriva chiar a evidenței nevinovăției sale. Acest sentiment l-a precipitat pe Belu Zilber în tragedie morală. O vreme după ce e arestat, el rezistă bine la anchetă. E inocent și o declară. Nici ancheta nu e încă foarte dură. Securitatea n-are dovezi contra lui și i-ar da drumul, dar partidul se opune: are scotelile lui, pe care anchetatorul și inculpatul nu le sesizează deocamdată. Deși vrea să scape de Pătrășcanu și caută să-i pună în cîrcă greseli necomise, Belu Zilber, secundant al Ministerului de Justiție (încă!), poate fi o astfel de relație compromițătoare, cu condiția să fie silit să mărturisească (la nevoie să inventeze) anumite lucruri. I se cere o autocritică formală. Acceptă. În timp ce-și redactează autobiografia, constată cit de puține „secrete” stie din munca de partid alături de Pătrășcanu. Să le spună sau nu? Merită? Tot răsucindu-le în cap, e copleșit de un sentiment de culpă. I se pare că cele trei secrete sînt esențiale. Și le spune.

DESCOPERĂ aproape instantaneu că, vorba lui, „păcatul sovedit a fost totdeauna o a-mă teribilă în minile duhovnicului”: „Partidele comuniste nu cunosc nici un păcat, dacă este mărturisit la momentul oportun, însă la alt moment oportun pedepsesc toate păcatele.” Observația e perfectă. De aici înainte, ancheta devine oribilă și Belu Zilber, martor capital al acuzării, în

procesul Pătrășcanu. Punctul de plecare fiind recunoașterea unor, în fond, derizorii greseli (dintr-un sentiment așa zicînd metafizic de culpă), restul e literatură: zi de zi, ceas de ceas, martorul va asterne pe hîrtie un adevărat roman, iar, absurd, stupid, incongruent, ce conțenează! Fără să fi trăit o singură clipă sub regim comunist, Mircea Eliade a intuit această situație fundamentală, dovadă personajul său din *Pe strada Mintuleasa*, mitoman și grafoman ingenuu, sub supravegherea securității. Dosarul Pătrășcanu numără 50 000 de pagini. Echivalentul a 15 romane.

„Nu m-ar mira — scrie Belu Zilber despre anularea sentinței din procesul Pătrășcanu în 1968 — ca odată și odată, bînză se va ridica din nou problema, pe baza motivărilor din această nouă sentință, să se afirme că prima sentință fusese dată și executată pe baza declarațiilor mele așa cum s-a afirmat la Praga că Slansky a fost spînzurat fiindcă London a făcut declarații mincinoase”. Nu este exclus. „Romanele” scrise de Belu Zilber în închisoare pot fi considerate mărturii: mincinoase, desigur, dar pe baza cărora un om (cu Kofler, doi) a fost executat. În memorii, Belu Zilber se explică, fără să se justifice. Cartea lui nu e o lamentație, deși autorul ar fi avut ce și de ce să (se) plîngă. Sub tălșul frazelor, sub sarcasmul de care nu se cruță nici pe sine, este o rană vie. Dl. G. Brătescu l-a vizitat la spital, cînd era pe moarte, după al doilea accident cardiac: „Nu și-a îndreptat ochii spre mine și nu mi-a răspuns la nîci o întrebare. Gemea, iar în răsămîmuri scîncea. Cînd, deodată, a rostit distinct, înforcîndu-se sore perete: «Nîriodată n-o să le mai soun ce-o să-mi ceară». A murit cu obsesia că a făcut rău prin cuvintele sale, în care nu credea și pe care orice om de bun simț le-ar fi lînt drept ce erau, simple invenții, absurdități: nu însă securitatea și partidul comunist pentru care ele erau mai reale decît însăși realitatea. Oricîte cărți despre procesele comuniste a citit Belu Zilber, se pare că la această eventualitate nu s-a gîndit.

PREPELEAC TREI

Sfinții în acțiune

DE la invazia romanilor, nici un alt imperiu, organizat, nu mai trecuse Dunărea distrugînd totul în cale. Deși ostile lui Traian nu se compară cu ale lui Mahomet cuceritorul. Ele de fapt constrăuiau, spre a domina. Și-apoi ce miraculoasă construcție, ce mir și azi lumca, latinitatea din Carpați! Popor, un întreg popor exilat... De turci, totuși, noi nu vom zice mai tirziu decît de bine. Începînd cu testamentul lui Ștefan cel Mare și terminînd cu vocabularul modern curent. Suferințele se transformară în caracterizări bonome. **Turcul plătește**, — adică e generos. Sau **Cum e turcul și pistolul**, echivalentă teribilă, dovîndînd însă sinceritate, caracter. Sau **Ce, ești ture?**, — intransigență, punct de vedere stabil, asupra căruia nimic nu-l face să revină. Imperiul slăbind, ororile se topiră în ironia latină a observatorilor locali neclintîți pe pămîntul lor.

La început însă, cînd imperiul abea se întărea, afindu-se în plină expansiune, contactul brusc cu lumea — lui asiatică aruncase asupra țării un val al urgiei și întunericului. Toleranța creștină încremenea înaintea fanatismului orb al lui Alah. Dacă vreți și dacă nu șochez, Muntenia era ca Israhelul, azi; minus armamentul, serviciul secret și ajutorul american. În mare însă, cum așa era; ținînd cont și de determinarea absolută a lui Vlad

vodă. Presiunea turcească avea o dar și o ideologie tiranică, răspîndită de ieniceri și spahii, exercitîndu-se asupra minților, sufletelor, cugetelor bieților dunăreni. În istoria agitată a românilor, acest soi de apăsare psihologică de o asemenea anvergură avea să se mai repete o singură dată (cei puțin pînă azi), după 23 august 1944. Stalinismul și islamismul expansionist se asemănă. Libertatea individuală, imaginația, inițiativa, spiritului — spulberate. Sfinții avîrziți la închiisoare. Ingerii siliți să devină informatori, interzicîndu-li-se pînă și să apară în visele muritorilor...

Acum pare că cerul de lume
A uitat cu totul, nici mai bagă
Seamă de oameni, lăsînd să-i
sugrume
Nevoile într-o viață întreagă.
Ingerii n'ei în vis acu s-arată.
Să ne învețe vr-o taină ciudată.

Să zicem că acestea se petreceau pe la o mie patru sute cincizeci și ceva?... La 1800, Ion Budă Deleanu scria cu un fier înroșit pe pieptul descărnat al țării aceste șase versuri mărîndu-se cu vremea asemenea literelor naive săpate în s-oarță copacilor tineri. Și ce modern: **Ingerii nici în vis nu s-arată / Să ne învețe vr-o taină ciudată**. În lirica europeană așa ceva au scris doar marii ei poeți pînă la Rilke.

TARA fiind la ananghie, numai sfinții o mai pot salva. Ceea ce se și va întâmpla. Și noroc cu sfințul Spiridon care, de plictisecă, aruncase o privire spre spațiul sud-dunărean.

Sân-Spiridon prin o întîmplare
Din rai privind să mai vadă
Ce fac Muntenii: „au valio!”

Strigă înspăimîntat, iar o grămadă
De sfinți ce cîntă psalmi

s-antifoane
Îi întrebară: „ce-ți e Spiridoane?”

Se uită și ei în jos cu toții și văd în fine și ei realitatea.

Sînt-Nicoară este primul care sesizează situația și care re-lamă un ajutor urgent din partea cuvioșilor, ca să nu mai fie dărmate

A noastre biserici de păgini

Ci să ajutăm și noi pe români!...

Doamne, dacă ar fi pus o vorbă bună și pe lângă Comunitatea europeană... Intervine și Sin-Giorgiu, în cuvîntul și Sin-Medru, amîndoi sfinți cu stagii vechi în militarie, arma cavaleriei, Spiridon, ca infanterist, trebuie să meargă pe jos

Tu pedestru (precum din canoane)

Trebuie să mergi o Spiridoane!

Numai că Spiridon „avea greață” de război, ca toți pîfaniai supuși mizeriilor altor marsuri, în afară de faptul că „avea inima blindă” și din fire nu dorea „nici o izbîndă”.

Cavaleriștii, ca armă de elită, se îndeamnă mai iute la bătălie, echipamentul lor fiind falnic. Sin-Giorgiu se echiipează pe loc, cu grava omului de arme care n-a mai participat de ani la vrîo luptă,

Coiful, scutul, sulita neinvinsă
Lua și toate le sîruiă,
Nu pentru că-s bune și frumoase
Ci că acum de mult nu le purtasă.
E și-o cochetărie ofițerescă. Sin-Medru îl urmează.

...pe iapa sa cea brează și care se
pare că este și inaripată.

Sin-Spiridon, pe jos. Și calea-i lungă. Cînd, mîgune, în drumul lui apare o mîgărită, care-i strigă,

...de voiesti a merge mai tare,
Nu întreba nimie, ci, sa-i călare!...
Iarăși vin și zic: Argezi!

Antîchitatea deghizată în sfinți ortodocși se amestecă în lupta ce stă să înceapă. Turcii umblă „turbati după pradă”. Țigani, nedecisi; deși cei mai mulți cer să se mai odihnească. Mai e și celălalt conflict, — cearta în jurul Româiei. S-o eliboreze pe ea mai întîi? Alții zic,

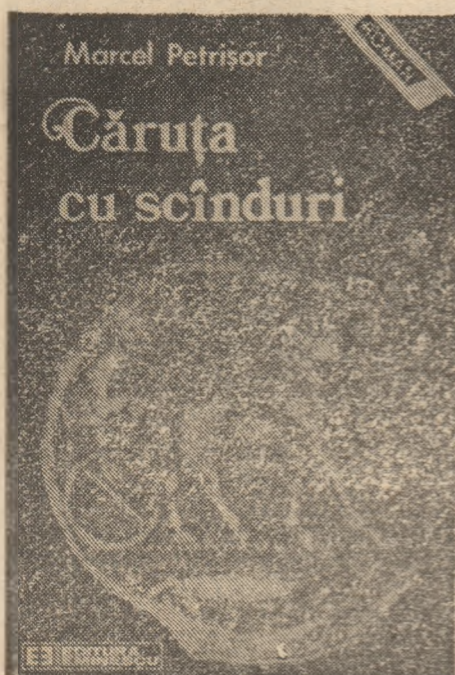
...că pentru o fată
A unii elurar nu se cuvine
Să zăbovească tabăra toată...

În această vreme, la curtea vrăjîită se boia, se mîmînea și se joacă fel de fel de jocuri, omorîndu-se timpul. Papangel e trist că nu-și găsește iubita, pe cînd Florescul, rezoneurul, purtătorul de cuvînt al autorului, îl informăază pe „străin”, care suntem noi, cititorii, cu toții laclăta, asupra evenimentelor grave care și încep să se producă... Zece mîi de turci se s-oală / Și lovesc pe Munteni cu năvală...

Tepeș dă semnalul de atac, după un discurs înflărat, tipic țarilor mici, dinainte invinse, a căror singură salvare e să nu mai sone în nici o salvare. Una salus victis nullam sperare salutem...

Constantin Toiu

Două cărți de proză

Spontan sau academic?

PENTRU Marcel Petrișor, creația literară este o activitate colaterală celei de esest-estetician. Interferențele dintre cele două direcții ale preocupărilor sale nu par însă pregnante. Chiar un volum de studii precum *Curențe estetice contemporane* nu va avea ca intenție stabilirea programatică a unui sistem personal de valori care, apoi, să fie mai mult sau mai puțin ilustrat în propriile producții literare.

Dacă ar fi totuși să localizăm o anumită înrîurire a ordinii teoretice, concepțiile asupra creației sale românești, atunci ar fi vorba mai degrabă de niște reflexe generale: pe de o parte, de un anume academism al scriiturii și al viziunilor iar, pe de altă parte, probabil și sub influența unui plus de atenție acordate esteticii lui Heidegger, de nota filozofică-existențialistă sub care destinele unor personaje se problematizează pe măsura desfășurării lor către moarte.

Căruța cu scinduri, noul roman al lui Marcel Petrișor, nu va aduce, din acest punct de vedere, vreo schimbare importantă. Ca și în *Mireasa* (1975) sau *Te-meri* (1985), universul prezentat este unul ardelean, centrat în jurul satului Ocșor. „O lume apasă, trecută, dar în care grija față de rânduială, măsură și așezare, constituie principala trăsătură a „eroilor” ei”, o lume în care „omului îi este dat să aibă numai atât cât poate iubi și să stăpânească așa cum se poate stăpîni pe sine”. E vorba deci de o formă de proprietate care nu mai stă în specificul nici unui sistem social, ci aparține legilor datinei, ale tradiției, ale unei etici primordiale. De altfel, academismul de care vorbeam mai înainte vine tocmai din acest aer tradițional, echilibrat, din această ordine a lucrurilor firii ce amintește cumva de rigorile clasicității. E un academism care se păstrează și la nivelul limbajului și care se recunoaște în eleganta exprimării, în elaborarea atentă până și a pasajelor de oratorie, în aplicarea prețioasă a unor figuri de stil ale oratoriei clasice, pe scurt: în convertirea spontaneității la o corectitudine pe undeva neutră. Gradul de expresivitate al acestei lumi rămîne, la Marcel Petrișor, indoielnic. Compoziția ei urmărește autenticitatea, dar ajunge să fie convențională în tablouri: familii așezate și cu frica lui Dumnezeu, hanuri la răscruci, hanșe diavolești, țiguri, lotri, povești în jurul focului, bărbați dintr-o bucată și „muieri” superstițioase etc. Lumea de aici se încheagă printr-o însumare de șabloane și, în ciuda dorinței autorului de a și-o apropia, de a o personaliza, introducînd-o ca decor al acțiunii tuturor romanelor sale, cred că oricine știe cite ceva despre haiduci, despre nuvelele lui Slavici și Caragiale

Marcel Petrișor, *Căruța cu scinduri*, Editura Eminescu, București, 1990.

și cunoaște două, trei bancuri cu ardeleni o poate lesne reconstitui.

Acest început abrupt, sărind direct la probleme de stil și de construcție a universului romancierului Marcel Petrișor, l-am făcut numai din dorința de a izola oarecum ceea ce n-ar constitui nota personală a autorului. Adevăratele puncte de interes vor apărea abia de aici încolo, Marcel Petrișor fiind cu precădere un constructor de personaje sau, mai bine zis, de destine.

În *Căruța cu scinduri*, aceste lucruri au chiar un plus de evidentă, pentru că atenția scriitorului este focalizată pe o singură direcție. Sabin, eroul principal, va rămîne singura prezență consistentă a romanului, celelalte personaje, prin contactul lor episodic cu acesta, nefăcînd decît să-i accentueze, și mai mult, construcția complexă, problematică.

Om al drumurilor, alergînd cu căruța de la un negustor la altul în căutare de mărfuri, el își începe acum drumul către moarte. Momentul este clasic pentru revăderea instinctivă a interesului sale vieti și portretul care se leagă va pendula continuu între două coordonate: cea a unui virilism extrem și, ca o adaptare la un mediu tradițional-folcloric, cea a unei aureolări hiperbolice, baladestice. Astfel, „bute de om, nepotolit de nimeni, în nealburu-i der de duce, de vinari și de arjar”, Sabin „era un bărbat atît de sărăcă, încît i se puneau în spinare foi de fel de întimplări”, cum „că-l călărește dracul peste-un munte”, sau că „ajunsesse să vadă și locul pe care se-nălțase corola lui Noe”. Apoi, Sabin are o povestă care nu culează să ridice privirea în fața sa, obișnuiește să treacă cu căruța prin porțile închise, zădărnici tot ce i s-ar opune, salvează singur o satră de țigani luată de apele Crișului, trece prin două războaie cu ușurința eroului de basm, are un cîine „năstrăvan” luat de pe front și un armăsar de la o iapă țigănească deocheată (un murg ca în „Andri Popa”, care „muscă din dusmani”), e cunoscut de întreg ținutul, adorat de hanșe și petriceni.

Orgolios și puternic ca un semi-zeu sau ca un erou homeric, el primește să coboare însă către întrebările fundamentale, învîndu-se de motu final al unei existențe dominate de voluptatea participării la spectacolul lumii. Aparenta imunitate a eroului, creată de o viață atît de intensă, începe încet-încet să se spulbere. Sabin se întrebă, tot mai dezorientat, dacă o viață pînă în seamnă cumva și o viață împlinită.

Drumul său continuă prin lume l-a făcut să vadă multe, dar nu neapărat să le și înțeleagă. Împiedecarea în propriile experiențe neavînd decît forma și navitatea pasiunii: „în fața faptelor era orb, iar după aceea bun și slab ca pînă laida”.

Voluptatea călătoriei, a nouității, a experienței trăite noțional ar putea părea în aceste condiții absurdă. Ea este însă atît de mare, încît Sabin preferă să răstoarne totul, declarînd că absurd este de fapt restul lumii. („Vad că degeaba-i totul”) și că numai drumurile sale au un sens.

Nu știu ce sens ar putea avea viața, spunea Hermann Hesse, dar sînt dator să știu care este sensul vieții mele. Cred că eroul din *Căruța cu scinduri* face aceiași lucru, acceptînd pînă la capăt trăirea estetică în locul oricărei preocupări pentru cunoașterea logică a lumii. În mod simbolic, acest capăt este împlinit chiar dincolo de limitele existenței, pentru că, și după moartea lui Sabin, pe eruce nu i se va scrie altceva decît: „De aici a pornit pe căile lumii robul lui Dumnezeu...”

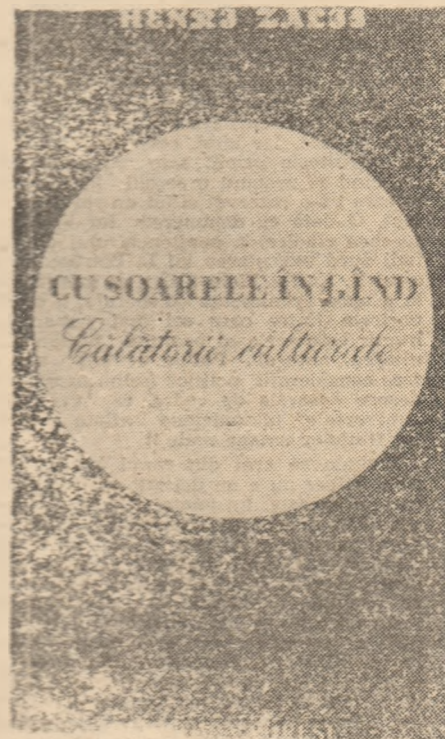
Plecînd de acasă pentru cine știe cît timp, revenind și apoi plecînd din nou, dintr-o nevoie chinuitoare ca un blestem, personajul lui Marcel Petrișor are ceva din tragismul unui Sisif camusian. Călătoria continuă devine astfel numai aparent semnul unei mari libertăți. La un moment dat, ea ar putea însemna la fel de bine și o fugă disperată față de limitele inevitabile umane: „în zădărbăți tu drumurile lumii”, îi va spune cineva lui Sabin, „că, de ce-ai tu în tine, nu scapi nici de te-ar purta caii pe Calea Laptelui. (...) Degeaba-ți porți hoitul prin lume! De «strungă» nu scapi”.

Problematica legată de acest personaj rămîne așadar o dilemă existențială foarte incitantă, dar, pentru o obiectivitate cît mai mare în considerarea romanului, ea nu trebuie ruptă total de respirația generală a cărții.

După Marcel Petrișor, arta, „devinînd

pandantul tehnicii, rămîne unul dintre cele mai eficiente mijloace de a pătrunde lucrurile și fenomenele pînă la esențele lor fără a le altera structurile, impunîndu-le pe ale sale, așa cum face tehnica”. Probabil sub semnul acestei esențialități a lumii stau, în romanul *Căruța cu scinduri*, împingerea tradiției pînă la crearea impresiei de atemporalitate, extraordinara comunicare în care se găsesc Sabin, cîinele său și caii ce-l duc pretutindeni, anularea graniței dintre timpuri, lumi, ori dintre oameni și cele din jurul lor, prin premoniția viselor sau a semnelor exterioare. Dacă ne gîndim însă la modul convențional în care se realizează o bună parte din decor și din figuratie, și apoi la faptul că substanța literară propriu-zisă se șterge parcă prea ușor în favoarea dezbaterii pur ideatice, vedem cum romanul lui Marcel Petrișor își diminuează totuși din valoarea scontată.

Din păcate, uneori, dorința de esențializare poate duce și la schematizare.

Un om fericit

E PARE că, uneori, scriitorii își influențează atît de mult critica, încît îi transformă pe aceștia din urmă într-un fel de succesori, de continuatori discreți ai primilor. Henri Zalis pare să fie un astfel de convertit. Cum foamea vine mîncînd, autorul monografiei despre scriitorul și călătorul Nicolae Filimon, al unui studiu despre memorialistica lui Tudor Vianu și al unui volum de eseuri intitulat *Scriitori pelerini* cedează acestor subiecte tentante și li se alătură cu propriile-i note de călătorie.

Maniera în care ele vor fi scrise se vrea desigur atent selectată. Spre deosebire de Filimon, de exemplu, unde, dacă ne gîndim bine, ceea ce s-a devalorizat în primul rînd a fost tocmai stilul său înalt, stilul marilor demonstrații de sentiment, Henri Zalis ține să declare de la bun început: „Nu am vrut să literaturizez”. Se urmărește așadar „însăși esența unei atmosfere și a originalității”, într-o carte preconizată ca o „adițiune de însemnări, tușe diverse și pe cît posibil nedeformate pe pinza textului”.

Promisiunile nu sînt deloc modeste pentru că, în aceste condiții, insolitul va trebui descoperit de-a dreptul în miezul lucrurilor („evenimente, întîmplări, locuri interesante”), iar nu în cine știe ce curiozități de suprafață, după cum expunerea va urma să creze senzația de „plenitudine”, grație „artei cu care condeiu” ar da lucrurilor „eficiență autonomă și relief memorialistic”. Și dacă toate sînt perfect justificate față de subtitlul volumului (*Călătorii culturale*), ele rămîn totuși prea des fără acoperire în raport cu conținutul efectiv al cărții.

Henri Zalis, *Cu soarele în gînd. Călătorii culturale*, Ed. Corina, Miloșesti, 1990.

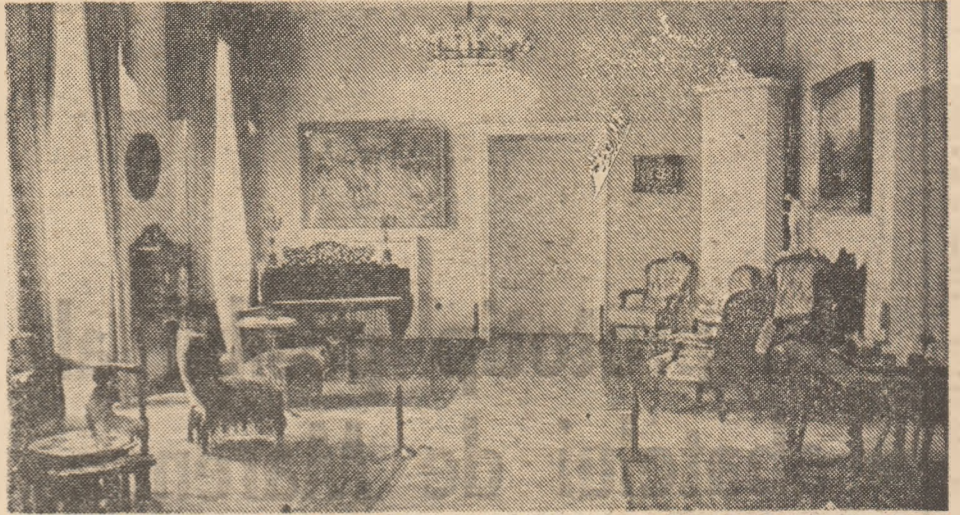
Distanța de la accentul presupus cultural la cozeria amorfă în care se tolesc observațiile scriitorului este considerabilă. Termenul de „cultură” era oricum polisemantic, așa că pînă la urmă orice nouă lărgire de sens nu trebuie să ne sperie prea tare. Mai trist este însă că niște notații interesante cum sînt cele despre Flaubert și Geo Bogza, ori niște micro-eseuri precum *Moartea la Ravena*, *Cu soarele în gînd* sau *Într-o dimineață la malul mării*, în care inteligența își găsește o stranie rezonanță lirică, sînt copleșite de banalitățile sufocante ale celorlalte pagini. Uneori, aplombul „demonstrațiilor” se vede anihilat prin adorație, prin tonul encomiastic (ca în eseul despre Enescu), alteori, observațiile deviază înspre zona școlărești de tipul: „Cum mi-am petrecut vacanța” sau „O întîmplare hazlie din viața mea” (v. pasajul cu rățărirea pe munte a autorului și fericirea acestuia la auzul strigătului de cioban răzbînd prin ceață...). Adeseori se înțimplă și ca în locul unei opinii personale să apară o stare de spirit sau o senzație notată sec, adică elegant și neargumentat. Din grija de a evita speculația necontrolabilă și riscul aberației, Henri Zalis pare să prefere locul comun, generalitatea sau cuminența senzațiilor care nu obligă pe nimeni la nimic. De aceea, nu arareori, inventarea va fi preferată explicației și potențiale pagini de eseu vor căpăta aspectul de file de ghid turistic sau de pliante tehnice, în interiorul acestora autorul apărînd într-o ipostază sau alta din larga varietate de forme ale extazului (exemplul este sugestiv și în privința stilului: „Este o fabrică mare de unde pleacă baloturi cu hîrtie pentru rotative; multe ziare și reviste prind ființă din lanțul alb-mătăsos ce aici strînge rotund o materie primă de neprețuit: celuloza. Ea devine hîrtia pe care scriem, sub formă de topuri albe, caiete, maculatoare, blocuri de desen, agende”). În același mod, dintr-un fragment ca *Marea Moartă*, cititorul va afla că, sub aspect cultural, aceasta „servește drept graniță între Israel și Iordania”, că are „un mare indice de evaporare datorat temperaturii aerului constant ridicate, uneori mergînd pînă la 52°—54°C” etc și în final, că scriitorului i-a fost foarte cald, în timp ce localnicilor — nu!

Dincolo de toate aceste alunecări care, la un moment dat, ar putea fi bătute ca vizînd agreabilul, agrementul există totuși un bruij de fond datorat unor inadvertențe stilistice. Discursul, în general familiar, disertiv cunoaște variații de ton atît de largi, încît maniere incompatibile ajung să se ciocnească strident. Pedanteria cu care un cititor este făcut să „foiletoneze un album” și prețiozitatea unei figuri ca „cioburi de cer înrustate într-un colier de gînduri” devin rizibile cînd se alătură unei metafore „profilactice” precum: Cismigiu — „plămîn al orașului”, unei ghidușii zahariste ca: „între cioturi de copaci am văzut un cafeiniu șoricel de cîmp plecat după merinde”, sau, în fine, unei construcții deja preșcolare precum: avionul — „pasăre de oțel” în zbor. Forța de sugestie, plasticitatea imaginilor se prăbușesc în vecinătatea unui calificativ fad ca: „absolut superbă”, ori a unor fraze redactate fie în cel mai curat stil „TVR-Actualități” („Discuția purtată cordial s-a transformat într-o convorbire despre interesul reciproc pentru o mai bună cunoaștere și înțelegere”), fie în termenii unui proces verbal auster („În concluzie, directorul institutului de limbi și literaturi române, profesorul Renzi, declară că a fost o manifestare dintre cele mai reușite, de natură să releve valorile românești îndreptățite să unească naționalul cu universalul”).

Practic, în afară de binefacerea, de voluptatea călătoriei și de împlinirea celui care o face, cartea comunică desu- de rar și altceva la fel de convingător.

Cărțile cu (despre, pentru etc.) oameni fericiti ratează în general. Henri Zalis este un călător atît de fericit de drumurile sale spirituale, încît spațiile care i-au punctat itinerariul au devenit în primul rînd niște repere intime. Amănuntele pe care, din această pricină, le percepem ca nesemnificative și în plus regia autorului care eșuează uneori în didacticism sau cochetărie prefac volumul de față într-o cantitate impresionantă de întîmiate risipită, iar nu dăruită cititorului.

O seară la Casa Pogor

Casa Pogor – salonul unde aveau loc întâlnirile Junimii

INTR-O SEARĂ de noiembrie, anul trecut, și-a făcut apariția la Casa Pogor un înar poet basarabean, aflat în trecere prin Iași. Avusese în cursul zilei o întâlnire cu oameni de teatru. Tinarul se numea Alexandru Corduneanu. După ce am schimbat câteva opinii, și-a manifestat interesul pentru cenaclul de a doua zi. Ce m-a surprins la el și a surprins după aceea întreaga asistență a cenaclului „Junimea” a fost dicțiunea românească perfectă, de crainic TV, lipsită de orice accent regional. În scurtul cuvânt rostit mai înainte de a-și citi poeziile am putut remarca elasticitatea și proprietatea limbajului teoretic și, mascat de un abur de emotivitate, un orgoliu distinct. Lectura poeziei a fost și ea dublată de o regie interioară de bună calitate și a impresionat prin cerebralitate și forță de interiorizare. Și totuși nimic histrionic în această apariție marcat jupiteriană: „poza” era pusă în slujba poeziei și nu servea un interpret, ci se plia pe sensul textului, umplând spațiile albe dintre cuvinte cu o inefabilă tensiune.

Abia la lectura volumului **Steaua înflăcărată**, apărut la Chișinău în **Cajetele Sarmis**, am realizat că această interpretare, în felul unui sacerdotiu, nu făcea decât să se substituie unui mod de a pune textul în pagină. Din păcate, în rindurile care urmează, nu voi putea reproduce punerea în pagină propriu-zisă. Spațiul grafic rezultat tine de estetica textului, într-o formulă care reeditează, ca să zic așa, în figurativ, experiența calligramelor. Grafemele, în schimb, dictează cititorului cezuri obligatorii, multe din ele importante pentru configurația sensului.

La o lectură globală, textele impun un poet de o altă factură decât aceea a „messianicilor”. Fiecare poezie în parte nu are încă o relevanță proprie; dacă as fi pus în situația de a alege din **Steaua înflăcărată** câteva texte antologabile, m-aș afla în dificultate. Alexandru Corduneanu face parte din-

Alexandru Corduneanu, **Steaua înflăcărată**, cajetele Sarmis, Literatură artistică, Chișinău, 1990.

tr-o promoție basarabeană a „post-restantului”. Ea este comparabilă, în planul acțiunii literare și sub raport biografic, cu așa-numita promoție '80. Gruparea este contestatară și relativ omogenă; mizează pe impactul global și vrea să dizloce nu numai ierarhiile deja stabilite, ci și confuziile dintre etic, politic și estetic stabilite de generația anterioară, cunoscută și la noi prin câteva din virfurile ei. Lupta nu este doar una dintre generații. Interventile lirice și critice ale grupării „post-restant” (poetii tineri nu și-au putut publica textele în publicațiile de specialitate, figurând într-un etern „post-restant”) vizează o ieșire din postura „messianică” și o sincronizare cu literatura română produsă în spațiul de dincoace de Prut. Atitudinea e comparabilă cu aceea pe care a avut-o „Junimea” vis-à-vis de „messianicii pozitivi”, ori pe care a impus-o prin critica lui de direcție, Eugen Lovinescu în raport cu grupările populiste. Această radicalizare a autonomiei estetice-lui este privită, în contextul politic pe care-l traversează Basarabia, cu suspiciune, dacă nu chiar cu intoleranță. Am convingerea, însă, că întoarcerea scriitorilor la uneltele lor va rămâne în istoria românilor de peste Prut la fel de semnificativă ca și bătălia pentru impunerea alfabetului latin ori a limbii române ca limbă de stat.

Alexandru Corduneanu folosește și el o serie de regionalisme care zgîrie urechea cititorului de poezie de la noi. Rafinamentul muzical lipsește și nota lexicală discordantă menține încă o distanță sensibilă între poezia tinerilor de la noi și aceea practică la Chișinău. Critica nu poate judeca diferențiat cele două limbi poetice, căci integrarea culturală nu se poate face prin concesi. Alexandru Corduneanu este înțeles poet basarabean la care-am remarcat o strategie a elipsei, un efort consecvent, concertat în vinătoarea de esențe. Ermetismul la care recurge este revendicat din primul text într-o replică nu tocmă fericită la **Joe secund**: „Ești întru cheazășia acelor calme creste/de sfîrtecă văzduhul salin și îmbilic/dogoarei spumegînde a văilor celeste/azurgă ce-i întoarnă din buciom neimblînzit”. Improprietățile pe care le putem remarca sînt aproape lingvistice, nu

doar poetice. Dar aici este vorba de-un grai care-și caută, în izolare istorică, o cale de mijloc între personalitatea (identitatea) cotidiană și limba română literară.

La Alexandru Corduneanu se poate remarca, de pe acum, o poetică a tăcerii, de factură bacoviană, o reducere a lexicului la sintagme ermetice, un recurs obstinat la strategiile monotoniei: „ploaie din spate venind/peste umăr trecînd/iar sub nouri apar/numele tău de argint/aroma din floarea de măr/culoarea din frunza de-arțar // și apoi / zîmbetul ploii / ler / numele tău de argint / aroma din floarea de măr / culoarea din frunza de-arțar // spumoase-n tulpini / de salcîm / albi de var / aură plutind / numele tău de argint / aroma din floarea de măr / culoarea din frunza de-arțar // șiragul de aripi / întins peste cîmp / desfăcute variu / solar / numele tău de argint / aroma din floarea de măr / culoarea din frunza de-arțar”. Prin simplă translație într-o limbă străină acest limbaj poetic, centrat pe locuri comune își poate dovedi valabilitatea la nivelul cimpurilor semantice.

Coerența discursului, așa cum spunem, este neconcludentă pe spații mici. Pentru a ne convinge de talentul lui Alexandru Corduneanu e nevoie să

parcurem întreg volumul. Voi risca, totuși, să conving printr-un eșantion: „Pentru tine/dintru demult/cuvinte-n armuri de aramă/și numele nostru/cel de temut/dar și de pus/pe rană/corbul nopții/duh obez/va rupe din vîntre/din brațe/din creier/pupila de sînge/care-i de vîz / și de iubit femeia // iar după cuvinte / după foc / după ploii / după trecerea noastră ca pradă / printre aducerii aminte / printre-umbre de-apoi / ochi de azur te revadă”. Ca în desenele japoneze, existența tragică se desenează în linii subțiri, delicate, făcute parcă să ascundă prapastia dintre sine și lume.

Val Condurache

Drumurile lui Al. Raicu

Fotografie de Ion Cucu

IN URMĂ cu șapte ani, cînd colegul nostru de redacție Al. Raicu împlinea 70 de ani, i-am urât cu toții să fim împreună și cînd avea să devină octogenar. Ar mai fi trebuit să treacă trei ani... Eu i-am făcut atunci în **România literară** un portret scris. Socotindu-mă însă, pentru o dipă, grafician, am tras — din cuvinte — câteva linii distincte într-un chip străluminat de satisfacția unui călător neobosit. Cele câteva linii însemnau talent literar și publicistic, folosit cu o deosebită stăruință, fiindcă Al. Raicu, născut la 18 aprilie, 1914, a debutat la vîrsta de 18 ani, dînd de atunci tiparului peste douăzeci de volume de versuri și proză, de reportaje și interviuri... A lucrat ca redactor la **Agerpres**, la **Faptă**, precum și la **Națiunea** lui Călinescu, „domnul și neprețuitul director de revistă”, despre care își amintea cu atîta venerație în **Luminile oglinzilor**, volumul de memorialistică în care a fixat imaginea multor personalități culturale cunoscute de reporterul febril. Volumul a fost publicat în 1974, dar și în deceniile care au urmat, poetul și prozatorul Alexandru Raicu n-a încetat să scrie despre „frumozii literați” pe care-i admira. Liniile vieții „Conului Alecu”, așa cum îl spunea colegial, se întîlneau, drept, în aceea care a dat semnificație întregii sale vieți: dragostea față de oameni, prietenia cu care-l întîmpina pe fiecare în drumurile sale harnice, fără ostolte. Pretutîndeni îl întîlneau cu servieta sa doldora de cărți, mereu plină și grea de n-o puteai ridica, dar pe care el o purta ca pe-o mapă de care nu s-ar fi despărțit niciodată.

Și nici acum cînd Al. Raicu nu mai este printre noi. Plecînd, îl vedem păstrînd cu el în geanta-i uriașă dragostea și neuitarea noastră.

Vasile Băran

CARTE-DOCUMENT

Discursul de la Blaj

MANUSCRISUL celebrului discurs s-a pierdut. Edițiile, de la ediția princeps din 1852 și pînă la aceasta, nu sînt prea numeroase. Adăugînd că ele au devenit foarte rare, vom reuși să convingem că este un eveniment editorial publicarea într-o ediție elegantă și în condiții grafice superioare, a **Discursului de la Blaj**.

Mai întii, titlul: în original, în manuscris — ne spune Al. Papiu-Ilarian — **Discursul lui Bărnăușu** nu avea titlu.

Simion Bărnăușu, **Discursul de la Blaj** și scrierile de la 1848, Cluj-Napoca, U.M.R.L., 1990.

ci numai obișnuita adresare/chemare din scrierile pașoptiste: „Frați români!”. În diferitele ediții, exegeții operei și activității bărnăușiene au propus diferite titluri, care păcătuiau printr-o lungime nefirească, greu de reținut. Această ediție propune un titlu succint și larg cuprinzător, care va trebui să se impună în istoriografia noastră literară.

Nu știu dacă discursul a fost rostit în această formă în Catedrala Blajului în 2/14 Mai 1848. Rostirea/citirea lui ar fi trebuit să tină peste trei ore. Încin să cred că ideile lui au fost rezumate de către autor, în formulări mai directe și mai accesibile, iar manuscrisul original a fost încredințat lui Al. Papiu-Ilarian, un admirator infocat al lui Simion Bărnăușu, și pe baza acestui manuscris (pierdut apoi, în împrejurări pe care istoria noastră literară nu le-a putut elucidă) Al. Papiu-Ilarian a alcătuit ediția-princeps a capodoperei bărnăușiene.

„**Discursul de la Blaj** — se arată în prefață — este cea mai însemnată operă oratorică din istoria românilor”. De la Antim Ivireanu și pînă la Octavian Goga sau Nicolae Titulescu, istoria elocinței românești cunoaște destule pagini antologice (vezi în acest sens excelenta crestomație **Oratori și elocință românească**, alcătuită de Vistian Goia și apărută în 1985 în seria „Restituiri” a editurii Clujene Dacia). **Discursul de la Blaj** este unic. „Ceea ce a spus el acolo și cum a spus nu s-a mai spus, nu se va mai spune niciodată. Sculptat totul în granit”. Făcînd o incursiune în istoria Transilvaniei, oratorul evidențiază starea jalnică a românilor, exploatați și umiliți în propria lor țară. Bazat pe principiile dreptului natural, Simion Bărnăușu reclamă libertatea „care nu poate fi decât națională”, arată puterea de viață a națiunii române, face un elogiu vibrant al limbii materne — ca semn distinctiv al ființei

naționale și încheie cu îndemnul devenit celebru: „Țineți cu poporul, ca să nu rădăciți, pentru că poporul nu se abate de la natură, nice nu-l trag străinii așa de ușor în partea lor cum îi trag pe unii din celelalte clăși, cari urlă împreună cu lupii și sfîșie pe popor dimpreună cu aceștia”. Nicăieri nici umbră de șovinism, iar ideile cardinale ale discursului mai sus evidențiate și-au dovedit în timp viabilitatea.

Ca și Andrei Mureșanu, cu care prezintă destule afinități spirituale, Simion Bărnăușu a intrat în conștiința românilor ca „scriptor unum librum”. Ediția de față vrea să schimbe această imagine a marelui ardelean prin publicarea **Scrierilor de la 1848** — în care talentul oratoric, profunzimea ideatică și stringența logică a expunerii nu sînt mai prejos decît în celebrul **Discurs**. Dar ca și poezia lui Mureșanu, **Discursul de la Blaj** își datorează celebritatea împrejurărilor excepționale în care a fost creat și rostit. Un ton de alarmă se face auzit în amîndouă operele. Ori de cite ori istoria Transilvaniei era amenințată de „istorice” nedreptăți, oamenii noștri politici și istorici găseau în discursul bărnăușian izvorul de inspirație în argumentația lor, calea unui patriotism luminos și sincer. Așa cum în aceleași împrejurări vitrege, **Deșteaptă-te Române** ne-a însoțit istoria ca un imn-rugăciune. Iată de ce, aceste două opere, depășindu-și momentul istoric contextual, devin opere cu valoare de reper ale neamului nostru.

Din aceste rațiuni, putem considera mai mult decît binevenită recenta ediție a **Discursului de la Blaj**, însoțită de o prefață succintă și informativă a lui Ion Rațiu și de „reperele istorico-literare” ale lui Ioan Chindris, unul din cei mai buni cunoscători ai generației pașoptiste transilvane.

Ion Buzași

Un prototip posibil al abatelui de Marenne

UNA dintre cele mai importante cărți ale lui Sadoveanu, **Zodia Cancerului**, pune în față, la prima vedere, o realitate istorică, „vremea Ducăi-vodă”, cum ne spune și subtilul romanului, dar atrage atenția de fapt asupra unei realități sufletești, dintr-un plan mult mai adânc. Acest joc de planuri, unul la vedere și unul ascuns, are darul să ne scoată din concretul istoric, invitându-ne la o meditație despre istorie și să ne abată atenția de la destinul individual al personajelor, desfășurat într-un cadru de epocă, vitreg, limitat în timp, la destinul unei întregi colectivități, fără constrângeri temporale. Această alternanță sporește considerabil interesul textului, favorizând o distanțare evidentă de „pitorescul de epocă”, doar aparent un scop în sine. Prin urmare, nu povestea de dragoste, ivită și consumată într-un cadru istoric dat, ne câștigă interesul. Povestea aceasta este pe cit de banală, tot pe atât de tragică. Un tânăr, Alecu Ruset, fiul lui Antonie-vodă Rusă, cum îi spune în graiul său arhaic Ion Neculce, se îndrăgosteste de o femeie inaccesibilă condiției lui de dezgrățiat domnița Catrina, fiica lui Duca-vodă, dușmanul de moarte al părintelui său voievod. Dusmănia dintre cele două familii domnești cauzează, ca în **Romeo și Julieta**, sau ca în altele drame populare, nenorocirea tinerilor. Ceea ce receptăm, așadar, ca element inedit în acest roman stă în întregime în altă parte: în confruntarea dintre civilizații și mentalități diferite. Lumea Occidentului, pe de o parte, rafinată de cultură și trai așezat, raționalist, în sens cartezian, în plan teoretic, epicureică, în filozofia practică a secolului al XVII-lea din vremea Regelui Soare, reprezentată de abatele francez de Marenne, și lumea Orientului, pe de altă parte, în neorînduiala dominată de turci, instalată odată cu căderea Bizanțului, tragică în prăbușirea unei culturi vechi, care urma să trăiască de aici înainte subteran, în înțelepciunea populară și în credința ortodoxă, și continua să se dezagrege în păturile suprapuse, reprezentate de beizadea Alecu Ruset, Vremea Ducăi-vodă de la noi față în față cu vremea Regelui Soare al Franței. Dacă despre această lume orientală, plină de contraste violente, crudă și blîndă pînă la inconștiență, mișcătoare și imprevizibilă, tragică și grotescă, Mihail Sadoveanu avea bune cunoștințe, ca om al locului și ca cititor de carte veche românească: textele religioase, cronicile țării, romanele populare etc., de unde se putea informa, în schimb, despre omul occidental al secolului al XVII-lea, în contact cu o lume necunoscută pentru el, care-i genera atîta mirare? Sadoveanu și-a stabilit acest portret al omului occidental din secolul al XVII-lea citind, printre alte surse, memoriile de călătorie ale unor misionari și diplomați francezi din epocă în țările noastre. Încercăm să demonstrăm existența unor astfel de influențe și paralelisme invocînd, deocamdată, o singură scriere: cartea călugărului iezeuit Philippe Avril, **Voyage en divers états d'Europe et d'Asie**, Paris, 1693.

VISUL acestui misionar iezeuit, animat de convertirea necredincioșilor la dreapta credință, desigur catolică, a fost să descopere și să bată drumuri noi spre China, în folosul misiunii sale creștine, dar și acela de a contribui la progresul științei, culegînd, cum singur mărturisește:

„multe remarci curioase de fizică, de geografie, de hidrografie și de istorie”. Philippe Avril, poate și cu unele însărcinări mai secrete în Orient, pornește, în 1685, din Franța, de la Marsilia, ajunge pe mare în Antiohia, străbate întreaga Asie Mică, de la Alep la Erzurum, Armenia, parte din Persia, poposește la tărîmul Mării Caspice, ajunge, pe apă, la gurile fluviului Volga, șaptezeci, le numără el, minunîndu-se, navighează pînă la Saratov, de unde se îndreaptă în sanie spre Moscova. În capitala țarilor, misionarii francezi nu sînt bine primiți, fiind supuși chiar unei anchete¹, rușii dovedindu-se chiar de pe atunci foarte temători față de străinii care le calcă pămîntul, dar reușesc, pînă la urmă, să stabilească risicante legături cu cancelaria imperială moscovită, și chiar să aibă acces la documente importante, păstrate aici, despre drumurile rușilor spre China între acestea aflîndu-se și notele de călătorie în Extremul Orient (1675—1678) ale compatriotului nostru Nicolae Milescu, descoperitorul unui drum „sigur și scurt”, notează Avril spre misterioasa împărăție de la răsăritul îndepărtat: „Al cincilea [drum] este acela pe care l-a ținut Spartarius, trimis de Moscova spre China” (144). Acesta nu este altul decît soțarul moldovean Nicolae Milescu, slujitor al țarului din 1671, la recomandarea patriarhului Dosithei al Ierusalimului.

L-a întîlnit, în 1685, Avril pe Milescu la Moscova? Ipoteza nu-i de exclus. Francezul vorbește de „relații” directe, stabilite la fața locului, destul de misterioase, dintre care una este de-a dreptul tulburătoare: „o amplă cunoaștere a tuturor popoarelor care sînt împrejurul Chinei, care ne-a fost comunicată de o persoană foarte sigură, care a sosit-o de la Cancelaria Moscovei”, informație cu atât mai demnă de a fi crezută cu cît „se acordă perfect cu Analele Chinei” (145). Cine este această „persoană foarte sigură”, al cărei nume trebuie, din motive lesne de înțeles, să rămînă secret? Milescu, altădată, mai exact în 1667, sol al voievodului în exil Gheorghe Ștefan la curtea lui Ludovic

al XIV-lea, colaborator la tratatul teologic al lui Arnauld și Nicole, **La perpétuité de la foy de l'Eglise catholique touchant l'Eucharistie, défendue contre le livre du sieur Claude**, Paris, 1669, colaborare care-l expune pe spătar la critici aspre, în 1671, din partea pastorului calvin combătut, exploratorul norocos care descoperise, în slujba țarului, un drum nou către îndepărtatul imperiu chinez și scrisese un **Jurnal de călătorie în China și o Descriere a Chinei**, era persoana cea mai indicată din toată cancelaria Ministerului de Externe de la Moscova (Posolski Prikaz) să stea de vorbă cu misionarii francezi sosiți în această capitală cu scopul declarat de a se informa asupra căilor pe uscat spre China. Cert este că solii francezi nu primesc, sub pretextul că nu au împuternicirile legale, pașapoartele pentru China și sînt nevoiți să se întoarcă în Apus. În aceste împrejurări își modifică planurile călătoriei în China re-proiectînd-o pe o rută din Constantinopol. Se adresează, în acest scop, de la Varșovia, unui emisar al împăratului Leopold, pentru a obține pașapoartele pentru Viena, ca de aici să ajungă la Buda, apoi pe malul Dunării, „în primul oraș” la frontiera imperiului otoman. Cererea le este respinsă din „motive politice” (272), sîntem informați cu grijă, și solii se adresează, nemaivăzînd altă ieșire din situația pe care le-o creaseră autoritățile imperiale, polonilor, după cum aflăm din partea cea mai interesantă pentru noi a însemnărilor lui Philippe Avril, cartea a V-a, **Voyage de Moldavie**, pp. 271—321.

Ajunși sub protecția lui Jablonowski, hatmanul craiului leșesc, căruia, s-ar putea spune, îi este dedicat întregul memorial de călătorie al lui Philippe Avril, francezii sînt găzduiți, în sfîrșit, cu toate onorurile și comoditățile după aitea privațiuni și neliniști. Imputernicitul împăratului Leopold la Varșovia, un oarecare Jerovskij (272) depune toate eforturile pentru a-i face pe francezi „suspecți” în ochii polonilor, ai hatmanului Jablonowski în primul rînd, prezentîndu-i ca „spioni periculoși” (279). Marele palatin nu le retrage însă încrederea și le înlesnește trecerea în Moldova și de aici la Constantinopol. În felul acesta, istoriografia noastră cîștigă, prin aceste însemnări ale lui Philippe Avril despre călătoria sa în Moldova, în 1688, cîteva pagini extrem de prețioase pentru cunoașterea acestei regiuni, așa cum se înfățișa ea și oamenilor ei la sfîrșitul secolului al XVII-lea.

MIHAIL SADOVEANU plasează călătoria lui de Marenne în timpul celei de a treia domnie a lui Duca-vodă, luînd ca model pe cea făcută de Philippe Avril în timpul lui Constantin Cantemir: „Era la sfîrșitul lunii septembrie care, în Moldova, se cheamă brumărel, anul nou de la zidirea lumii 7188, iar de la Hristos 1679” (7)². Abatele francez din roma-

nul lui Sadoveanu, care se deschide această frumoasă frază plină de toamnei, este mereu pîndit, chiar intrarea sa în țară, de o primejdă cînsă. Misiunea lui în Răsărit, din de aparențele oficiale, cordiale, în lonia și în Moldova, rămîne înveștă în mister. De Marenne glumește, judecări filozofice, se miră de privirea oamenilor, de întîmplările prin care trece, inedite pentru sensibilitatea experiența lui de occidental, deși se multe, gustă din plăcerile unor căruri autohtone, și mai ales ale lui, și-și păzește cu mare grijă o mită vestă care, nu-i greu de descunde și alte scrisori, mai tainice cit cele pe care le aduce pentru vo pentru Alecu Ruset. Se află, din punct de vedere exact în situația Philippe Avril. Mai mult, în întregul misiunii sale, scop care nu se lasă lăsat cu claritate, își schimbă itine călătoriei, pentru că într-o primă venea din Vest, pe drumul proiectat de Philippe Avril: „...Călătoria Apus spre Răsărit, la necredincioșii să le ducă lumina cea adevărată. Alitate poate, era însărcinat cu o tainică. Dar nimeni nu stia că o asemenea solie” (8). Atît Philippe Avril cît și abatele de Marenne sînt într-o situație duplicitară: misionarii lor maschează însărcinările din partea curții lui Ludovic al II-lea. Intriga polițistă a romanului **Zodia Cancerului**, ca s-o numim astfel, o dublează pe cea erotică. Își află tîl de plecare în memorialul de călătorie al lui Philippe Avril, pînă la o prinzătoare identitate. Vocea, nu atît de neutră a autorului, înfățișată cu o exactitate ușor malițioasă, raporturile politice și militare din zonă re-l îngrijorează pe abatele lui Sadoveanu și-i pricinuiseră atîtea necazuri lui Philippe Avril: „Cei care se deau în opera-i de misionar tăceau, bind și credeau ce pofteau. Oare greutăți avusesse pe drumurile nem greutăți în legătură mai ales cu o foarte curioasă a mării lui împărat Leopold; de-aceia domnul de Marenne umbra încet și părușe că se duce tru-nță la miazănoapte; dar, ce pășise în Republică, leșii îl lăsa să treacă fără nici un năcaz, deo raporturile lui cu țara franțuzească erau bune” (8). Sadoveanu urmărea **Zodia Cancerului** îndeaproape, și prin serpuitor pe care l-a urmat Philippe Avril. Plasîndu-și călătoria cîteva ani înainte de evenimentele vestite în memorialul său de Avril condiții politice și militare oarecum osebite, scriitorul român face adăruile convenite, dar păstrează, pe altă seer, cu popasuri în alte locuri, schimbarea de itinerar, mutată nu pe pămîntul Moldovei, din scenă mai complicat al misionarilor francezi.

Din preajma Săbăoanilor, pe drumul Romanului, punctul geografic limită din povestirea lui Sadoveanu, abatele sfîțuit de Ruset, se îndreaptă spre plău, pentru a evita o neplăcută nire cu detașamentele de ostași m Peripețiile călătoriei trimite la memorialul lui Philippe Avril. Alecu Ruset înfățișează cu umor situația critică abatelui, victimă, ca și Philippe Avril, a intrigilor imperiale pe lîngă pol. „Zonele nemțești sînt pretutindeni mejdioase, chiar în afara hotarelor riei sale împăratul Leopold. Așa cît aflînd și nemții craiului leșesc că nemții împărătești că la păgîni m misionari franțuși, vor fi cugeta nu-i bine asta și păgînii să fie mai bine cu legea și blăstămîl lor”. Adaosul: „nemții, cînd aud de o de la Paris, vād roș” (16) rezumă treaza situație a acestor rapoarte probîndu-l pe Ruset, abatele de Marenne se dezvinovățește, reproduce întocmai argumentele lui Philippe Avril: „Printrele și prietene, vorbi abatele de Marenne, te rog să nu nimic din toate aceste vorbe și fa magorii pe care le întretine, din m ușor de înțeles, poliția împăratului Leopold. N-am nici o scrisoare și nici mesagiu și nu sînt decît un misionar în răsăritul cel întunecat de nouii credinți minciunoase” (16). Discuția lui de Marenne, care respinge zv

EUGEN TARU — Ilustrație la fabula lui La Fontaine Victoria învățăturii

Inedit — George Enescu

5. West 72d Street — New-York City
U.S.A.
25 ianuarie 1949

Preascumpe prietene,

Îți mulțumesc pentru scrisoarea ta cea bună. Sint bucuros să aflu că lucrezi. Și eu, tot timpul, dar mai mult cu răzuitoarea decât cu pana. La soseala noastră în New York, Prințesa a fost foarte suferindă, dar, prin mila lui Dumnezeu, e cu mult mai bine. În ce mă privește, sint greu de doborât...

Și-acum: apropo de Academia română, mi s-a povestit că a fost schimbată. N-am auzit nimic, așadar nu știu nimic precis, dar să se știe bine

un lucru: este nedrept să fie date afară valori naționale, mai ales în domeniul științific, artistic și intelectual sub pretextul unor opinii politice diferite. Politica n-are ce căuta în înalte sfere ale culturii, care trebuie să fie lucru sfânt, de care nu te atingi. Încă o dată, nu știu nimic, deoarece cirmuirea nu m-a pus la curent. Dar dacă s-ar întâmpla, aș întreba mai întâi de ce au fost îndepărtați unii dintre colegii mei eminenți și, dacă răspunsul este că din cauze politice, voi spune că, neîndoios, nu am nimic a face cu o Academie politică. Am acceptat totul, sub condiția de a fi de ordin exclusiv artistic, și cred, fie ce-o fi, că nu înțeleg să fiu amestecat în vreun fel în nimic care să fie de ordin politic. Ori-ori. Vreau să văd până unde merge respectul necondiționat pentru munca pur și simplă. Eu sint un lucrător și nimic altceva. Mi-am petrecut zilele închis în țara mea; cer, eu, care am trăit o viață în străinătate, ca la vîrsta mea să facă bine și să admită că am dreptul și datoriei să-mi exercit profesiunea în țări cu o cultură veche sau care se află în plin și formidabil avînt... Asta-i. Îmbrățișează din partea mea pe Misuca — pe care o admir, o iubesc și o respect profund. Transmite gândurile mele cele mai bune prietenilor noștri și socotiți-mă pe totdeauna precaredinciosul și devotatul vostru.

GEORGES ENESCU

Pe 4 pagini tip „scrisoare”. Semnătura, pe pagina 1, sus, în prelungirea textului care nu a mai încăput pe pag. 4. Sublinierile apar în autorului scrisorii. „Preascumpul prieten” este Mihai Andricu. Comunicată de dr. CORNELIU TÂNJALA. Traducere din limba franceză de Aurelia Batali.

rire rău-voitoare despre activitatea lui secretă, are ca punct de plecare un pasaj extrem de concludent din memorialul lui Philippe Avril, care dă pe față, revoltat, ca și abatele lui Sadoveanu, intrigile autorităților împăratului german Leopold pentru a-l compromite pe misionarii francezi, adăpostiți și protejați de poloni: „Abia am început să gustăm dulceața puternicei protecții a generosului nostru binefăcător, cînd ne-am dat seama, cu o neplăcere extremă, că trimisul împăratului, despre care am vorbit mai sus, făcea toate eforturile pentru a răsturna proiectele noastre și pentru a ne face pe noi înșine suspecti. El nu s-a mulțumit să ne refuze pașapoartele pe care i le-am cerut, dar, mai mult, n-a omis nimic pentru a convinge, prin viu grai și prin scris, pe Marele General al Poloniei, să se păzească de noi; pentru a-și atinge mai ușor scopul, el a pus în mișcare cîteva persoane foarte distinse. Și unii și alții au încercat să ne facă să pătrundem în cugetul său ca spioni periculoși; și spuneau fără scrupule că noi am luat planul celor mai importante locuri fortificate din Polonia pentru a le face cadou Marelui Senior” (227—228). Abatele de Marenne va califica, pe scurt, întocmai ca Philippe Avril, toate aceste intrigi drept „fantasmagorii”. Călătorii lui Sadoveanu, veniți din Polonia pe „drumul cel mare din valea Siretului”, infiltrat de ostași nemți, sînt forțați să-l abandoneze, căutînd mai la nord, pe drumuri mărginașe, o cale mai sigură spre capitala Moldovei, Philippe Avril, pentru a se pune la adăpost de răufăcători, abandonează drumul Cameniței și urmează pe cel tradițional, pe valea Moldovei, cu un popas la Cîmpulung (Cam-polongo) pentru a intra tot pe drumul cel mare din valea Siretului, „mai puțin periculos”, notează Avril (280).

Abatele de Marenne este protejat de poloni ca și Philippe Avril: Stanislav Jablonowski, marele general al armatelor polone, cum îl numește călătorul francez, apare în cartea lui Sadoveanu, fără să fie numit, într-o convorbire a prietelui Ruset cu căpitanul Turculeț: „Domniei tale ți-a fost încredințat acest franțuz de un hatman al Coroanei la Liov. Mie mi-l încredințează cel mai bun prieten al meu din țara Lehiiei” (18). Prietenul lui Alecu Ruset se numește Vladislav, castelan de Katowice, semnificativ pentru mulțimea amănuntelor pe care Sadoveanu le reține din cartea lui Philippe Avril este și menționarea, în *Zodia Cancerului*, a numelui marchizului de Croissy: „Căci marchizul de Croissy, secretar al Regelui Soare la afacerile externe, îi încredințase strict personal misiunea în cabinetul său din Paris, la mijlocul lunii august și domnul abate de Marenne era obișnuit cu asemenea însărcinări și știa să pesterze secretul” (8). Acest personaj nu era altul decât Charles Colbert, marchiz de Croissy (1626—1696), secretar de stat la Ministerul Afacerilor Externe începînd din 1679, fratele mai mic al lui Jean-Baptiste Colbert, marele Colbert, multă vreme sfătuitoare apropiat al Regelui Soare, personaj politic și cultural cu care nu trebuie confundat celălalt. Philippe Avril reproduce, în cartea sa, o scrisoare de recomandare a misionarilor, foarte protocolară, adresată de regele Frantei către țări, prilej pentru autorul memorialului de a ironiza „titlurile pompoase și magnifice cu care se flătează țării și la care țin cu atîta strînsnicie”. (Vezi comentariile și întreaga scrisoare, pp. 204—206). Această scrisoare, în care se insistă asupra misiunii celor doi călugări ieziți de a propovădui Evanghelia în țările Orientului și de a servi știința, este semnată de rege, Louis, și de acest secretar de stat Colbert, care nu poate să-și pună, sub numele augustului său stăpîn, rangul de noblete, cum va fi prezentat de Sadoveanu, din motive de eufonie, dacă putem spune așa, literară.

NU NUMAI legăturile și protecțiile înalte ale abatelui de Marenne la curtea Regelui Soare sau la curtea poloneză îl preocupă pe Sadoveanu în *Zodia Cancerului*, ci și cele de la curtea din Iași, într-un angrenaj de duplicități, impus de situația geopolitică a Moldovei, prinsă

între poloni, foarte prezenți aici, în timpul regelui Sobieski, și turci. Știm de la Neculce, de pildă, că domnitorul Constantin Duca-vodă, „pururea ave răspundenie și prietșug cu hatmanul Iablanovischie”³. Mihail Sadoveanu face adeseori transferări de situații — aici pune pe seama lui Gheorghe Duca relații diplomatice din vremea lui Constantin Duca — preocupat de cronologia romanului, fictivă, nu de cea istorică, reală. Anunțați prin curier de poloni că sosesc la Iași, la curtea lui Constantin Cantemir, „Hospodar de Moldavia”, cum îl numește Avril (274), misionarii francezi, cu scrisori de recomandare din partea hatmanului Jablonowski către domnitor, sint bine primiți și găzduiți în capitală și la curte. Cantemir este considerat de Avril ca „amicul intim” al lui Jablonowski, fapt ce are ca rezultat primirea deosebită, chiar fastuoasă, care li se face francezilor de către voievod. Cităm integral, considerîndu-l semnificativ pentru natura relațiilor dintre poloni și francezi, asemănătoare în memorialul lui Avril și în romanul lui Sadoveanu, fragmentul referitor la preparativele de plecare spre Moldova a celor doi misionari: „În afară de aceste înțelepte precauțiuni, care dovedesc îndeajuns zelul incomparabilului nostru binefăcător pentru succesul călătoriei noastre, el ne dădu, înainte de plecarea noastră, și alte dovezi, mai sensibile încă, ale bunătății inimii sale. El nu s-a mulțumit numai să ne echipeze și să ne furnizeze tot ceea ce putea să ne fie necesar pentru cheltuielile călătoriei noastre, dar ne-a și obligat să luăm pe unul dintre slujitorii lui, pentru a ne servi de călăuză și interpret pînă la Constantinopol, și o escortă de treizeci de călăreți moldavi, căroră le-a ordonat să nu ne părăsească nici o clipă pînă ce nu ne vor fi dat în grija domnitorului. El a scris acestui print, și altor persoane care puteau să ne înlesnească trecerea, în termeni atît de hotărîți, încît am fost primiți pretutindeni ca propriii săi copii” (280—281). „Slujitorul, conducătorul și interpretul” lui Avril ca și al lui de Marenne nu-i altul decât căpitanul Turculeț, prezent în atîtea domnii, începînd cu aceea a lui Petriceicu, în cronica lui Neculce. În romanul lui Sadoveanu, Alecu Ruset primește, prin abatele de Marenne, o scrisoare de la un prieten comun, înalt demnitar polonez, pe care am considerat-o, preluînd cuvintele lui Philippe Avril, „afectuoasă și plină de tandrețe”. Treceam peste pitorescul autohton, gastronomic și oenologic, din această scrisoare pentru a ne opri asupra unui laitmotiv, devenit element caracterologic în portretul lui de Marenne, în consonanță cu autoportretul lui Philippe Avril, pe care acesta îl realizează cu abilitate din colaje epistolare și din cuvîntările altora, într-o transcriere personală pe care noi n-o bănuim deloc dezinteresată. Cuvîntul pe

³ Ion Neculce, *Letopiseșul Țării Moldovei*, Minerva, 1982, p. 368.

Ionel Teodorescu — caricatură de ION SAVA

care îl adresează Cantemir în divanul țării, interpret fiind Nicolae Costin, misionarilor francezi, reprezentanți ai Regelui Soare, este excesiv: „Iubiții mei părinți, ne spuse el, pentru că regele căruia aveți onoarea să-i aparțineți, și sub auspiciile căruia veți merge să predicați Evanghelia pînă la capătul lumii, este un monarh desăvîrșit, singurul căruia i se cuvine admirația înregulului pămînt, eu vă cer favoarea amicitiei voastre, pentru a-mi da consolarea de a număra printre ceilalți prieteni ai mei, de acum înainte, doi supuși și doi matematicieni ai celui mai mare monarh din Univers” (286). Trezind peste cuvintele destinate să-l flateze pe rege, cultul personalității nefiind o invenție prea modernă, reținem cele două calități din cartea de vizită diplomatică cu care îi place lui Philippe Avril să se recomande: zelul său de misionar în Orient și pasiunea pentru știință. Mihail Sadoveanu le transcrie astfel în scrisoarea pe care i-o adresează nobilul său prieten polon lui Alecu Ruset: „Întîmplîndu-se să am marea plăcere a trecerii prin munții noștri a domniei sale domnului abate Paul de Marenne, nobil francez și persoană de credință a unor oameni foarte sus puși în această lume, am stat cu domnia sa la vorbă și la petrecere și foarte mi-a priit. [...] domnia sa trece la Turc prin țara Moldovei. La care Turc nu se duce pentru trebi politice și diplomatice, ci numai din dragoste creștinească și curiozitate științifică” (19—20). Filația Avril — de Marenne ni se pare măcar plauzibilă, dacă nu evidentă.

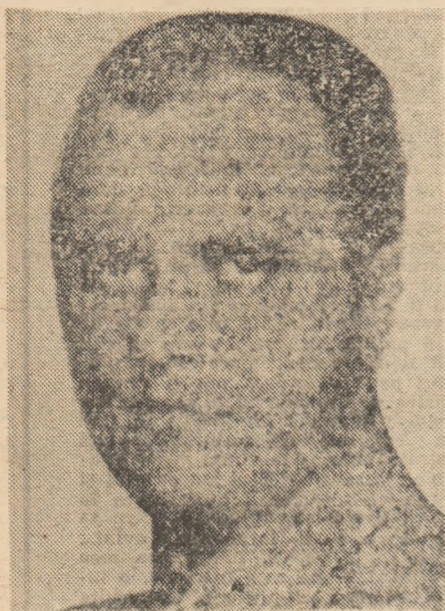
DE LA Philippe Avril ne-a rămas și o succintă descriere a Moldovei, a Bucovinei mai ales. „La fameuse Foret des Boukovines” (282), de o stranie și sălbatică frumusețe. Ineditul și precizia observațiilor călătorului francez ne sporesc regretul că nu putem insista (v. pp. 282—283). Călugărul francez vede în Moldova, întocmai ca abatele de Marenne, un fel de Eden al disperării. Un paradis abătut de la menirea lui, care este fericirea. Sub titlul *Descrierea Moldovei*, Avril notează răpit de admirație: „Moldova este una dintre cele mai frumoase și mai plăcute provincii ale Europei”. Riul cel mai important, Moldova, „șerpuieste aproape ca Sena” aducînd, împreună cu alte ape, „pretutindeni abundență” (283). Pămîntul bogat, pădurile și apele fabuloase i-ar fi îndreptățit pe autohtoni la o viață măcar îndestulată, dacă nu de răsfăț, paradisiac, dar efectul este contrar. Oamenii pămîntului sint mai săraci decât fiarele pădurii și decât peștii apelor:

„Toate apele ei ar face într-adevăr cîmpii foarte fertile și ar contribui cu siguranță să facă din această Provincie una dintre cele mai bune și mai bogate din Europa dacă ar fi mai puțin expusă decât este batjocorilor turcilor și tătarilor” (283), care-și găsesc locul operațiilor lor militare sau numai de jaf pe acest pămînt. Acești „dușmani neînduplecați ai numelui de Creștin” au pus în țara (*Pont și fort desolée*), încît aceea „a rămas necultivată în multe locuri”, abandonată de țărani „nevoști să-și facă locuințe sub pămînt” (283), în spații mai adăpostite. Acest contrast între opulența pămîntului și sărăcia oamenilor, care l-a impresionat atît de puternic pe Philippe Avril, este transcris de Mihail Sadoveanu în observațiile, culese la fața locului, de abatele de Marenne, traduse în alt registru stilistic, concordant cu literatura cronică-rească și hagiografică: „Aicea însă — spune abatele lui Sadoveanu — între lumi fericite, Domnul Dumnezeu a însemnat cu degetul hotar. Împărații lui Belzebut și împărații Mielului lumii aici au ales loc al războiului lor. Fiind așa, țara cade și se pustiește de oameni” (33). Două cuvinte obsesive apar în ambele texte: **dezolare și singurătate**. În pădurile Bucovinei, Philippe Avril, pe punctul de a face cunoștință, ca și abatele de Marenne, cu oameni sălbatici deveniți de nevoie chiar hoți, pe care de altfel moldovenii din escorta sa îi cunoșteau, se simte copleșit de un soi de „*affreuse solitude*” (282). În „singurătate și-n pustie” pătrunde și solul francez al lui Sadoveanu: „De Marenne găsea întruna prilej să-și fixeze în minte lucruri și împrejurări vrednice de tabletele sale. Ochiul lui curios era neconținut satisfăcut. Aici era o **dezolare a singurătăților** (s.n.), ne care amicii săi rămași în Franta nici n-o puteau bănui, ori de cîtă imaginație ar fi fost înzestrați: căci la antipodul civilizației se găseau uneori asemenea lucruri, rămase neschimbate dintru începutul creației, păstrîndu-și frumusețea lor misterioasă” (193—194). Timpul apare împietrit peste aceste locuri, iar oamenii abandonăți unei fatalități istorice.

Zodia Cancerului este o introducere în orizontul tragic al unui popor fată de care soarta n-a fost deloc îngăduitoare. Dincolo de pitorescul locurilor, de farmecul limbajului, de acela al personajelor și situațiilor, uneori orientale-exotice, alături aventuroase, se profilează fondul grav al cărții care-și trage substanța din subconștientul nostru istoric ce-și pune pecetea pe toată viața și acțiunile noastre. Din aceste straturi adînci, se simte suflul unui destin copleșitor, ca în tragediile antice.

Al. Andriescu

Raport secret adresat lui Iuliu Maniu

Grigore Niculescu-Buzești (imagine reproducă după ziarul România liberă din 17.09.1944).

O mare manevră diplomatică:

Planul Marshall

NOUA POLITICĂ americană este fondată pe ideea organizării Occidentului, cu alte cuvinte această zonă a Europei care nu se află sub control sovietic. Această politică își propune să ridice nivelul producției în Europa occidentală și să stimuleze schimbările între țările acestei regiuni, cit și între acest spațiu economic și restul lumii. Americanii înțeleg și restul lumii. Americanii înțeleg și oprească, astfel, procesul de dezintegrare care face din această regiune un teren propice penetrației comuniste, și să creeze o forță economică și politică în stare să fie opusă Rusiei sovietice și blocului oriental.

Trebuie să deducem că americanii au aderat la o politică a sferelor de influență? Că Statele Unite concep organizarea Europei occidentale ca o formulă statică de securitate, capabilă să asigure un echilibru durabil între sistemul sovietic și restul lumii? Că americanii au renunțat la o soluționare a problemei europene în ansamblul ei și la ideea așezării păcii pe o ordine generală?

Toate indiciile demonstrează că nu aici se află sensul politicii americane, dar că Statele Unite consideră organizarea Europei occidentale ca pe o fază tranzitorie, ca pe un punct de plecare, o metodă nouă de a ataca problema unei reglementări generale.

Un fapt fundamental trebuie a fi reținut: o redresare durabilă a Europei occidentale nu poate să se înfăptuiască atita vreme cit ea este despărțită, printr-o linie de demarcație impenetrabilă, de spațiul economic complementar al Europei occidentale. Desigur, citeva avantaje pot fi obținute printr-o organizare a Europei occidentale grație ajutorului american, însă aceste avantaje vor fi temporare dacă Europa nu-și poate reconstitui economia dizlocată. Statele Unite își dau seama de asta. Propunerea Marshall o dovedește, deoarece, printre altele, ea nu se adresează doar Europei occidentale, ci întregului continent. Prin această propunere, politica americană a afirmat că obiectivul ei final este reconstrucția Europei întregi. Acest fel rămâne valabil, desi propunerea Marshall trebuie să fie limitată, în sensul unui început al aplicării, la Europa occidentală. Pentru americani, organizarea Europei occidentale nu este, așadar, un scop, ci un mijloc.

Ce rezultat așteaptă americanii de la această nouă politică? După amușiți comentarii, avantajele decurgând pentru Europa occidentală de pe urma acestor organizări și a ajutorului american, vor constitui un exemplu capabil să exercite o forță de atracție asupra restului lumii. Statele Europei orientale vor putea, deci, să fie determinate a adera la acest sistem. Astfel, unitatea Europei va fi restabilită și problema păcii se va afla rezolvată pe o cale ocolită. Asemenea speranțe sînt, evident, demne de a fi înlăturate ca fiind naive și lipsite de seriozitate. Din analizarea politicii sovietice reiese că Rusia nu se va lăsa niciodată convinsă să adere la o politică de colaborare din perspectivă avantajelor de această natură. Cit despre celelalte state, înglobate în sistemul politic sovietic, este superfluu să încerci a le convinge de avantajele ce decurg din reintegrarea lor într-o economie europeană unificată și într-o ordine de drept generală. Ei sînt de mult timp convinși că aici se află singura politică ce corespunde propriilor interese naționale. Dar ei nu vor putea niciodată adopta o asemenea politică, atita vreme cit vor rămîne sub dominația sovietică.

Prin urmare, pare mai corect să tragi concluzia că organizarea Occidentului nu e concepută, de către americani, ca o formă de atragere, ci ca un mijloc de presiune asupra rușilor. Există, în fond, numeroase indicii după care americanii sînt preocupați, de oarecare timp, de ideea constituirii unui sistem politic și militar destul de puternic pentru a impresiona Rusia sovietică.

Înainte de pronunțării discursului său la Fulton, dl. Churchill s-a întreținut îndelung cu președintele Truman. Propunerea răsunătoare a fostului prim-ministru britanic pe tema unei alianțe militare între Statele Unite și Anglia n-a putut fi avansată, așadar, fără asentimentul președintelui american. Dealtminteri, dl. Truman n-a ascuns faptul că el aprobă discursul dlui Churchill. Doctrina Truman este direct ieșită din discursul de la Fulton. Drept rezultat al acestei doctrine, Statele Unite aveau să-și asume responsabilitățile britanice în Mediterana, a. firimind astfel solidaritatea indisolubilă și interdependența intereselor strategice americane și britanice. Dl. Truman își formula doctrina în momentul în care se desfășurau lucrările Conferinței de la Moscova și Statele Unite luaseră deja decizia de a se angaja pe o cale nouă în raporturile lor cu Uniunea Sovietică. Doctrina Truman, în pofida aparențelor care ar putea face să se creadă că e vorba de o manifestare politică fragmentară și limitată, anunță, în realitate, o veritabilă schimbare a politicii americane. Și este improbabil ca americanii să se fi astentat la obținerea unui câștig de cauză la Moscova, prin atitudinea lor intransigentă, și că ei n-au formulat, prin urmare, dinainte, politica pe care aveau s-o adopte în cazul unui eșec al Conferinței. Formula unei organizări a Europei occidentale, lansată de dl. Marshall imediat după eșecul Conferinței, era, deci, rezultatul unei politici în curs de elaborare de citiva vreme și care era legată de formarea unui veritabil sistem militar. În concepția americană, acest sistem era dealtminteri, mult mai vast decit o alianță anglo-americană. Într-adevăr, președintele Truman cerea Congresului la 20 mai (1947), autorizarea înarmării, instruirii și echipării forțelor armate ale tuturor națiunilor din emisfera occidentală, inclusiv Canada. Discuțiile în acest sens au și început cu Canada și cu principalele țări sud-americane.

După cum se știe, atit discursul dlui Churchill la Fulton cit și doctrina Truman au fost primite cu rezervă în Anglia. Marea Britanie nu-i într-adevăr hotărâtă să se asocieze atit de strîns și de definitiv cu Statele Unite, temîndu-se ca o asemenea politică să nu ducă la un nou război.

Recentele propuneri ale generalului Marshall privind reconstrucția Europei trebuie, de asemenea, să fie privite, între altele, drept un răspuns la aceste reticente engleze. Atunci cînd generalul Marshall și-a lansat propunerile, unii au fost deconcertați. Aceste propuneri păreau a fi în contradicție cu doctrina Truman. Secretarul de Stat american gîndea oare să acorde un ajutor, neînsoțit de condiții politice, Rusiei și sateliților săi, pe cînd dl. Truman precizase că Statele Unite vor furniza un ajutor acelor națiuni care nu vor încerca, doar, să-și impună voința altora?

Este adevărat că dl. Marshall nu formulase „condiții politice”. Dar el avusese grijă să precizeze că Statele Unite nu înțelegeau să distribuie ajutor fiecărui stat european, individual, ci economiei europene, în ansamblul său. Ceea ce presupunea colaborare. Or, Rusia refuză colaborarea, și nu înțelege să îngăduie sateliților ei s-o practice. Ea nu poate accepta această condiție. Refuzînd oferta, însă, Rusia își asuma în mod deschis responsabilitatea sa. Abținîndu-se să formuleze condiții politice, generalul Marshall nu făcuse decit să sublinieze mai bine răspunderile Rusiei față de imposibilitatea ajungerii la reconstrucția Europei.

Doctrina Truman avea un colorit anti-comunist și deci provocator la adresa Rusiei sovietice, alimentînd neliniștea și neîncrederea Angliei. Propunerea Marshall a demonstrat opiniei publice engleze că Rusia singură este vinovată de starea în care se află lumea. Această propunere a contribuit, deci, la risipirea reticențelor Angliei în privința Statelor Unite. Dealtfel, ea a avut un efect asemănător în Franța unde, cu excepția Partidului Comunist desigur, celelalte forțe politice păreau să fi abandonat atitudinea de mediere între U.R.S.S. și lumea anglo-saxonă — atitudine care pînă în prezent a constituit politica externă a Franței, — pentru a se angaja în relații din ce în ce mai strîns cu Statele Unite.

Vor izbucni americanii să antreneze Anglia și, eventual, Franța, atit de departe cit par ei s-o dorească? Sau Anglia nu va reține din formula de organizare a Occidentului decit aspectul economic și citeva tente politice, respingînd aspectul politic în ansamblul său care cuprinde de asemenea, implicații militare? De răspunsul la această întrebare, depinde, în mod evident, forța cu care va fi dotată constrîngerea ce va fi exercitată de Statele Unite asupra Rusiei.

Este dificil a se răspunde în prezent la

această întrebare. Evenimentele sînt în plină desfășurare și va mai trebui încă un anumit timp, înainte de a ști cum se vor stabili ele. În orice caz, o concluzie se impune, încă din prezent, în ceea ce privește noua politică americană. Statele Unite și-au dat seama că Rusia nu dorește colaborarea, de bună voie, la elaborarea unei păci reale și la organizarea lumii. Este un fapt hărăzit a avea consecințe care, deși, poate, nu imediate, vor fi totuși decisive pentru soarta umanității.

O experiență revoluț.

demnă — însă — de a fi urmată?

CEA mai bună definiție a politicii Marelui Britanii a fost dată de maresalul Smuts într-un discurs, la Londra, în iunie 1946. Primul ministru sud-african descria lumea ca fiind împărțită în două grupări de forțe, cu grupul britanic plasat între ele. Obligația Imperiului britanic era să evite războiul, jucînd un rol de mediator între aceste grupări.

Nu poate fi negat faptul că această formulare definește aproape la perfecție politica externă a guvernului laburist. Anglia a manifestat, în fapt, cele mai mari rezerve pentru a se alinia, în mod definitiv, la politica americană care încerca să exercite, astfel, o presiune asupra Rusiei sovietice. Marea Britanie părea să considere că ea știu este mai bine propriile-i interese, precum și cele ale păcii generale, asumîndu-și rolul de mediator între cei doi poli ai puterii mondiale.

Congresul Partidului Laburist, din luna mai, a furnizat precizări deosebit de folositoare asupra politicii externe britanice. În cursul acestui congres, o broșură a fost distribuită, ilustrînd punctul de vedere al partidului și definînd politica externă a guvernului britanic într-o manieră care concordă din plin cu formula maresalului Smuts. Citez din această broșură citeva fraze care mi se par atit de limpezi, încit ele nu mai necesită comentarii:

„Politica partidului conservator, dacă dl. Churchill îi poate fi socotit drept reprezentant, așteaptă să se ajungă la o alianță exclusiv anglo-americană îndreptată, în mod expres, împotriva Rusiei sovietice. Politica partidului laburist, în schimb, așteaptă să judece situația de la caz la caz, pentru a întreprinde o acțiune alături de Statele Unite, însă numai atunci cînd un interes comun a apărut în chip evident și, oricum, fără a se lăsa antrenat să-și la angajamente care să excludă o colaborare asemănătoare cu Rusia. Churchill vrea o alianță permanentă cu America, contra a ceea ce el consideră o pericol permanent. Bevin vrea o asociere cu Rusia care să fie la fel de strînsă precum cea pe care o stabilim noi actualmente cu America...”

„Guvernul laburist nu are în vedere nici o alinire în vederea unui război viitor...”

„Ideea potrivit căreia noi sîntem politicez legați, într-o anumită măsură, să urmăm politica Statelor Unite, este falsă...”

„Noi nutrim speranța că Rusia își va da seama de faptul că existența unei Mari Britanii laburiste, în calitate de putere mondială stabilă, constituie o protecție pentru securitatea rusă și o garanție împotriva unei agresiuni antisovietice. Căci atita vreme cit Marea Britanie joacă un rol atit de mare în apărarea securității americane, America se află în imposibilitatea de a adopta o politică de agresiune din dimensiuni mondiale, fără asentimentul britanic. Natura însăși a cooperării militare între America și Marea Britanie fac imposibilă, atit pentru unul, cit și pentru celălalt, orice angajare într-un război, atita vreme cit unul din doi rămîne neutru...”

Care este explicația acestei ezitări a Angliei față de o asociere politică mai strînsă cu Statele Unite atunci cînd o asociere de acest ordin părea a fi unicul mijloc capabil să convingă Rusia să adere la o politică de colaborare?

Explicația se află în temerea că o asemenea asociere conține riscul unui nou

Evenimentele din cea de-a doua jumătate a secolului păreau a fi dat răspunsul cuvenit. Evoluția ulterioară, actuală, a situației internaționale, ridică noi semne de întrebare. Recent — februarie 1991 — ministrul american al Apărării, Dick Cheney, și-a exprimat opinia în legătură cu situația economică a U.R.S.S., ului, pronosticînd că „va continua declinul economic”. Și, totodată: „Cea mai mare amenințare pentru vecinii U.R.S.S. vină de la incapacitatea sovieticilor de a stăpîni evenimentele în Uniunea Sovietică, mai degrabă decit de la o politică deliberată de încercare de a-și extinde influența prin mijloace militare” (n.n.).

Nu trebuie uitat că zona Balcanilor (inclusiv România) a fost, înainte de cel de-al doilea război mondial, în sfera de influență britanică. Iată de ce Grigore Niculescu-Buzești socotește necesar să fi rescris să analizeze, în mod special, situația complexă a Angliei acelor vremuri (n.n.).

război. Se poate spune că această teamă constituie, pînă în prezent cel puțin, trăsătura dominantă a politicii externe britanice trăsătură care aruncă în umbră orice altă considerație și, citeodată, înseși interesele Marii Britanii. Această temere decurge din extrema slăbiciune a Angliei care se reflectă în toate manifestările de politică externă britanică și care este rezultatul ultimului război.

Gravitatea situației economice a Angliei nu-i exagerată. Prima țară industrială a lumii a acumulat imense capitaluri. Veniturile acestor capitaluri, plasate în străinătate în cursul celui de-al XIX-lea secol, constituiau unul din principalele mijloace de existență ale comunității britanice. În secolul al XX-lea, balanța comercială a Angliei era sensibil deficitară. Anglia consuma mai mult decit producea. Diferența era tocmai compensată de veniturile capitalurilor plasate în străinătate. Dar, în cursul primului și mai ales al celui de-al doilea război mondial, poziția financiară a Angliei, în raport cu restul lumii, s-a găsit inversată. Ea nu numai că a lichidat aproape toate capitalurile din străinătate, dar s-a văzut obligată să contracteze datorii considerabile. Din cea mai mare țară creditoră a lumii, Anglia a devenit unul dintre cei mai mari debitori ai lumii. Anglia trebuie să imprumute, actualmente cinci miliarde de lire sterline. Pentru a putea face față acestei situații, ea este obligată să procedeze la o veritabilă revoluție în structura sa economică. Ea trebuie nu numai să-și echilibreze balanța comercială pentru a trăi din ceea ce produce, ci și pentru a realiza un anumit excedent și a începe să-și amortizeze datoritiile externe. Creditul american, ridicîndu-se la un miliard de lire sterline, era destinat să ajute Anglia în această dificilă perioadă de tranziție, acordîndu-i răgazul necesar reorganizării economiei sale, posibilitatea de a umple gaura financiară a datoriei externe, pînă-n momentul în care programul de expansiune a exporturilor va putea fi pus în aplicare. Dar iată că imprumutul american se află aproape epuizat — se calculează că, în general, el va fi epuizat într-un an și jumătate — și Anglia nu prezintă nici un semn de redresare. După calculele cele mai optimiste, balanța de plăți a Marii Britanii va acuză, în 1947, un deficit de cel puțin 400 milioane de lire sterline. Și totuși, poporul englez își impune grele sacrificii în scopul realizării unei redresări. Restricțiile adoptate, pe de-o parte pentru a reduce consumul bunurilor importate și, pe de altă parte, pentru a putea exporta cel mai mult posibil din producția națională, sînt de o severitate extremă. Dintre toate popoarele occidentale, poporul englez este cel care se supune celor mai mari lipsuri.

Da, obligația este imensă. Pentru ca Anglia să-și poată echilibra balanța de plăți, ea trebuie să mențină actualul nivel al sacrificiilor în materie de consum și să-și sporească cu o treime, pe puțin, exportul. Pentru a-și echilibra balanța de plăți la nivelul de consum al lui 1938, Anglia trebuie să crească cu două treimi, pe puțin, exportul său. Cit despre efortul care va fi necesar pentru ca Anglia să înceapă a redeveni o țară creditoare ar fi inutil de calculat, o asemenea ipoteză depășînd posibilitățile sale actualmente previzibile. Avînd în vedere această situație, se consideră ca sigur faptul că Anglia nu va ajunge chiar să atingă obiectivul său cel mai limitat — realizarea balanței plăților, în ciuda nivelului redus al consumului — înainte epuizării creditului american.

În realitate, problema este mult mai profundă decit pare. Dacă totul putea fi rezolvat prin sacrificii, s-ar fi putut considera că poporul englez va depăși criza mai mult sau mai puțin repede, căci el a știut să-și impună cele mai grele privațiuni cu o admirabilă disciplină. O reformă profundă a structurii ansamblului economiei industriale britanice este absolut necesară. Metodele de producție ale industriei britanice sînt, într-adevăr, perimate și demodate. Încă între cele două războaie mondiale industria engleză fusese depășită, cu mult, de către industriile americane și germane. Ea nu atinsese gradul de mecanizare al altor industrii moderne, nici nu se adaptase metodelor producției în serie. Dar în epocă Anglia trăia încă, în parte, din capitalurile acumulate în trecut și nefiind, deci, obligată să privească problema în față. Aceasta a apărut în prezent în deplina-i gravitate excepțională. Metodele britanice de producție comportă actualmente o risină de mină de lucru. Pentru a nu ceda decit un exemplu, un miner britanic, din pricina mijloacelor primitive pe care le folosește, produce de aproape șase ori mai puțin decit un miner american dispunînd de utilajul cel mai mecanizat. Oricare ar fi sacrificiile pe care și le-ar impune poporul englez, el nu va reuși niciodată să compenseze enorma pierdere a muncii și a productivității, datorată faptului că tehnologia industriei britanice este demodată. Este de neînchipuit ca Anglia să se poată impune pe piața mondială, făcînd o politică agresivă pe planul exporturilor, suportînd concurența celor mai moderne industrii, atita vreme cit ea nu va fi realizat o veritabilă revoluție tehnică.

cu puțin timp înainte de arestarea sa (II)

Ea trebuie să întreprindă, în esență, o vastă reformă comportând mari investiții de capitaluri, de timp, de perseverență și, mai ales, o schimbare radicală a mentalității britanice conservatoare, amprenta pasivității și spiritului refractar față de inovații. Anglia va reuși această reformă? De această întrebare depinde, în tot cazul, greutatea viitoare de influență pe care Marea Britanie o va avea în treburile mondiale.

Dar reușita unui program de creștere substanțială a exporturilor depinde, totodată, într-o largă măsură, de expansiunea comerțului mondial. Într-o piață mondială strimută, care se mai restrânge încă, Anglia nu va putea niciodată să realizeze un astfel de program. Dificultățile vor deveni și mai mari pe măsura ce proiectele de redresare a producției industriale germane vor fi realizate — în cadrul politicii de organizare a Occidentului — și că vor fi de asemenea cele privind Japonia (americani proiectează într-adevăr să reorganizeze de asemenea industria japoneză, a se uita la sarcinile pe care le reprezintă pentru ei, actualmente, ajutorarea Japoniei).

Mai devreme sau mai târziu, industriile germane și japoneze își vor face reparația pe piața mondială. Ele vor constitui o concurență serioasă pentru industria britanică. Măreția pieții mondiale reprezintă, prin urmare, o necesitate vitală pentru economia britanică. Piața Europei orientale care se află izolată de restul lumii prin cortina de fier trebuie să fie redeschisă. Se cuvine ca Rusia să fie convinsă a adera la politica de colaborare. Doar astfel va fi posibil să i se dea comerțului internațional impulsul necesar.

În mod evident, actuala politică externă britanică, încurajând Rusia în politica sa de sabotare a colaborării internaționale, este determinată, în mare parte, de slăbiciunea economică a Angliei. În ultimă instanță, totuși, nu-i posibil de remediat această slăbiciune decât prin adoptarea unei politici externe mai ferme, capabilă să creeze condițiile necesare unei expansiuni a comerțului internațional. Doar printr-un mare efort politic, Anglia va putea rupe cercul vicios în care se găsește.

O altă explicație a rolului pe care Anglia și l-a atribuit în politica externă se află în supraviețuirea unei tradiții care și-a pierdut sensul său veritabil. Timp de aproape trei secole, Anglia a asumat rolul de arbitru între diferitele mari puteri europene. Baza principală a politicii externe britanice era de a împiedica ca o mare putere europeană să domine continentul, ceea ce ar fi pus în pericol securitatea Angliei. Politica externă britanică se rezuma, deci, la menținerea unui echilibru european. Anglia intervenea pentru restabilirea acestui echilibru, de fiecare dată când o mare putere europeană amenința să-l rupă.

Această politică, inspirată de poziția excelență și insulară a Angliei, era relativ facilă în timpul când mai multe puteri rivale subzistau în Europa. Ea a antrenat moravuri și tradiții care au marcat profund spiritul britanic. Una dintre aceste tradiții consistă în reticența, vezi chiar repulsia pe care o resimte Marea Britanie atunci când e vorba să-și asume angajamente internaționale de lungă durată. Anglia era greutatea suplimentară care intervenea, atunci când se dovedea necesar, pentru a restabili balanța. Odată această funcție îndeplinită, ea se retrăgea din nou într-o poziție de expectativă. Marea Britanie nu resimea, așadar, nevoia unei politici externe continue și perseverente. Ea reacționa de la caz la caz. Ea nu considera necesar nici să-și impună mari eforturi pentru a-și exploata victoriile. Echilibrul restabilit, menținerea acestuia era lăsată în sarcina principala a puterilor continentale. Iată ce ce poporul englez a manifestat întotdeauna, la sfârșitul războaielor, o dorință de pace lipsită de moderație. Rezultatul, pe planul psihologiei britanice, a fost această încredere nemărginită în destinul Angliei și această atitudine de spectator, mai degrabă decât de actor, în treburile internaționale, este în mod relativ confortabilă și destul de pasivă.

Această stare de spirit se întemeie pe elemente care au dispărut. Ea supraviețuiește, totuși, acestor condiții istorice revoluate și se reflectă într-un fel nefast în politica externă britanică actuală.

În fond, rolul Angliei s-a distribuit, să mențină echilibrul între Statele Unite și Rusia sovietică, fiind proiectia la scară mondială a tradiționalei sale politici europene. Problemele lumii moderne sînt totuși complet diferite de acelea care au forțat, pe parcursul secolelor, politica externă britanică. Într-o epocă a istoriei în care o organizație internațională care poate menține pacea în lume era de neconceput, în care progresele științei și ale tehnicii creind actuala interdependență a națiunilor nu exista și în care colaborarea între popoare nu constituia, ca astăzi, o necesitate vitală, este evident că echilibrul de forțe reprezenta singura soluție posibilă, pentru a asigura securitatea. În prezent, după atâtea crize și războaie devastatoare, umanitatea oferă, în

inevitabila sa cursă către unitate, o imagine simplificată: umanitatea s-a divizat în două tabere. Prima vrea colaborarea și organizarea internațională, vrea unitate prin liberă asociere. A doua sabotează colaborarea și organizarea internațională, căutînd de asemenea unitatea, însă prin dominare. Ce sens poate să mai aibă astăzi o politică echilibrată între cele două forțe? Tocmai contrariul echilibrului este necesar. Cu alte cuvinte o superioritate impresionantă a lumii occidentale. Căci numai așa va putea fi impusă Rusiei sovietice o politică de colaborare și de pace. Dar Anglia contribuie prin politica sa actuală la menținerea condițiilor favorabile dominației rusești în Europa, ruinînd astfel înseși fundamentele istorice ale securității britanice.

După cum vedem, atît în domeniul interior, cit și în politica sa externă, Anglia se află în fața necesității unei profunde reforme spirituale și morale. Căci sursa reală a crizei britanice este de acest ordin. Poporul englez va trebui să abandoneze numeroase din obiceiurile sale, prejudecăți și tradiții. El va trebui să renunțe la spiritul refractar, nereceptiv față de tendințele noi, ca și la atitudinea sa alcătuită din pasivitate și contemplare. El va trebui să devină un popor dinamic, viguros, adaptabil la necesitățile timpurilor moderne și capabil să-și asume, în mod deschis, propriile responsabilități. Doar atunci va putea juca rolul care îi revine în organizarea lumii.

În concluzie, indiscutabil că politica externă britanică poartă o mare răspundere în criza internațională actuală, precum și în dezvoltarea ulterioară a acestei crize. Altfel vreme cît Anglia va urma politica de echilibru, Rusia se va simți încurajată în atitudinea sa de sabotare a păcii și a colaborării internaționale. Anglia va fi întotdeauna, neîndoielnic, alături de Statele Unite în problemele supreme. Dar dar dacă ea perseverează în atitudinea-i actuală, va întârzia considerabil procesul de clarificare a situației internaționale și instaurarea unei păci veritabile.

A te strecura

cit mai bine

cu putință

ACESTEA sînt, deci, politicile expuse mai sus, ce se vor confrunta în cursul apropiatelor contacte între cele trei mari puteri. Ce va ieși dintr-asta?

Americanii vor izbuti să-i convingă pe ruși, prin noua politică adoptată după eșecul Conferinței de la Moscova, să facă un pas înainte pe drumul stabilirii păcii? Vor putea ei obține o reglementare a problemei germane sau un tratat de pace cu Austria, care vor deschide perspective noi și pentru țara noastră [subl. ns.]?

Aceasta deplinde din plin de gradul prezizibil de solidaritate la care relațiile americano-britanice sînt susceptibile să ajungă. Se poate afirma că evoluția situației, ca urmare a propunerii Marshall, lasă să se prevadă o asociere mai strînsă între Statele Unite și Marea Britanie. Această asociere va merge ea destul de departe pentru a fi în stare să-i impresioneze pe ruși?

În orice caz este sigur că politica rusă este, în același timp, perseverentă și foarte prudentă. Rusia se găsește încă în faza în care nu poate accepta, cu nici un preț, riscul unui conflict. Ea se va năzi bine să nu îngăduie tensiunii internaționale un puac neliniștitor. Atunci cînd ea va considera că tensiunea a mers prea departe, Rusia va admite cîteva concesii necesare pentru a face să renască, în opinia publică anglo-saxonă, a speranței unei posibile colaborări. Este adevărat că, după o vreme, rușii revin de obicei asupra concesiilor consimțite, fie că ei nu respectă acordurile acceptate, fie că ei creează fapte împlinite. Rusia a reușit să manevreze astfel, de doi ani încoace, cu succes.

Așadar, nu-i imposibil ca rușii să accepte încheierea unui tratat de pace cu Austria la conferința din noiembrie [1947]?). Acțiunea lor în Ungaria, intensificarea teroarei în țara noastră [subl. ns.], sînt indicații care îngăduie să ghindești că rușii își au asigurările necesare contra riscurilor ce ar decurge dintr-o retragere definitivă a trupelor sovietice din acele țări. Dacă tratatul de pace cu Austria este semnat și aplicat, dacă trupele sovietice se retrag definitiv din țara noastră, momentul va fi favorabil pentru a încerca o schimbare a politicii interne? [subl. ns.]. Așa cum e arătat în raportul meu din 31 martie [va fi trimis Grigore Niculescu-Buzești, trimestrial, un raport-sinteză? — n.n.], eu cred că noi

vom putea atunci să contăm pe sprijinul puterilor anglo-saxone pentru a efectua această schimbare și, ca urmare, pentru a o consolida.

Totuși nu este exclus ca rușii să se apere împotriva consecințelor pe care le-ar putea avea pentru ei aplicarea tratatului de pace cu Austria. Ei vor putea nu numai să lichideze opoziția, dar și să impună țărilor Europei orientale aranjamente militare, în virtutea cărora să obțină dreptul de menținere, în permanență, a forțelor militare în această regiune [ceea ce s-a și întimplat cu majoritatea țărilor așa-zise „frățești“ — n.n.].

Problema esențială este aceea de a ști care va fi atitudinea americanilor dacă apropiatele contacte dintre cei Trei Mari nu vor aduce o contribuție reală la stabilirea păcii. Există o primejdie ca formula de organizare a Occidentului să se cristalizeze într-o politică permanentă? Americanii vor putea, în cele din urmă, să considere că blocul occidental constituie, făcînd totalul, o soluție acceptabilă pentru securitate, abandonînd definitiv Europa occidentală dominației sovietice? Eu nu găsesc că neliniști legate de acest subiect se justifică. Guvernul american ca și guvernul laburist au resoins întotdeauna, energetic, politica zonelor de influență și asta chiar de la începutul negocierilor de pace. Este improbabil ca o politică diametral opusă a fost angajată de la o zi la alta. Toate indiciile amintite mai sus par a atesta că americanii socotesc formula organizării Occidentului drept punct de plecare, un instrument politic demn de a fi folosit în raporturile cu Rusia sovietică.

Chiar dacă — ceea ce este improbabil — ei s-ar lăsa să alunece, în funcție de legea efortului minim sau printr-un soi de resemnare în fața sterilității tentativelor de a obține o reglementare generală, spre o politică făcînd permanentă organizarea doar a Occidentului, evenimentele se vor schimba atît de rapid, încît vor fi chemați la realitate. Blocul occidental nu-i viabil atîtă vreme cît Europa rămîne împărțită în două părți. Admițînd că, grație ajutorului american, Europa occidentală va fi relativ reînviată la început, reanimarea va fi artificială și durată ei la fel de limitată cum sînt efectele unei transfuzii de sînge la un organism fără reacție proprie. Din punctul de vedere al stabilității interioare, blocul occidental va fi neconținut minat și paralizat de acțiunile comuniste. Altfel vreme cît Rusia va fi prezentă în inima Europei și presiunile și puterea sa vor fi în plină ascensiune. În legătură cu securitatea sa exteroară, blocul nu va atinge niciodată un suficient grad de coeziune politică și va manifesta mai degrabă tendințe divergente, în virtutea însăși a regimurilor democratice din statele care-l compun. El va face tristă figură, prin urmare, în fața blocului oriental solid integrat, indivizibil, impermeabil la orice influență exteroară, supus legii de fier a dominației sovietice.

Americanii vor relua, deci, în orice caz, lupta în favoarea unei păci generale și se vor folosi, la nevoie, de mijloace de

Prezența trupelor sovietice pe teritoriul României își avea „justificarea“ și în nevoia de a menține căile de comunicație terestră cu trupele dislocate în Austria. Apoi, deși tratatul de pace cu Austria s-a semnat în 1955, abia în 1958 au fost retrase, de la noi, trupele sovietice, atunci cînd se considerase că regimul ar fi pe deplin consolidat.

ACEST tulburat raport, vizionar, s-a numărat printre ultimele materiale de sinteză pe care Iuliu Maniu le-a citit în perioada de dinaintea arestării sale. Va fi fost inclus — de către acuzatorii comunisti — printre piesele procesului său? Oricum, el îl va fi dus cu sine, în memorie, recitîndu-l astfel, poate, în cel peste cinci ani de grea, criminală detenție, încheiați prin moartea ilustrului om de stat român. Este lesne de dedus ce va fi gîndit atunci, și ce speranțe nutrea, în sufletul său chinuit, batjocorit.

Asemenea minți strălucitoare, ca a lui Iuliu Maniu, ca a lui Grigore Niculescu-Buzești, au existat, există și vor exista, deși regimul de tristă amintire a început, în fel și chip, să decapiteze intelectualitatea românească, fie la propriu, prin suprimare, fie obligîndu-i reprezentanții, mulți dintre ei, să ia calea pribegiei pe alte meridiane.

După mai bine de patru decenți de la întocmirea raportului reproduc de noi (din La Roumanie dans l'engrenage, de Nicolette Franck, Anexa 3). Iată miracolul producîndu-se în decembrie 1989, atît pentru România, cit

presiune mai directe. Dealtminteri, situația se agravează din z. în z. și vom avea a găsi o soluție devine mai evidentă și mai greu evitabilă. Umbra problemelor ridicate de energa atomică se întinde cu repeziune și trebuie, în curînd, să domine toate celelalte considerente ale politicii externe americane. Noi asistăm, așadar, la un fenomen pe care-l putem numi procesul de reintegrare a păcii. Din cauza, în mare parte, a preocupărilor de a dobîndi colaborarea sovietică, americanii și englezii au consimțit ca pacea să fie descompusă și diferitele ei aspecte să fie tratate separat. Ei au separat pacea în Europa orientală de pacea cu Germania și Austria, dezarmarea de pace și problema bombeii atomice de cea a dezarmării. Rușii n-au făcut decît să profite de această metodă. Americanii au început să înțeleagă că toate aceste probleme constituie diferite aspecte ale unei singure probleme, că pacea este indivizibilă nu numai în sensul locului, al spațiului, ci, de asemenea, în componentele sale. Dacă americanii nu vor obține nimic pentru pacea europeană în cursul apropiatelor contacte dintre cele trei mari puteri, ei se vor îndrepta, deci, spre soluția unei păci globale.

Două idei au și pătruns în politica americană. Mai întîi de toate că situația actuală nu poate să mai dureze, căci ea conduce la triumful politicii sovietice. Pe urmă, faptul că rușii nu vor adera niciodată, din proprie dorință, la o politică de colaborare și că este necesar, în consecință, de a folosi mijloace de presiune. Aceste idei fiind acceptate, americanii nu pot da înapoi. Ei nu vor decît înainta. Cu sau fără englezi. Aștia nu vor putea face altceva decât să-și urmeze. Americanii încearcă pentru moment, ca mijloc de presiune, formula care constă în organizarea Occidentului, însă, dacă ea va fi să nu reușească, ei nu vor putea evita recurgerea la alte mijloace, chiar dacă n-au stabilit încă alegerea acestor mijloace.

ÎN CEEA CE ne privește, două soluții ni se prezintă, deci: o reglementare folosită cu Anglia și pacea globală cu teribila sa alternativă. Din punctul de vedere al acțiunii noastre în interiorul țării, mi se pare că problema esențială este de a ajunge să ne folimăm cit mai bine cu puțință, pînă cînd va fi realizată una sau alta dintre aceste soluții [subl. ns.]. Mențin, deci, în această privință, concluziile înscrise în raportul din 31 martie. Eu cred că, în circumstanțele actuale, atunci cînd rușii sînt tocmai pe cale să-și fortifice controlul asupra țărilor din Europa orientală, și atîta vreme cît trupele sovietice mai sînt în țară, o acțiune întreprinsă în interior pentru răsturnarea regimului la putere, depășind considerentele de ordin tactic, în sensul menținerii moralului opiniei publice, ar fi hărăzită eșecului, nepuținându-se bucura de un ajutor real din exterior și comportînd riscuri grave pentru cei care le-ar întreprinde.

Din punctul de vedere al acțiunii noastre în politica externă este evident că noi, care sîntem în străinătate, ne vom face datoria pînă la ultimă limită a forțelor noastre, pentru a susține interesele țării și a-i apăra cauza, atît de justă și atît de nejust tratată.

Binevoiti să primiți Domnule Președinte, asigurarea sentimentelor mele profund devotate.

Geneva, 9 iulie 1947.

Mihai Stoian

De la Craiova la București

„Madam Ubu” și Lady Macbeth

„DOMNUL Ubu este o ființă mirșavă, de aceea se aseamănă cu noi toți”, spune Alfred Jarry într-una din

prezentările pe care le face operei sale Ubu rege, însă cu jovialitate, fără sentimentul că ar fi descoperit un personaj problematic, neapărat emblematic pentru una din dimensiunile condiției umane. Sintem liberi să vedem în Ubu „multiple aluzii” sau „o simplă fantosă, portretul deformat pe care un licean îl face unui dintre profesorii săi, reprezentând pentru el tot ce poate fi mai grotesc de-a lungul timpurilor”. Este caricatura simplă, e drept, a unei ipostaze umane, a imbecilului tiranic, dar a cărei consistență în detalii poate fi reconstituită liber până la realizarea unei imagini exponențiale. Ar putea fi considerat un veritabil personaj „patafizic” dacă am reuși să supunem caracteristicile dramatice ale lui Ubu sistemului teoretic inventat de Jarry: anume, al „științei soluțiilor imaginare care acordă simbolice lineamentelor propriietățile obiectelor descrise de virtualitatea lor.” Ubu este uzurpatorul cupid, trivial, las, feroce, cretin, capabil să devină exponent în funcție de timpurile istorice și de spațiile cultural-geografice ale reprezentării nesei, al parvenitului sălbatic spre exemplu, al criminalului cinic, al despotului paranoic etc. Dar, și mai corect spus, fără putința de a-și modifica în întregime comportamentul înconfundabil, Ubu poate dirija problematica relațiilor dramatice în funcție de reperul social sau existențial pentru care optează regizorul. Fără să insiste prea mult asupra caracteristicilor de tip politic, spectacolul Ubu Rex realizat de Silviu Purcărete împreună cu trupa Teatrului Național din Craiova, (prezent și pe scena Naționalului bucurestean la 14 ianuarie 1991) își definește discursul ca o meditație asupra condițiilor originare ale trezirii instinctelor despotice.

Deși speculează (inevitabil) coincidențele anumitor evenimente din piesă cu cele ale unei realități nu demult trăite de societatea românească, ba chiar adăugând unele inspirate direct din această realitate, (mă gîndesc în primul rînd la fabuloasele scene care deschid și închid reprezentarea cu aluzia la spectacolele omagiale, la prezența, deși comică, mai mult grotescă decît sinistru și terifiantă a celor două sicrie), regizorul nu populează prin nimic vulgar de artificii ieftine, prin coduri de o subversivitate perimată, calitatea receptării spectacolului. Nimic nu devine recognoscibil în imaginația lui Silviu Purcărete, acolo unde parabola spectacolului înglobează și aluzia directă la realitățile noastre, decît prin filtrul bine întretinut al convențiilor specifice teatrului lui Jarry. Prin aceasta, performanța lui Silviu Purcărete este excepțională. Originalitatea viziunilor scenice, hranite dintr-o imaginație extrem de bogată, este contrabalansată de reconstituirea riguroasă a partiturii lui Jarry, implicând un joc al identităților și al relațiilor cu totul special. Costumatele personajelor respectă în mare indicațiile autorului, de asemenea decorul care urmărește impresia de a-spatialitate; iar personajele sînt mai degrabă semne al căror cod nu desfac, însă, tipologii; imagini (patafizice?) ale unor virtualități multiple. Ilie Gheorghe, în rolul lui „dom” Ubu”, apare fără chip, caricatural. Abuzînd în mod feroce de tehnicile teatrului burlesc, actorul trece cu lejeritate de la agresivitate la frica cea mai penibilă de la declamativ la vorbirea aberantă și neinteligibilă, totul într-o rostire pregnantă, în tonuri înalte tipate, dar fără stridente. Face jocul iraționalului printr-o dinamică a atitudinilor oscilînd fără eusur pe „distanțe scurte” și într-un ritm alert de la minciună la trivialitate de la supunere (față de „madam Ubu”) la porunca idioată, de la jocul autopersiflant la cinism, de la snălmă la imaginația bolnavă a tortionarului, alungînd astfel să compună imaginea unui stereotip esențial al tiranului. Regizorul „vede” scenele alungînd să pătrundă pînă la scheletul fundamental al personajelor, imprevizibil pentru spectator, dar simultan omologabil în recitarea acestuia: imediat, leieră și complexă în același timp. Deosebit de spectaculoasă este prezenta Mirelei Cioabă în rolul lui Plegoslav, mică, sovăitoare, dar îndrăgăstă și martială.

Cum spuneam, Silviu Purcărete reușește să dea un sens original suitei de evenimente: uzurparea puterii prin crimă, exercitarea guvernării, pierderea puterii. Sugestivă mi se pare ideea travestiului actorului Valer Dellakeza în rolul lui „madam Ubu”, femeia bărbat, măcinată de instincte monstruoase. Ea este cea care îl naște pe „dom” Ubu”, iar scena este realizată agresiv, aproape naturalist, în urlete scelerate, cadentate, în același timp, comic deasupra unei cupe de roabă. Ea este cea care cultivă instinctele criminale ale lui Ubu acesta făcînd, în spectacolul lui Silviu Purcărete, un joc inestuos, de fiu și sot. Nu cu mult mai tir-

Regina locasta, piesa de debut a scriitorului Constantin Zărnescu, are premiera absolută (după aproape zece ani de la publicarea ei) la Teatrul Național din Tg. Mureș, azi 28 februarie. Fotografia e de la prima lectură (exact acum un an). În capul mesei, autorul (stînga), directorul teatrului, Iulius Moldovan și regizorul Dan Alecsandrescu.

ziu, tot la începutul spectacolului, același „madam Ubu” năște pentru a doua oară, de data aceasta ideea conspirației și a crimei. În timp ce sub faldurile tot mai largi și mai cuprinzătoare ale fustei Ubu și căpitanei Bordură se închisese sub un surmînt al crimei, „madam Ubu” face dansul grotesc și simbolic, comic și naturalist, al nasterii în chinuri. Excelent în acest rol, Valer Dellakeza sugerează și o plăcere perversă a durerii. Filosofia spectacolului lui Silviu Purcărete atribuie instinctelor femeii ale consoartei mai exact originea despotismului, al spiritului tiranic și criminal. Nu intimidător regizorul aduce în spectacol scene din Macbeth de Shakespeare pe care le integrează sub convenția teatrului în teatru, unde, ca și în Hamlet, Ubu se recunoaște pe sine în Macbeth. Pe regizor îl interesează mai ales cealaltă identitate de identități „madam Ubu” și Lady Macbeth. Altminteri, scenele din Macbeth glisază oarecum artificial deasupra discursului dramatic al lui Jarry, fără a reuși să instituie un detaliu original de receptare alt decît pentru opera shakespeariană cit și pentru Ubu rege. Nerelevant mi se pare și proiectarea fragmentelor din Macbeth într-un alt spațiu scenic: la Craiova în sala Atelier, la București în holul teatrului. (Fără voia lui, la București, regizorul obține un efect parodic la Trilogia antică a lui Andrei Serban. O datorăm și cîntecului cu rezonanță ritualică ale celor patru vrăjitoare interpretate de Natasa Raab, Gabriela Baci, Monica Modreanu și Lavinia Belizan.). Mai interesant mi se pare, în schimb, contrapunctul realizat după epuizarea scenei de teatru în teatru pe care îl realizează Silviu Purcărete prin aparițiile sporadice ale lui Macbeth însuși în spațiul dramatic al personajului Ubu. Fără să rețin întocmai replicile, Macbeth își se adresează lui Ubu spunîndu-i că sînt cuprînsi amîndoi într-un somn adînc din care ar trebui să se trezească. Un posibil cuplu de perspectivă chiar pentru spectacolele Shakespeare este acela care-i aduce în rolurile Lady Macbeth și Macbeth pe Leni Pintea Homeag, expresie a femeii autoritare (în rolul domniei-sale, desigur), cu chip aspru de efizie, seducătoare și pe Tudor Gheorghe, poate puțin mai superficial în rolul său, totuși respirînd tensiunea dramatică a condiției personajului. Ducînd, astfel, pînă la capăt (și la propriu) sugestia obsesiei regizorale, în finalul spectacolului, Lady Macbeth rămîne ultima alătură de sicriele celor doi Ubu, ca o emblemă a instincționalității tiranice și criminale. De asemenea, reparația fantastică a lui Lady Macbeth din cufărul plin cu aur pe care „madam Ubu”

îl face reiterează expresiv intenția regizorală. Este întâlnirea halucinantă dintre nevasta lui Ubu și „complexul” ei interior, „complexul Lady Macbeth”. Desigur, acest „complex” (sau mit), să-l numim și al Vidreii, dacă ar fi să preluăm și din dramaturgia românească un termen definitiv, nu rămîne în afara unei proiectii a lui în realitatea noastră social-cultural-politică.

Ar fi fost imposibil să găsească o formulă sintetică și definitivă prin care să fac elogiul jocului colectiv sau individual al trupeii craiovene. Ar fi salvat evoluția oarecum redundanță a cronicii de față. Revin, deci, asupra jocului citorva actori, remarcînd valentele comice ale personajului lui Angel Rababec (căpitaneu Bordură), disperarea stridentă a Tamarei Popescu (regina Rosamunda), dar și prezentele lui Ion Colan, Smaragdei Olteanu, Valeriu Dozaru înscrise în limitele unor evoluții corecte, excelent conduse de-a lungul întregii reprezentări de Silviu Purcărete.

Sebastian-Vlad Popa

Havel contra Havel

DACA ne reamintim că regizorul Lucian Giurchescu trebuia să monteze în 1967, la Bonn, cu puțin timp înainte „Primăverii de la Praga”, celebra piesă a lui Havel, Garden Party, actuala opțiune repertorială a Teatrului de comedie nu este o surpriză. Autorul e cunoscut, a debutat la „Teatrul de la balustradă” din Praga în contextul unei false transparente politice, devenind în foarte scurt timp mai puțin dramaturg Havel cit omul politic, întemeietorul Chartei 77. Importanța personalității sale în condițiile democratizării din Est se configurează pe plan politic, fapt demonstrat și de nostalgiile provocate de absența „tipului Havel” în România, de pildă. În aceste condiții amploarea desfășurării opere dramatice poate fi considerată un efect. Spectacolul de la Teatrul de Comedie o confirmă prin interogația pe care o provoacă: dramaturg Havel mai este oare contemporanul actualului președinte cehoslovac?

Întrebarea e validată cu întregul aspect de silogism nu numai de viziunea regizorală, ci mai ales de specificitatea textelor dramatice. Strategia numărului 3 care domină stagiunea bucuresteană ac-

tuală se justifică în contextul evoluției semantice și al structurii textului. Aspectul demonstrativ al mesajului supus cenzurii temporale a unei conjuncturi semnificative noi implică o localizare aluzivă. „Culoarea de epocă” a celor trei texte (O audiență. Un vernisaj și Un protest) repositat constant dramaturgiei românești contemporane și care, din păcate, stă la baza ideii de reprezentativitate în cazuri importante ca Mazilu, D.R. Popescu, Iosif Naghiu, Dumitru Solomon și chiar Paul Everac, o regăsim și la Havel într-o construcție dramatică nu tocmai feroce, iar în spectacol funcționează ca pion de rezistență. Aluzivul, repositat pieselor și spectacolelor românești, e reiterat în montarea lui Lucian Giurchescu ca suport al rememorării contextului anterior „valului de libertate din Est”. Viziunea e demonstrativă și moralizatoare, fără a avea, ca ax, meditația asupra unei teme ce nu depășește în acest caz o limită particulară impusă de autor. Istoriile domnului Havel, cu întreg arsenalul tradițional al limbajului de jargon, agresor cunoscut la Hasek, par a-și fi pierdut în parte suportul conștiințelor cetățenilor anului 1991, obligați să revină la un „dejă vu”, „dejă cunoscut” social-politic. Valoarea textului nu justifică opțiunea, marcată de conjunctural. Norma care guvernează construcția „jurnalistică” a textelor e salvată de soluțiile scenice sensibile pătunse de căutările artistului-regizor, implicat în convulsiile social-politice ale prezentului, ce nu aderă însă, din păcate, la formula educației retroactive.

Prima secvență a scenariului „dizidenței”, cu evidente trimiteri autobiografice ale autorului, se remarcă prin sarijele lingvistice și scenice, prin claritatea tipologică și ingratul esafodaj al rolului interpretat de Vladimir Găitan. A doua, mai definită ca spațiu teatral și chiar ca structură dramatică, rezistă prin descentralizarea aparentă a poziției personajelor manipulate de antiteza „bun-rău”. A treia, nu reprezintă o încheiere, ci o deschidere spre conflictualitate pierdută de autor în spațiile unei dezbateri apte mai degrabă unei formule esențiale decît teatrale. Ritmul este dat de soluțiile regizorale și scenografice.

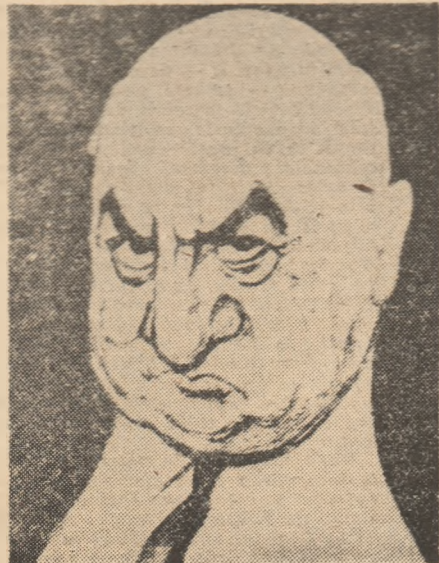
Titlurile celor trei secvențe nu indică o evoluție, nici o cauzalitate ideologică, ci doar o continuitate a mesajului moral-politic, fiind episoade de recunoaștere a „umbrei” revoluției de catifea. Absența conflictului propriu oricărei piese de teatru și înlocuirea lui cu tensiuni justificate doar în planul demonstrației fără o alunecare spre satira socială, singura cale viabilă de urmat în această situație (dovadă că introducerea unor accente satirice îmbogățește spectacolul: și un exemplu este „simpaticul” oitic reprezentant al organelor represive — trimis cu gândul la specificul „Teatrului de la balustradă”, dar și la cel al lui Piscator și la necesitățile repertoriului ale acestora).

Regizorul ne propune spre meditație un moment de istorie, remodelat scenic pentru a oferi o „minima morală” despre totalitarism, artistul luptător și sistemul de evaziune „3 fete ale aceluiași Havel” ar putea fi un titlu mai exact.

Vladimir Găitan, interorul lui Vanek, alter-ego-ul autorului, cunoaște o linie interpretativă constantă fără a fi în eroare, dar nici deasupra ei. Snobul Michel (Serban Ionescu) și Vera (Virginia Miroș) realizează un curcul al absentei idealului, articulat prin nivelarea opțiunilor și a fricii ce i-a format cu „hăitaci” la o vinătoare. Arsenalul strategic pentru aceasta nu este oferit însă din belșug nici de text și nici de viziunea regizorală.

Ion Lucian își oferă ne scapă propriul recital, cu talent și experiență, cu accente interesante și utile configurării personajului Stanek, vizuros reprezentant al unei tipologii specifice pentru complexul omisiunii, sau mai exact, al jumătății de măsură.

Ioan Cristescu

Ion Talianu de I. ROSS

George Vrca și Maria Ventura, văzuți de I. VAL

Bătălia RECONSTITUIRII

CEROMAN s-ar putea scrie despre „viața și aventurile nimului Reconstituirea”. Din păcate, Lucian Pintilie refuză — sau amână — să facă mărturisiri complete. Dintr-un interviu cu operatorul filmului, Sergiu Huzum, am întrezărit ceva din fabuloasele culise ale Reconstituirii, din tot calvarul sau din tot cercul vizionarilor până la „cel mai înalt nivel”, antrenând persoane importante (ieri și azi) din ierarhia politică a țării... Un sir de aventuri palpitante și de lupte grele în jurul unui film de actualitate incomod, prea mare pentru o cinematografe aut de mica. Consultând, azi (și riscând să fi invadat, uneori, de o mare simă), dosarul de presă al filmului, constăți că, lucru rar în „cultura noastră socialistă”, în jurul Reconstituirii s-a dus o adevărată bătălie. Revista care a fost alături de film și care a luptat pentru el — lupta condusă atunci de Adrian Păunescu — s-a numit *România literară*. Înainte ca filmul să fi reușit să lase pe ecrane — un rol esențial, pentru difuzarea lui, avea să aibă și Zăbala Stancu — 33 de scriitori întrebați care e cel mai bun film al anului 1969, au răspuns: *Reconstituirea*. Prima cronică (și cea mai bine scrisă) a apărut tot în *România literară*, semnată de Petre Ispăș, sub titlul *O capodoperă: Reconstituirea*. I s-a alăturat *Contemporanul* lui George Ivașcu (cronică de Ana Maria Năruș). Reacția violentă n-a întârziat să apară. În *Scinteia*, ziarul care, cind era nevoie, ținea și spinzura oficial, o semnată care azi nu mai spune absolut nimic — D. Costin — dar care atunci avea, se vede, punga și cuțitul, face o severă punere la punct: *Reconstituirea* nu răspunde „tendințelor fundamentale de dezvoltare ale societății noastre”, „filmul e departe de a fi capodoperă sautată cu un ton mai mult publicitar decât cu argumente în revista *România literară*”; *Scinteia* infierează hotărît asemenea „exhibiții publicistice menite să hipnotizeze opinia publică”!

Promptă, *Scinteia* tineretului, supranumită „Scinteia mică”, publică și ritualica anchetă cu spectatori nemulțumiți de felul în care *Reconstituirea* se îndepartează de „normele sociale și morale ale societății socialiste”. Încă și mai violent și mai jalnic e T. Caranfil, în *Informația Bucureștiului*, sub titlul retoric-moralizator „Un film despre tineri?”. „Demonstrația cineaștilor lasă o impresie penibilă de fals”, „episoadele dispartate refuză cu obstinată unitatea actului artistic”, regizorul nu izbuteste decât un balans penibil între burlesc și melodramă”, „insuficiența filosofică a *Reconstituirii* coboară și estetica filmului în zonele proprii creației facile” (sic!)! În fine, în viziunea lui T. Caranfil, *Reconstituirea* „stirnește rezerva și deruta publicului” (aceeași placă a „publicului derutat” avea s-o mai pună, același cronicar, cu ocazia recentului *De ce trag clopotele, Mitică?*). Adevărul e că, de rezervat și derutat ce era, publicul — e drept, „hipnotizat” de „o anumită parte a presei” — făcea cozi imense și săli arhipline la *Reconstituirea*, intuind ceea ce, în foarte scurt timp — cam într-o lună de zile — avea să se întâmple: scoaterea filmului de pe ecrane. Singurul critic care a intrat în polemică directă cu *Scinteia*, ceea ce ne face să-l iubim și mai mult, a fost D.I. Suchianu, într-un articol care „a scăpat” în *Viața Românească*. („Publicul a fost incitat”, spune adevărul D.I.S., profitind de ocazie ca să-i țină, reprezentantului *Scintei*, și o nemaipomenit de simpatică lecție de învățămînt politic).

Cronica cea mai densă și mai curajoasă la *Reconstituirea*, aceea a lui Petre Rado, reușea, cu „esopismul” inevitabil, să pună punctul pe i: *Reconstituirea* este „un film realist care devine tot timpul alegoric. Este o performanță rară să numești în același timp concretul și ideea [...] Victimele înconștienței vor fi inocenții, adolescenții sacrificați stupid din

necesități, chipurile, educative. [...] A fi, spune Sartre, înseamnă a fi implicat. Pintilie este aici. Și, prin el, noi toți”...

Pe urmă, Pintilie n-a mai fost aici. Acum — din nou, este, Lucrează la un film inspirat din *Balanța* lui Bașcu. Săptămîna trecută, la „Scala”, *Reconstituirea* a avut ceea ce la naștere i s-a refuzat: o „premieră de gală” („Vă cerem scuze pentru întârzierea de 21 de ani, dar n-a depins de noi”, și-a început prezentarea, de pe scenă, Victor Rebengiuc; iar cuvîntul lui Pintilie s-a încheiat cu lectura unui anunț descoperit la Mica Publicitate, în care începem perfect noi și momentul nostru actual: „Vînd mască de gaze, numai în valută” [...])

RECONSTITUIREA e un mit. Așa a fost, încă de la apariție, și așa a continuat să rămîna, vreme de 20 de ani.

Reconstituirea e un film emblematic. Pentru o lume și pentru o cinematografie. Așa a fost, la apariție, și așa a continuat să rămîna.

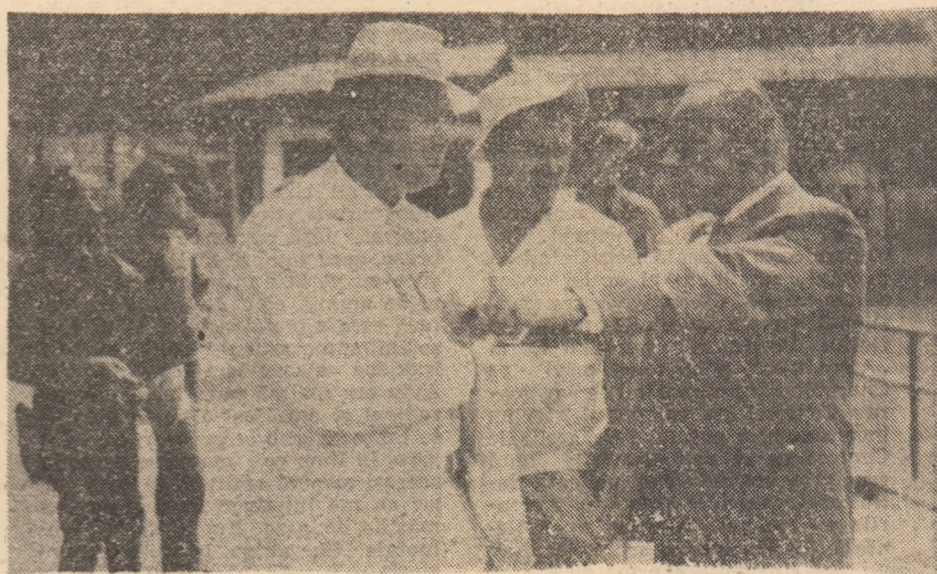
Reconstituirea e un film-reper, un cap de pod, un film sortit să tacă școala. Așa a fost, acum 20 de ani, și așa a rămas: podul nu s-a mai construit niciodată. *Reconstituirea* n-a făcut — deocamdată — școală, din motive obiective.

Reconstituirea a însemnat — dincolo de talentul unui artist de anvergură lui Lucian Pintilie — un „caz de conștiință”. „Consecințele estetice pot scăpa de sub controlul unui artist, dar consecințele morale niciodată”, spunea, undeva, Pintilie. Demistificarea actualității românești, pînă în cele mai profunde și mai perverse resorturi ale ei, cu un adevăr fără echivoc, cu o luciditate fără cusur, cu o destrăbălare de nuanțe, și cu o direcție sfidătoare, — așa ceva se întâmpla pentru prima dată în cinematografia noastră. Și nu trebuia să se mai întîmple.

Puterea i-a dat cinematografeii — așa cum li se dă băieților din *Reconstituirea* — „un sfert de oră ca să-și bage mințile-n cap”. „S-a procedat conform”. În doi timpi și trei mișcări s-a făcut ordine în baracă, suruburile au fost bine strînse, posibili discipoli au fost trimiși la cules de mușfel, capetele căzute au fost adunate de pe jos, scaunele răsturnate au fost îndreptate și reechipate corespunzător. Producția filmului românesc de așa-zisă actualitate și-a întărit vigilența, a devenit un teren minat, plin de bariere și de vămi absurde, cărora foarte puțini regi-zori (un Daneliuc, un Pița, un Tatos), și de foarte puține ori, au reușit să le țină, cu adevărat, plept. Regizorul și operatorul *Reconstituirii* au plecat, „de bună-voie”, „dincolo”, lăsînd în urmă această peliculă *non grata*, cu o difuzare meteorică și cu un statut incert (uneori „era voley” să citezi titlul filmului, alteori — „nu cerceta aceste legi”... — orice referință la *Reconstituirea* era condamnată să dispară).

Reconstituirea (film al unui cineast de 35 de ani, inspirat din nuvela unui prozator, Horia Pătrașcu, de 31 de ani), polemiza — printre altele — și cu propria condiție. Așa cum era ea văzută de foruri: „un film pentru educația tineretului”. Doi tineri care, într-o zi, s-au îmbătat și s-au bătut sînt obligați, de „autorități”, în schimbul eliberării lor, să „reconstituie” în fața unui aparat de filmat toată scena, să o ridice la rang de exemplu și să furnizeze „materie de viață”, pentru un film educativ gen „Nu faceți ca ei!”. O „simplă formalitate”, care sfîrșește prin a erupe în tragedie. Adevărul disprețuit și manipulat se răzbuună; apare un prag peste care nu se mai poate trece și acest prag va fi moartea; între „accidental” și „implacabil” va exista, în film, o subterană legătură.

Pe terasa unei bodegi de munte, se stringe ca într-un ring, personaje și feluri de a fi exponențiale pentru o întreagă lume și pentru un mult mai vast

O capodoperă: *Reconstituirea* (cu Emil Botta și George Constantin)

scenariu. O lume sub semnul sarcinii și al lui „misia-i misle”. („avem sarcina să...”; „care e sarcina noastră, băieți?”). O lume sub semnul *formalului*, al lui „să ne facem că” („ce facem noi e o simplă formalitate”), o lume sub semnul *arbitrarului* (jocul de-a „dă buletinul, ia buletinul!”), o lume „defectă”, în care oame-nilor li s-a blocat accesul la scara autentică de măsură a lucrurilor, o lume fără criterii de valoare, o lume în care legea nu e decît tocmeală și în care adevărul nu e decît o chestiune de conjunctură. O lume actuală, actuală, actuală. Și, mai ales, o lume lipsită total de simplul responsabilității. Ni se potrivește încă, înfloritor de bine, ceea ce spunea Pintilie acum 20 de ani: „Pentru mine responsabilitatea este posibilitatea de a controla realitatea pe care o provocî. *Reconstituirea* este povestea unui caz de ireponsabilitate colectivă (se provoacă un eveniment, fără să i se prevadă consecințele), ireponsabilitatea unei multitudini care are raporturi false cu realitatea, pentru că îi lipsește o informare corectă (informația corectă fiind primul grad al contactului cu realitatea!)”...

Imaginea cea mai tulburătoare a acestor lumi e imaginea conștiinței serpuitor din finalul filmului — bărbăți, femei, bătrîni, un sir cenușiu, nesfîrșit, ieșind de pe un stadion, sau, pare, din niște subterane, „copii săraci și sceptici ai plebei proletare”, crescuți în minciună și indobitocire, un convoi îngrozitor de trist în inconștiența lui, un sir de umbre pe care se citește limpede că acele două condiții primordiale, strict necesare oricărei dictaturi — *sărăcia și incultura* — sînt respectate din plin...

Secvențe, replici, imagini, vorbe, voci din *Reconstituirea* s-au întipărit într-un „conștient colectiv”, și au devenit, în timp, veritabile reflexe ale memoriei. Nimeni și nimic nu se poate uita din acest film... De pildă, cine ar putea uita personajul lui Emil Botta, profesorul devorat de suferință, scrijelindu-și mesajul secret în coaja de pe trunchiul unui copac — trunchi filmat în *raecourci*, urcînd spre cerul care, o clipă, există, ca și muntele divin din apropiere, pe care nimeni n-a urcat vreodată —, icnetele de plîns care răsună în pădurea pustie, ascunse îndărătul unui trunchi sau în însăși fibra aceluia trunchi, vocea lui Botta spunînd mingios, în transă, „Cremă de mandarine, Oriental”, sau, sufocată: „Stupid! Stupid!”. Ce va fi gîndit, oare, Spectatorul nr. 1, văzîndu-l și auzîndu-l pe Botta rostind adevăruri tulburătoare, despre, de pildă, ideea de „a face din generozitate o constrîngere și mai cumplită”, sau strigînd „este inadmisibil, este inuman ce se întîmplă cu acești copii!”, sau îndepărtîndu-și brațele euforic („Tov. procuror! Ce vreți să mai facem, tov. procuror! Să ne aruncăm cu toții în riu? Gata, ne aruncăm! Tot elanul, tot avîntul!”), sau întinzîndu-și mințile tremurînde, ca pentru a-i fi prinse în cătușe... Marea artă a lui Pintilie este de a fi reușit, într-un film aspru și sobru, să învîlă fiecare, absolut fiecare personaj, într-o aură de înțelegere, milă și landrefe. Nici unul nu e vinovat, toți sînt vinovați. Violenta nu e decît un joc sau o supapă, toți își joacă rolurile în care au fost distribuiți, toți sînt, la urma urmelor, cumsecade, toți au circumstanțe atenuante. Cei doi golani ai anilor '60, îngeri cu fețe murdare, sînt prinși — într-o țesătură de grotesc și melancolie, umor și sarcasm, nelăstie și calm, dragă-lăstie și isterie — în capcana scenariului tragic. Toate personajele au ambiguitatea vieții adevărate și toți actorii (George Constantin, George Mihăiță, Vladimir Găitan, Ileana Popovici, Ernest Maftei, Nicky Wolcz) nu interpretează, ci pur și simplu există, cu o forță neegalată de nici un alt film de actualitate românesc.

Reconstituirea e un film actual, în esența lui, dar și, ciudat, în aparențele lui. Cu numai cîteva mici modificări, — înlocuind panourile cu Supco din film cu panouri, să zicem Rank Xerox, înlocuind muzica de la tranzistor, șlagărele din

anii '60, cu șlagăre de azi, înlocuind aparatul de filmat demodat cu o cameră video și, mai ales, înlocuind „tovarase” cu „domnule” — totul ar putea fi gîndit, trăit, jucat, filmat exact așa cum este. Viața din film — ca și arta lui — nu și-a alterat adevărul. Filmul are un sunet clasic și proaspăt în același timp. O scriitură de mare modernitate în simplitatea ei („cinematograful trebuie să înceapă acolo unde limbajul cinematografic piere”, spunea tot Pintilie).

O singură replică din film ar trebui, neapărat, schimbată: „Cine, cine, cine va învinge, cine va juca în B. în anul 1961?”; în loc de 1961 se poate pune, eventual, 1991.

Reconstituirea continuă să rămîna ceea ce Pintilie numea, acum 20 de ani, „un film al spiritului Estic în cursul eliberării de dogmă”...

Reinscrierea în circuit a *Reconstituirii*, declară azi Pintilie, „înseamnă decît o oarecare reparație morală, o ambiție de justiție cîrpită și tardivă. Ce vreți, o mică utopie, suplimentară, de-a mea.

Dacă ar fi fost numai această utopie la mijloc, n-aș fi ținut să se reia *Reconstituirea*. Care a fost însă motivul real? Am sondat și eu prin lumea tinerilor de azi [...]

Aproape nici unul din ei nu văzuse filmul.

Asta mi s-a părut cîmplit, pentru că filmul încearcă să descrie exact răul fundamental de care suferim, un rău pe care 21 de ani l-am adîncit și nuanțat și pe care numai o sinistă casualma poate să-l identifice cu o singură persoană sau cu un cușol, oricît de odios ar fi fost el. Răul din *Reconstituirea* e un rău instalat cu complicitatea noastră, un rău care ne-a invadat pe nesimțite celulele un rău consimțit ca o realitate naturală cu care nu ne rămîne decît să ne identifi-căm pînă la ultima celulă rebelă — altă soluție nu e!

Aceasta e singura moștenire pe care noi am lăsat-o tinerilor.

Ei bine, eu cred că tinerii de azi [...] scuipă pe această moștenire mazăbră, căci ei nu mai pot, nu mai vor, nici simțului nu-i mai interesează acest tin de supraviețuire. Ei nu mai vor să reproducă destinul tembel al lui Vulcă și Rîu.

Iar dacă cumva mă înșel, nu mai există nici o speranță în țara asta. Bineînțeles, nici pentru mine. De aceea am dorit să reiau acest film al meu”...

CU O ZI ÎNAINTE de premiera *Reconstituirii*, la T.V., într-un filmos și inteligent reportaj realizat de Viorica Bucur, l-am putut vedea pe cîțiva dintre protagoniștii *Reconstituirii*. Într-un pelerinaj sentimental, pe ger, la vechile locuri de filmare... Unul din cei doi băieți — Mihăiță sau Găitan, — a spus, la un moment dat, „Păcat că acești 20 de ani au trecut degeaba”; celălalt l-a contrazis, „n-au trecut degeaba, am muncit atîta în tot acest timp, am făcut atîtea roluri”... Amîndoi aveau dreptate: într-adevăr, după *Reconstituirea* amîndoi au jucat foarte mult, au devenit chiar, în context, „vedete”, dar, din răcate, — tertati-ne, băieți! — în-tr-adevăr, „degeaba”: niciodată nu au mai atins adevărul artistic, al înconștuitului, cota înaltă a rolurilor din *Reconstituirea*. „Domnule Pintilie, vă mulțumim că existati!” zicea unul din ei, și toți fac cu mina sara camerei cu dragoste, spre mustrul bănuț undeva în fata unui televizor. Moment în care, desigur, diversi „Salieri”, cu fîmîrî înunecate, regizori, funcționari, cenzori, activiști, care, cîndva, au denigrat cu zel filmul, nu se poate să nu fi mormăit, și de astă dată, cu ură: „Prea se face mult caz de *Reconstituirea* asta!”

Reconstituirea nu a cîștigat doar bătălia cu detractorii ei, nici doar bătălia cu un sistem.

Reconstituirea a cîștigat o bătălie în-finit mai importantă: bătălia cu timpul.

Un „golan” al anilor '60 (George Mihăiță)

Noi evoluții în viața unui schizo-freni-st

SINT 6 luni de cînd tot aici m-am declarat schizo-freni-st, adică om care cînd aude Nunta lui Figaro cu Mirella Freni în Suzana își pierde uzul rațiunii, ajungînd să întrebe dacă „în pofida mizeriilor ei, ba nu: cu mizeriile ei, lumea însăși nu aparține unei mari și oculte puteri mozartiene în slujba căreia ar trebui să facem cu toții spionaj”. Încheiam acea ticneală dezvăluind că punctul culminant al acelei crize schizo-freni-ste, era ignorarea conștiință a cruciatorului Saratoga, în Golful Persic, pe programul 1, la „Actualități”, pentru a-l privi pe Cherubino ingenuunchind la picioarele Contesei, pe programul 2. A nu întrerupe aria pajului îndrăgostit de Contesă ca să vezi tunurile unui cruciator mi se părea un act definitiv de schizo-freni-sm. Lucrurile au evoluat. Ticneala nu e ticneală. Eu însumi, ca schizo-freni-st nu mai sint cel din urmă cu 6 luni. Pentru această mutație, mi-a fost dat să constat că puterea ocultă mozartiană există, indiscutabil, doar ea putînd explica de ce pînă și o televiziune ca aceea a noastră care e cum e în ce privește spiritul de anticioare între București și, să zicem, Iasi, avea totuși programată din timp pentru sîmbătă 23 februarie la orele 19, pe programul 2, „Nunta lui Figaro”, exact aceea din anul trecut, dirijată de acest straniu geniu, Karl Böhm, care, bătînd bătrînește tactul, mișcînd doar din umeri, dă un Mozart mai curat decît totii Karajani și Bernsteinii lumii. Fiereste că noi, schizo-freni-sti autentici, îl iubim pe Böhm și Karajan totodată căci asta ne e boala, asta ne e credința, asta ne e superstitia culturii, dar nu se poate să nu vezi că lui Böhm, în clasicismul lui, nu-i pasă de romantismul lui Karajan. Numai că — în bună simptomologie a bolii — nu asta era problema, sîmbătă 22 februarie 1991, la orele 19. La acea oră toată lumea sănătoasă la cap stia că expiră ultimatumul dat de Bush lui Hussein. Ce urma să fac ca schizo-freni-st? Uvertura la „Nunta lui Figaro” sau Buletinul de știri? Copilărește, mi-am spus: Böhm sau bum? Matur — nu-i decît un pas! — m-am întrebat: muzica sau viața? Din adînc am auzit ecoul acelui instinct

de conservare pe care nu-l găsești decît rar, în cite o ciutură sau scorbură de femeie: ce e viața? Am auzit acel „e” de demult și am făptuit sacrilegiul: am deschis radioul și am auzit buletinul de știri al „Europei Libere” simultan cu uvertura la „Nunta lui Figaro”. Nu mai puteai ști cine pe cine bruiază. După prima știre — ultimatumul a expirat, fără răspuns — a urmat, brusc, acea sumbră melodie care începe cu vorbele: „În această clipă ni se anunță că...” Pe aceeași uvertură care e imnul nostru, al tuturor spionilor mozartieni, două rachete irakiene atacau Israelul și la Tel Aviv era alarmă: am închis brusc radioul și am lăsat-o pe Suzana să se iubească sub cearceafuri cu Figaro, în timp ce mama se așeza în aceeași cameră etans lîngă sora ei, iar eu mă întrebam dacă si-au pus măștile de gaze. Am auzit cu voluptate „Cherubino, la victorie, spre glorie militară!”, „spre gloria militară prin băltoace și noroaie” și vedeam marea sală de concert din Tel Aviv, unde, în ianuarie, în mijlocul unei multimi de oameni în care-mi descopeream toate profesoarele de pian, toți profesorii de latină și franceză, toate amintirile dintr-o alee Popa Nan a tării mele, Radu Lupu dădea ca bis Fantezia în re, tocmai Fantezia în re, de ce Fantezia în re? ce mai vroia Fantezia în re de la mine? exact aceea care constituia, la 14 ani, în plin război, cu alarme peste Bucureștiul imprimăvărât, capodopera pianistului care eram. Stăteam lîngă o doamnă bătrînă, modest îmbrăcată, care bătea tactul din bărbie, din creștet, al allegro-ului din Fantezie, „Cherubino, la gloria militară!” și îl vedeam pe Figaro în acest popor de mozartieni de pe întinsul lumii care se recunosc doar printr-o clătinare a capului în ritmul unui triolet, milioanele de spioni ai lumii care avem ca parolă în caz de mare angoasă: „Fluturaș, nu mai ai aripioare!” Am ajuns la actul II, se apropia ora „Actualităților” pe pr. 1, cu un ultim efort am lăsat — peste Basora, peste Hadji, peste strada Trumpeldor din Tel-Aviv care dă în strada Bograsov (așa-i numește matusa mea tot timpul pe Gorbaciov!) — aria Contesei: „Ascultă-mă ruga, zeu al iubirii, fie-ți

milă de durerea mea!” Pe urmă, biruit, n-am mai rezistat și-am acceptat crudul armistițiu cu lumea, trecînd de pe 2 pe 1, de la Contesă la primul nostru ministru, de la convenția FSN la Golf, din Golf, cu aviația, peste Bagdad, din Bagdad la Tarik Aziz în Moscova, din Aziz la colonelul Connors care număra puțurile incendiate și din puț în Thailanda, la lovitură aceea de stat fără vărsare de sînge, unde, ca orice spion care poate anunța: „mission accomplie”, am spus: gata, e cazul să evităm scandalul și să trecem înapoi, pe 2, la ai mei. Sub ochii Contesei și ai Suzanei, Cherubino se arunca pe fereastră și cădea în havuz, fleoșc! Era parola pentru ca eu să cad în deznădejde: aria pajului ingenuunchiat în fața contesei trecuse! Cine mi-o luase, cine mi-o confiscase? Ce convenție, care Tarik Aziz, care colonel, care Thailandă? Mi-am anunțat superiorii, folosînd codul lui Leporello: „Și în Spania, 1003! 1003!” Pe urmă, de-rapid spre „Don Giovanni”, am încercut să aștept — oh, nu finalul, nu există final la „Nunta lui Figaro”, ea e nemuritoare, ea tînde mereu spre „Don Giovanni”, ea își cere mereu iertare lumii, precum Zerlina sotelui ei: „Voi sta cumințe ca o mioară, așteptîndu-ți loviturile, te voi lăsa să-mi smuleți nărul, să-mi scoți ochii, bate-o, bate-o pe Zerlina!”, nu există ne lîmbe cerere de iertare în care mila să solicite mai multă ferocitate, trebuie să fii Da Ponte, libretistul lui Mozart, ca să-ți treacă așa ceva prin cap și Amadeus ca să le pui pe note, toți schizofreniștii ne adunăm etans, zurlui, în Zerline — așteptam telefonul mătușii din Tel Aviv, de după fiecare bombardament Skud. Mama nu mai poate telefona, n-are răbdare, n-aude, plînge foarte ușor. În zori, pe la orele 6, „mă tînt” m-a sunat și mi-a spus, la 82 de ani, frenetic: „Am scăpat și de data asta... Sintem bine... Nu mai întreba nimic... Aveți căldură? Ce faceți? Cum e viața?” Ea vorbește exact un minut și-mi închide. În golul universal lăsat în receptor, m-am auzit tipîndu-i familiar: „Fiți liniștiți, nu ne plîtisim!”.

Ne găsim

într-o perioadă
destul de tristă

ESTE constatarea lui Augustin Buzura într-un final de interviu inclus în ciclul **Scriitori la microfon** (redactor Ioan Iacob), ciclul ce continuă să fie programat, cu o constantă incredibil de adevărată, duminică seara, după ora 21.30, cînd audiența radiofonică tînde spre cote minime. Rupte din context, cuvintele pot însemna orice, așa că reluăm argumentația prozatorului. În clipa de față, dărîmarea structurilor comuniste nu se poate, în nici un caz, realiza stînd pe margine și îndeplinind simple gesturi retorice. Implicarea este obligatorie, la fel credința că demolarea nu înseamnă nimic în afara idealului reconstrucției temeinice. Îl ascultăm pe Buzura și ne aminteam de gîndurile incredinate, în ianuarie 1945, de Tudor Vianu, revistei „Democrația”: „Spiritul reconstrucției trebuie să fie un spirit responsabil. Cine simte în sine răspunderea, o simte nu numai pentru ziua de azi și pentru nevoile imediate, dar și pentru viitorul mai îndepărtat și pentru trebuințele din ce în ce mai largi ale zilei de mîine. Dacă ar fi să satisfacem numai nevoile prezentului, ar fi suficient să propunem oamenilor o simplă bucată de piine și un adăpost într-un bordei de lut. Nu așa ceva urmează însă spiritul reconstrucției: Acesta lucrează cu categorii mai vaste ale duratei și pentru forme de viață mai înalte. A reconstrui înseamnă a construi mai durabil și mai monumental”. Cred că numai în acest sens, Augustin Buzura se consideră angajat în prezent, atît ca responsabil al „Tribunei”, cit și în calitate de conducător al Fundației culturale române ocupantii ce i-au interzis, de un an de zile, să mai scrie. Pe masa de lucru? Cereri, acte și hîrtii administrative dar, printre ele, totuși, note pentru cărțile și articolele viitoare. Este un sacrificiu liber, asumat, cu conștiința caracterului tranzitoriu al acestor indelețniciri: „voi pleca pentru că meseria mea nu e de funcționar”. A trăi, însă, în mijlocul evenimentelor, a le cunoaște nemijlocit este, iată o experiență al cărei ecou de durată va răsună, peste ani, în romane și eseuri. Deocamdată, „Tribuna” trebuie să-și mențină prestigiul cultural în fața avalanșei de ceea ce scriitorul crede a fi „reviste-pistol”. De asemenea Fundația, menită să popularizeze prin acțiuni specifice (editură, reviste, studio de film) cultura națională în lume trebuie bine organizată pentru a putea realiza bine dialogul țării noastre cu lumea, „Dedesupturile” și „scandalul” îi repugnă lui Augustin Buzura așa că în locul frazelor (elogii sau denigrări) el propune elocvența faptelor. Am așteptat acest interviu, mai exact această explicare publică a unui intelectual de care cultura noastră ține seama. Pînă în decembrie 1989, cărțile sale fuseseră citite și discutate cu fervoare și, lucru atît de firesc în acea vreme și atît de rar azi, cu cit oficialitatea îl izola pe scriitorul de la Cluj, cu atît profilul său, pentru mulți dintre noi necunoscut direct, era înconjurat cu mai multă simpatie. Reacție pe care (repetăm) atunci, pînă în decembrie 1989, o stîrneau și cuvintele sau cărțile Anei Blandiana, Petru Creția, Doina Cornea și altora. Invitat de reporter să vorbească tocmai despre această perioadă, esențială în formarea oficialului de azi, Buzura crede că între 1963-1989, cînd el însuși a publicat cîteva romane, literatura a avut un rol foarte important în trezirea conștiințelor. Prețul? Enorm: nervi, tracăsări, su-pravogheri, izolare, dar dacă, accentuează prozatorul, s-ar întocmi o istorie a mentalității est-europene, s-ar constata că, plătînd acest preț, scriitorii au reușit să scrie și să publice ceea ce au scris. Cu puține condiții: rectitudinea morală (deci, profesională) și neacceptarea tranzației. „Nu am fost nici nomenclaturist, nici om cu funcții importante, m-am bătut pentru fiecare rînd și cuvînt”. Probabil că astăzi condițiile sint aceleași și fără a o spune direct, Buzura sugerează acest lucru. În fond, după ce de-a lungul a 12 luni a contrariat pe foarte mulți și a entuziasmat pe mulți, scriitorul stie că încrederea semenilor este, pentru el, vitală. Autorul **Vocilor nopții** o dobîndise, parcă, fără nici un efort. Directorul Fundației o solicită pentru a putea traversa mai senin etapa destul de tristă în care ne găsim acum. Dar cine e Buzura în 1991? Același care în 1984, își punea **Refugiile** sub un motto din Malraux? Să-l recitim: „Singur lupt și cîstig sau pierd / De nimeni n-am nevoie să mă elibereze / Nici unui Crist nu vreau să-i vină-n minte / Că ar putea vreodată să moară pentru mine”.

Cristian Teodorescu

Antoaneta Tănăsescu

TELEVIZIUNE

În pofida experienței...

JUDECÎND după documentarul despre revoluție realizat de T.V.R. s-ar zice că pe 22 decembrie în fiecare dintre încăperile C.C.-ului s-a făcut cite un guvern. După opinia dlui Dumitru Dincă, au pătruns acolo două categorii de cetățeni: unii, animați de idealuri politice, alții (majoritatea) cu gîndul să pună mina pe cite ceva. Cu alte cuvinte, în vreme ce dlui făcea politică parlamentară cu dl Verdet, majoritatea cotrobăia nepatriotic, acumulînd capital în vederea privatizării. Că or fi fost și hoți printre cei care s-au perindat în C.C. în ziua aceea e mai mult decît posibil, dar că aceștia au reprezentat majoritatea îmi permit să mă îndoiesc. E o insultă gratuită pe care dl Dincă ar fi trebuit să se abțină s-o emită. Cu atît mai mult cu cit, după cele întîmplătoare pe 21, cînd dl Dincă si-a pus viața în joc, să faci politică la aceeași masă cu Ilie Verdet, în timp ce lumea, afară, strigă: „Fără comunism!”. Trădează absența instinctului politic. Politician mediocru s-a dovedit, de altfel, și dl Verdet, oferindu-și serviciile de expert revoluționarilor. Ceva, ceva însă tot a priceput membrul fondator al P.S.M.-ului, incurcîndu-se în formulele de adresare și făcînd, totodată, paradă de principii (căroră, să recunoaștem, le-a rămas fidel și după ce a văzut că bate într-o tobă cu fundul spat): că nu era vorba de o simplă schimbare de echipă guvernamentală, ci de altceva, mai profund. Cit de profund, rămîne de discutat, oricum, politic, omul de rînd — pe care nu l-a interesat nici să facă guverne, nici să vadă cum arată C.C.-ul pe dinăuntru — a avut cea mai sănătoasă platformă politică, strigînd că nu mai vrea comunism. Așa că e straniu pentru gîndirea unui „profesionist”, cum se recomanda dl Verdet, că și-a oferit serviciile tehnice

în asemenea condiții. Politicianul nu e un ceasornicar pentru care n-are importanță dacă repară un „Poliot” sovietic sau un „Tellus”. Nici nu vreau să-mi inchipui ce s-ar fi întîmplat dacă, după fuga lui Ceaușescu, am fi avut un guvern de tranziție Verdet, Comunism de tranziție... Sună incompatibil, oricîtă imaginație am avea. De altfel, aproape de întînțirile tranziției ale dlui Verdet, acesta și-a întemeiat un partid politic, socialist, îngrijorat fiindcă a rămas clasa muncitoare fără reprezentanți politici. Îngrijorat mi s-a părut și dl Paul Everac, săptămîna trecută, într-un interviu televizat. D-sa a luat-o de departe, cu vidul regizoral (cum s-ar zice) de după Sică Alexandrescu, la capitolul montărilor pieselor lui Caragiale. Cum bănuiesc că mai toți cititorii acestei reviste au văzut măcar un „Caragiale” ous în scenă în ultimii ani, n-are rost să insist asupra ridicolului acestei idei. Să admitem însă că dramaturgul Paul Everac n-are gust pentru regia contemporană și că a găsit momentul, în democrația de azi, să-și spună punctul de vedere. Numai că nu-s mulți ani de cînd dl Everac, unul dintre stîlpii de rezistență ai realismului socialist în dramaturgie, atrăgea atenția într-un articol asupra caracterului dăunător al unei montări cu una dintre piesele lui Caragiale. Atunci, dl Everac a avut satisfacția de a vedea interuptă seria spectacolelor cu piesa respectivă (**Conul Leonida...**). Publicul, firește, nu mai putea de nerăbdare să revadă **Ștafeta nevăzută** de dl Everac sau parabola biblico-comunistă (sic!) despre Iovită sau istoria entomologic-moralizatoare despre fluturi, lămpii și emigranți români plecați de la binele socialist în infernul abject al capitalismului ale aceluiași autor. Acum, dl Everac face proces de in-

tentie regizorilor noștri, acuzîndu-i că nu slujesc și n-au slujit interesele teatrului autohton și că aceștia se plîng ca repertoriul postbelic al dramaturgiei românești e sărac de cosmopoliti ce sint, nu din pricină că acesta e adevărul. Să admitem o clipă că oferta dramaturgiei noastre de după război ar consta exclusiv în opera dlui Everac. Să ne arate dl Everac cite din sutele de piese ale domniei sale ar putea fi jucate, azi, pînă la capăt fără ca actorii să plătească oalele sparte de autor. Asta s-ar putea întîmpla numai dacă dl Everac ar face un mic efort financiar cumpărînd, seară de seară, toate biletele spectacolului.

Așadar, după ce scriitorii au fost învinuiți că fac jocul străinătății, dl Everac a deschis proces și regizorilor. Același proces urmărînd, evident, același scop, discreditarea. Urmează compozitorii și plasticienii... Iar dacă procedeul se va dovedi valabil, vor urma cei care azi se simt la adăpost de asemenea atacuri. Verificat pe marii noștri oameni de cultură dintre cele două războaie mondiale care s-au văzut puși la index de felurite reprezentanți ai nuliității, mecanismul devine eficient în clipa în care în politică nu se mai aude decît o singură voce. Încît mi se pare ciudat că după experiența ceaușismului mai sint scriitori (dintre cei care au avut de suferit de pe urma el) care privesc atitudinea critică față de putere ca pe un atentat la „stabilitatea” țării.

Ancheta. Starea cărții

1. Cite manuscrise existau în editură la începutul anului 1990 ?
2. Cite erau apte să vadă lumina tiparului ?
3. La cite v-ați oprit ?
4. Cite s-au publicat ? (Vă rugăm să exemplificați prin citeva titluri).
5. Există cenzură ? Cauzele nepublicării ?
6. Au existat „cărți de sertar” ? Le-ați publicat ?
7. Acest an editorial va fi un an mai bun ?
8. Ce preț va avea, în genere, o carte ?

EDITURA BUCUREȘTI Director Teodor Răducanu

1—3. Editura București a luat ființă în luna mai 1990, ca editură particulară.

Am început cu editarea unei reviste apărută sub deviza „Noi între noi, noi către lume, lumea către noi”, ca o materializare a intențiilor noastre de a „explora” domeniul cultural inclusiv informarea și divertismentul. Entuziasmul a fost dublat, în timp, de o anumită experiență, reușind să depășim stadiul intențiilor.

Prețul hirtiei și al tipografiei (când reușești să o găsești) au devenit frâne majore, putând constitui, în același timp, motive de a părăsi cu rapiditate terenul cultural, rezultând intrarea în zona facilului, a kitch-ului, a comercialului înainte de toate. Am căutat să evităm această comodă deturnare.

Un editor trebuie să cunoască ce se cere, dar mai ales ce și cum trebuie să impună publicului, în condițiile în care aspectul financiar este totuși primordial, pentru existența unei edituri particulare.

Ne-am propus de la început să publicăm cât mai multe genuri de carte care să evidențieze opțiunea noastră culturală: literatură beletristică, științifică, tehnică, de cultură generală, de divertisment. Toate aceste genuri sînt acoperite cu manuscrise, cărți care sosem să apară în următoarele luni.

Numeric, din cele circa 50 de manuscrise care ne-au fost oferite, am reținut spre publicare în jur de 10.

4. Am lansat pînă în acest moment: colecția „Aligator”, pentru literatură beletristică în general, în care au apărut deja Contrabandă cu moartea de Stefan Berciu și Bucurestencele de Mary Tonaghin; colecția „Pin-guin”, pentru copii și tineret, în care a apărut volumul de Basme de Petre Ispirescu și colecția „Polyglot”, pentru învățarea limbilor străine, în care avem sub tipar un **Dictionar englez-român** de Andrei Bantaș. Vom iniția, și alte colecții în perioada imediat următoare.

5. Termenul „cenzură” este de natură să declanșeze anume resentimente. Considerăm că un scriitor, deci un creator de limbă română, trebuie să cunoască, înainte de toate, limba română. Abundența, în unele texte oferite spre publicare, a unor exprimări pleonastice, a dezacordurilor, a expresiilor românești redacte anapoda, dublate cel mai adesea de o valoare literară cel puțin indoielnică au determinat respingerea unui număr însemnat de manuscrise. Nu am căzut astfel victime „foamei de manuscrise” de care se vorbește tot mai mult. Oricum, munca de redactare va rămîne în drepturile ei, ca peste tot în lume unde se editează cărți.

Pe de altă parte, nu am putut publica, din motive econo-

mice, unele lucrări prea voluminoase. Vom fi nevoiți să procedăm astfel încă un timp.

Există deci, dacă putem spune așa, o „cenzură” valorică, în ideea că editorul este primul răspunzător de valoarea cărții oferite cititorilor, independent de autor și înaintea librarului.

6. Majoritatea manuscriselor oferite nouă erau redactate înainte de decembrie 1989 și au suferit ulterior doar o serie de mici adaptări de termeni. Din punctul nostru de vedere, o „carte de sertar” înseamnă însă mult mai mult: suferință, pasiune, tenacitate. Avem în pregătire o astfel de carte. Cautăm în continuare autori cu manuscrise de sertar, mărturii ale epocii apuse, fiind pregătiți să le acordăm prioritate.

7. Sperăm ca 1991 să fie un an editorial bun. Ne-am pregătit pentru el. Totuși, hirtia și spațiul tipografic rămîn elemente importante de incertitudine.

8. Am urmărit de la început ca prețul cărților noastre să fie accesibil, prin alegerea variantei de culegere tipar, hirtie, în condițiile menținerii, totuși, a unui minim de condiții grafice sub care considerăm că o carte nu poate coborî. Cititorii au constatat deja acest lucru: am primit felicitări pentru aspectul cărților noastre și nu dorim să schimbăm această impresie.

În librării

● **Mircea Eliade — NOAPTEA DE SINZIENE.** Ediție îngrijită de Mircea Handoca în colecția „Biblioteca pentru toți” (Editura Minerva, 2 vol. 834 p., 80 lei).

● **Emil Cioran — CARTEA AMĂGIRILOR.** Meditații pe teme existențiale. Prezența ediției reproduce textul apărut în 1936 în Editura Cugetarea. (Editura Humanitas, 244 p., 65 lei).

● **Traian T. Cosovei — POR- NIND DE LA UNIVERS.** Critică literară. (Editura Eminescu, 256 p., 43 lei).

● **Carmen Firan — TREPTE SUB MARE.** Versuri (Editura Cartea Românească, 98 p., 36 lei).

● **Floriana Tei — PRIMĂVARĂ AMINATĂ.** Versuri. (Editura Litera, 56 p., 38 lei).

● **Liana Ghilia — CONTEMPORANII DIAVOLULUI.** Mini-roman, cu o postfață de Fănuș Neagu. (Editura Porto - Franco 72 p., 13,25 lei).

● **Giovanni Papini — GOG.** Traducere de Ileana Zara. (Editura Univers, 264 p., 49 lei).

● **Bram Stoker — DRACULA.** Traducere și note de Barbu Cioculescu și Ileana Verzea. Prefată de Barbu Cioculescu. (Editura Univers, 430 p., 75 lei).

O singură întrebare: La ce lucrați?

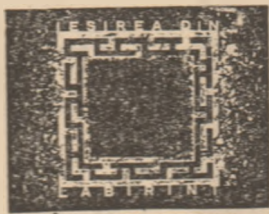
ȘTEFAN BORBÉLY

La ce visez : la un debut editorial în preajma vîrstei de 40 de ani, cu un manuscris blocat de Dulea, sechestrat de 6 ani de Editura Eminescu, remaniat în- tre timp și predat, într-un elan donquijotesco, Editurii Dacia.

La ce lucrez : la efortul de a mă face acceptat fizic și cultural de o localitate care a tras din nou obloanele, speriată parcă de „nesăbuința” de a-și fi recuperat tinerii, și — în răstimpul de iluzorie liniște asigurată de un provizorat consumat între două trenuri, cu o bibliotecă răvășită și o exasperantă discontinuitate în lucru — la schițarea unui manuscris despre rădăcinile arhetipale ale gândirilor totalitare, eseu bachelardian de înțelegere a ideologiilor prin care am trecut și vom mai trece. (Consemnat de Al. Șt.)

● Editura Dacia ne trimite la redacție un pliant — sperăm că ne va trimite și volumele apărute — care anunță noi serii și colecții pregătite la Cluj. Se detașează colecția **Ieșirea din labirint** (coordonator Iordan Chimet) care își propune să editeze opere fundamentale interzise pînă acum în România. În cadrul colecției sînt anunțate seriile :

● **Mărturiile** — confesiuni ale scriitorilor secolului XX referitoare la totalitarism. A apărut deja (comentat și în România literară) Panait Istrati : **Spovedanie pentru învinși.** Ii va urma André Gide : **Iatoarcerea din U.R.S.S.** (completată cu

Corecturi la intoarcerea mea din U.R.S.S., traducere de Gabriela Nicolescu.

● **Anatomia statului totalitar** prevede apariția lui Alexandr Zinoviev (**Homo sovieticus**, trad. Andi Ștefănescu). Nicolai Berdizev (**Originea și sensurile comunismului rus : Un nou Ev Mediu**, trad. Ioan Muslea). Ignazio Silone (**Școala dictatorilor**, trad. Victor Iancu). Caius Iacob (**Sondind întunericul**).

Calendar

● **3 MARTIE.** S-au născut : **Mihai Georgescu** (1924). **Florion Potra** (1925). A murit **Samson Bodnărescu** (1902).

● **4 MARTIE.** S-au născut : **Mihail Stănescu** (1919). **Mihail Calmîcu** (1921). **Lucian Valcea** (1924). **Nina Stănculescu** (1928). A murit : **A. E. Baconsky**, **Savin Bratu**, **Daniela Caurea**, **Mihail Gafița**, **Alexandru Ivasiuc**, **M. Petroveanu**, **Veronica Porumbacu**, **Ioan Siadbel**, **Nicolae Ștefănescu**, **Viorica Vizanti** (1977).

● **5 MARTIE.** S-au născut : **Radu Stanca** (1920). **Ion Budescu** (1939). A murit **Hortensia Papadat - Bergescu** (1955). **Asztalos Istvan** (1960).

● **6 MARTIE.** S-au născut : **Ion Apostol Popescu** (1920). **Dimi- trie Rachieț** (1934). **Văiri Attila** (1946). A murit **C. Rădulescu - Motru** (1957).

SPECTACOLUL din sală. Spectacolul privirii, comentariului, autocenzurii aristocrate (sintem doar la premieră ?), reacțiilor înăbușite, risului reținut, emoției camuflate, indiferenței la vedere, distincției (în a ține capul, minile), aplauzelor palide dar incurajatoare, zîmbetului discret, gravității elegante ; spectacolul puolicului care interesează la fel de mult ca al scenei. Pentru că ajungi la senzația că același spectacol se desfășoară diferit în seri diferite, în funcție de publicul care îl receptează și care produce un transfer invers, din sală spre scena, ridicînd ori mai-malizînd calitatea reprezentației. Un fel de : spune-mi cum privești ca să-ți spun cine ești. O anumă elevație domină sala de premieră, o atmosferă austeră de bine planează, dar și reprezentatia piesei lui Erdman cu titlul din ce în ce mai tentant **Sinucigașul** e corectă, pe alocuri chiar savuroasă, nu creează stări speciale (dintre cele regretabile), rămîne în limitele bunului simț al unei vieți jalnice derulate între tragedie, grandoare, mizerie și disperare. Se privește cu plăcere, se tu-sește puțin, se strînută și mai puțin, nimeni nu bate din palme cînd nu trebuie, doar un regizor extravagant va scoate un ris eliberator, cam tare, dar îl recunoaștem și nu-l amendăm. **Horatiu Mălaele** umple scena, sarjează pe alocuri fără să ne deranjeze, se aruncă dintr-un spațiu scenic într-altul (poate sub influența lui

DACIA — noi serii și colecții

● În **Secolul mulțimilor** (re-unind texte fundamentale de psihologie socială și politologie, eseuri etc.) vor apare : **Psihologia mulțimilor** de Gustave Le Bon (trad. Maria și Vasile Boari). **Revolta maselor** de Ortega y Gasset și **Esența politicului** de Julien Freund.

● Cele mai cunoscute opere din secolul nostru care, prin intermediul ficțiunii de anticipație, denunță caracterul inuman al statului totalitar vor fi reunite în seria **Utopia negativă**. Sînt anunțate : **Brava lume nouă** și **Noua bravă lume nouă** de Aldous Huxley și 1984 de George Orwell.

● În sfîrșit, **Home religiosus** (cărți de exegeză filosofică și religioasă, texte inițiatice, ermetice de mitologie), va reuni, deocamdată : **Petru Gherman — Preașezăbii Ieremia Valahul** (trad. Doina Cornea), **Maurice Maeterlinck — Marele secret** (trad. Rodica Vlaicu), **Edouard Schurré : Marii inițiați** (trad. Ion Cristofor), **Dominique Zahnan : Religie, spiritualitate și**

gîndirea africană (trad. Virgil Bulat).

● **Lucrări de Husserl, Nietzsche, Kierkegaard și William James** sînt anunțate în colecția **Athenacum** (coordonator, Andrei Marga).

● În seria **Bibliotheca romana** al cărei coordonator este Marian Papahagi a apărut **Rosa del Conte : Eminescu sau despre absolut** (trad. M. Papahagi) și sînt anunțate **Babel, mit viu** de Henri Jacquier (ediție îngrijită și prefată de Mircea Muthu), **Problema necredinței în sec. al XVI-lea. Religiile lui Rabelais** de Lucien Fèvre (trad. Horia Lazăr), **Proust citit**

de români (ediție îngrijită și prefată de Yvonne Goga) și un **Tratat de filologie română**.

● O serie mai veche, **Poezie universală, pregătește Poezia engleză modernă și contemporană** (traduceri de Mircea Ivănescu) ; **Poezie canadiană contemporană** (trad. Liviu Cotrău și Ion Cristofor).

Premiile pentru umor

● **Asociația Umoriștilor Români (A.U.R.)** decernează, înția oară în țara noastră, **Premiile pentru Umor**. Consiliul de conducere acordă pe anul 1990 următoarele premii :

— Pentru cea mai bună carte de umor : **Mașina de mers pe jos**, de Florin Andrei Ionescu (Editura Albatros).

— Pentru cel mai bun cuplu actoricesc în domeniul teatrului de revistă : **Stela Popescu și Alexandru Arșinel**.

— Pentru cea mai bună formație de satiră și umor : grupul „Divertis”.

— Pentru cea mai lungă carieră artistică în spectacolul de divertisment : **Horia Șerbănescu**.

— Pentru cea mai serioasă și în același timp cea mai veselă publicație umoristică : **Moftul Român**.

— Pentru întreaga activitate de creație în domeniul muzicii :

usoare : **H. Mălineanu**.

— Pentru caricatura de presă : **Octavian Andronic**.

— Pentru cel mai bun spectacol de comedie : **Bine, mamă, dar ăștia povestesc în actul doi** ceea ce s-a întîmplat în actul întâi, de Matei Visniec. Teatrul Tineretului din Piatra Neamț.

— Pentru cel mai spiritual parlamentar : deputatul **Ștefan Cazimir**.

— Pentru cele mai amuzante lucrări muzicale (compuze și cîntate) : **Nicu Alifantis**.

— Pentru debut în domeniul teledivertismentului : **Emilia Popescu și Ștefan Bănică junior**.

Festivitatea de decernare a premiilor și Gala premiilor va avea loc vineri 1 martie, ora 17, la Sala Dalles a Universității Libere București.

Cronica mondenă: SALA '91. Premiera (II)

Belmondo, văzut cu o seară în urmă la televizor) dar redevine el însuși și reușește chiar un monolog hamletian ne convinge. Linga mine o doamnă se abune să ridă (*noblesse oblige*), deși se vede că ar hohoti puțin, reușește doar o grimasă, reprezentatia place, regizorul încă ar mai fi putut specula din bogăția textului, din sărăcia dramei în socialism, „o masă imensă de mase” luînd locul omului care, dacă nu va avea puterea să se sinucidă, o vor face alții cu mina lui (!) În spate, o doamnă binevoitoare recunoaște la urechea alteia că nu l-a crezut pe Mălaele atît de bun, ea l-a văzut doar în **Scapino**, nimeni nu se întoarce să-și suiere „șiiit”. la premieră se poate, așa, puțin, comenta în timpul spectacolului, dacă nu devii indecent. Și nu devii. Domnii nu prea vorbesc, sînt mai cboșiti. Mai generosi, Mai morocănoși. Desi, cînd rid, rid. Cînd e însă să fie gravi, devin suspicioși. Emoțiile aparțin totuși doamnelor, ele chiar suferă puțin și atunci (cînd e de suferit), trag repede acr în pient, să nu se observe. Se întîmplă ca spectatori chiar de premieră să descopere că unul dintre personaje seamănă puțin cu ei, sînt prinși de vreun pasai răzlet care seamănă puțin cu viața lor și atunci acel actor are brusc o partitură dificilă, este supus unei critici subiective, din care va ieși ori genial, ori dezastruos, după cum a răspuns la trăirile intimiste ale spectatoților, iar reprezentatia

va purta marca aceea, indiferent de realizarea artistică generată. Eh, dar în general, la premieră, lumea (bună) își maschează emoțiile și disprețuiește asemănările absolut întîmplătoare, parînd (*la même noblesse*) subiectivismul. Cei mai mulți (cronicarii, în orice caz) vor fi indiferenți, cite unii, după caz, puțin prețioși, nu lasă nimic să se întrevadă, n-aveți decît să citiți după aceea dacă vreți să le aflați părerea sau, și dacă veți citi, tot nu veți afla. Același doamne binevoitoare din spate încearcă să se edifice — „De ce-i spun, dragă, comedie, că e tragic tot ce se întîmplă. Taci, e o dramă! Să-i spună tragi-comedie, atunci. Oricum i-ar spune, tot dramă e”. Mă gîndesc ce sănătos va ride publicul la reprezentațiile următoare, pentru că doamnele au dreptate, este o dramă în care risu-plînsu biruie (se va opta sigur pentru risu). Cîteva studențe de la IATC sînt mai firești decît noi, rid cu poftă și ne contaminăm pentru scurt timp. Altfel e bine, e bine, urmează pauza, punctul de maximă atracție la o premieră, căci orice ieșire e o aventură mondenă, nu scăpăm așa ușor de snobism (și mai rău, dacă nu l-am avea), urmează deci pauza, care din punctul de vedere al publicului este actul doi. O premieră se poate considera reușită dacă are un artract reușit. Altfel, ar fi prea multe fumuri (de țigară și pînă).

Carmen Firan

Timpul corespondenței — corespondențe în timp

Katia Mann și Thomas Mann

ACITI cu ochi critici corespondența unui scriitor înseamnă probabil a ști să eviți o serie de capcane, dar cu siguranță înseamnă și a-ți asuma în mod conștient riscul înfruntării lor. Și tot în mod conștient, ochiul critic al cititorului trebuie să constate, cu fiecare paragraf citit, că nu el este primul care riscă; înaintea lui a riscat cel care a scris, epistolarul.

Merită descrise câteva din aceste pericole pe care scriitorul și cititorul lui le împart aproape frățește, străbătând din direcții opuse pasajul care leagă scrisul de citit și întâlnindu-se într-un punct oarecare, la mijloc sau în apropierea uneia din extremități. Căci așa cum în situațiile dificile ale vieții oamenilor cel mai diferit se simt legați prin strădania lor comună de a găsi o soluție, o salvare, riscul comun îi apropie cel mai bine pe artiștii scrisului și pe artiștii cititului, transformându-i deopotrivă în artiști ai riscului. Iar citirea unei scrisori este o artă. Corespondența cere corespondențe.

Primul risc este acela de a crea prin pagina care e de cele mai multe ori expresia unui imbold momentan, a unui context aleatoriu, o imagine fixă, rezistentă și numai parțial adevărată. Un clișeu sau un fetiș. Deci a da caracteristicilor momentului durată și valabilitate generală. De pildă, a lua drept bună afirmația lui Thomas Mann cum că el n-ar fi bărbatul care să trezească sentimente sigure și a-l caracteriza definitiv astfel. Acest prim risc este cel al lui *scripta manent* (riscul fixării a ceva ce ar trebui să zboare și să se destrame după câteva clipe) și epistolarul îi împarte generos cu cititorul. Scrisorierul (dacă mi se permite să inventez acest cuvânt, necesar în limbă înlocuită e derivat de la *scrioare*, care l-a înlocuit de mult în vorbire pe *epistolă*) scrisorierul poate evita riscul revenind asupra subiectului, iar cititorul parcurgând mai mult decât filele dintr-un singur plic și sesizând corespondențele. Când scrisorierul este și scriitor, paginile cărții cu cele ale scrisorilor se pot lumina reciproc.

O altă capcană este aceea de a construi despre sine, în scrisoare, o imagine diferită de realitate, o imagine care ți se pare mai plauzibilă sau mai acceptabilă decât cea reală, mai aproape de ceea ce cauți să fii. Într-ucât, structural, omul este mai întotdeauna nemulțumit de el însuși — oare nu vrem toți să părem (puțin mai) altfel decât sintem, chiar și fără a fi eroi caragialieni? — propria imagine care-l întoarce privirea din rama albă a hirtiei îl va duce mereu la dorința de rectificare. Scriitorul-epistolar înfruntă aici un pericol care-l găsește descoperit și vulnerabil: oricât de confesivă va fi scrisoarea lui, oricât de autentice mărturisirile sale, este de presupus că lumina de veghe literară, care asemenea candelor nu trebuie să se stingă niciodată, îl va avertiza dacă „personajul” său (prezentat în scrisoare prin intermediul persoanei I) nu este autentic. Or, se știe că verosimilitatea literară nu coincide neapărat cu aceea reală. Pare o capcană pe care autorul o întinde mai mult sau mai puțin fără să vrea cititorului său. Dar — și aici el cade în propria capcană — e posibil ca imaginea pe care și-a „ajustat-o” să fie mai puțin reușită decât originalul. El a sacrificat omenescul de dragul literarului și poate să dea naștere unei confuzii care să-l pună în poziții dezavantajoase (raportul copie/original). Capcana-și schimbă deci prada, eliberându-l pe cititor și prințindu-l din nou pe scriitor. La marile prozatori acest risc este însă contracarat de știința autocontrolului și de experiența literară care îi va împiedica ea însăși să

„literaturizeze”. Chiar atunci când revine asupra afirmației că n-ar fi omul care să trezească sentimente clare și sigure, Thomas Mann refuză să-și pună nimbul unui personaj mai atrăgător, preferând să explice de ce nu se simte însă mai prejos decât cel posibil personaj.

Aproape în complementaritate cu pericolul precedent este un altul (ce aparține de data aceasta numai expeditorului), acela de a te lăsa în voia condeiului, când scrii o scrisoare, uitând că nu o scrii pentru tine — și de a te arăta în răbufnirea violentă a omenescului, a abisului din tine. Or, societatea impune un anumit cod de comportare, un paravan al lumii civilizate de ascundere a emoțiilor, sentimentelor, idiosincraziilor fiecăruia. O mască prin care să ne fim mai suportabili unii altora, un rind de haine largi, croite în așa fel încât să uniformizeze, atenuând la unii infirmitățile trupului la alții chiar calitățile lui, o perucă sub care să fie ascunse atât o calvitie strălucitoare cit și strălucirea unui păr mătășos. Scrisoarea este atunci asemenea scoaterii bruste a măștii, hainelor, perucii. Autorul ei ar putea să regrete ulterior că nu l-a lăsat (i-a lăsat) pe celălalt (pe celălalt) cu imaginea aceea, oricum mai comodă, cu care se obișnuise(ră). Și trebuie să fii Joyce sau Kafka și trebuie să treacă timp pentru a-ți se accepta o asemenea față și gestul de a nu respecta convenția.

În fine, un risc ce aparține de data aceasta în întregime celui care parcurge corespondența unui scriitor este cel al intruziunii neinspirate în viața cuiva. Risc ce-l pîndeste de altfel pe orice explorator al universului documentelor intime (jurale, scrisori, confesiuni), mai ales dacă sau tocmai pentru că va da o justificare hermeneutică demersului său. Va avea de depășit scepticismul din cunoscutele versuri eminesciene: „Și cînd propria ta viață singur n-o știi pe de rost, / O să-și bată alții capul s-o pătrundă cum a fost?” Este, probabil, pericolul cel mai greu de evitat și metoda nu ajută aici decât dublată mereu de intuiție; tact și afinități („efective și selective”), într-un cuvânt de corespondențe.

AM ales din corespondența lui Thomas Mann câteva pagini cărora destinarea le va da un nou răspuns după... 66 de ani! E drept, o replică nu scrisă, ci rostită, nu adresată direct lui (scriitorul murise de 15 ani), dar întorcându-se ca o imagine din oglindă spre perioada prinsă în scrisorile lui. Scrisorilor le corespund, în timp, evocările ei. Cei doi corespondenți par total diferiți: Thomas în ipostază de tânăr (bărbatul de 29 de ani îndrăgostit de domnișoara Pringsheim), de scriitor (îi apăruseră deja unele nuvele și romanul *Buddenbrooks*), de epistolar (corespondența de la 14 ani) și de personaj (așa cum se conturează în propriile scrisori); Katia, soția lui nescrisorier („în familia asta trebuie să fie cineva care nu scrie”), văduvă (Thomas Mann murise în 1955 iar amintirile sunt evocate începând cu 1970), vîrstnică (avea atunci 87 de ani, iar cînd memoriile ei se tipăresc implinise deja 90), lăsîndu-se cu greu interviuată („că m-am angajat acum în acest interviu e exclusiv vina slăbiciunii mele și a firii mele blăjine”) și continuînd apoi cu plăcere jocul. Dar prospețimea, umorul, scripura inteligentă a scrisorilor lui din 1904 se reflectă perfect în prospețimea, inteligența și umorul povestirilor ei. Cele două replici atât de diferite prin context își răspund și-și corespund în timp, iar timpul, de data aceasta se lasă, cu bunăvoință, învins.

[6 iunie 1904]

Ah, Katia! Între indescritibila desfășurare din secunde în care am simțit în grădina întunecoasă căpsorul dumitale dulce, dulce pe obrazul meu și tristețea de moarte cu care te-am părăsit astăzi (de ziua mea!) — ce distanță înspăimîntătoare! Nu e un reproș. Poate-i slăbiciune, dar nu am pentru dumneata nici un reproș. Doar iubire! Doar iubire!

[sfîrșitul lui aprilie 1904]

Nu trebuie să mă mai lași niciodată să aștept așa, Katia. Așteptarea e cumplită. N-avem voie să ajutăm soarta în prostul ei obicei de a permite binelui să sosească abia atunci cînd, de-atîta așteptare, ești complet apatic și abia de mai izbutesti să te bucuri... Sînt și eu absolut de-acord să nu dai prea multă atenție tratatelor tale de matematică și fizică. Pentru că, deși de- obicei n-o recunosc, vreau totuși, o singură dată, să-ți mărturisesc că în fond sînt puțin gelos pe științe și sînt în taină o bucurie diabolică atunci cînd dumneata le neglijezi de-a binelea. Știu că e demodat, sentimental și frivol! și nici n-am s-o mai spun vreodată.

[mijlocul lui mai 1904]

— Îmi dau prea bine seama că nu sînt bărbatul care să trezească sentimente simple și nespus de sigure. Așa că astăzi că nu consider asta chiar o obiecție împotriva mea. Să determini sentimente de mai multe feluri, „perplexitate” este — să mă ierți! — un semn al personalității. Cine nu stîrnește niciodată idolia, niciodată surprindere, niciodată — sit venia verbo — un pic de groază, cine e pur și simplu iubit incontinuu, e un nătărău, o făptură sferică, o figură de tot risul. Nu am nici o ambiție în această direcție...

[sfîrșitul lui mai 1904]

...Am citit recent în jurnalul lui Hebbel următoarea însemnare: „Omul are mereu nevoie de ceea ce îi este exterior pentru deplină descătușare a lăuntricului; ceea ce doar ne închipuim (chiar un om dacă ar fi) este o parte din noi însine și nu are hotare; abia dacă se deosebește de o creație a fanteziei și nu mai acționează liber și precis. Un tablou, în schimb, are o viață aparte, cuvînt în limba lui necuvîntătoare, indiferent de starea noastră sufletească și frăirea spirituală, permite înlocuirea în măsura în care ceva absolut de neînlocuit poate avea, totuși, un înlocuitor”. Am subliniat asta și mă gîndeam, ca de- obicei, la dumneata. Dar pînîndu-mi cu obrăznicie experiența împotriva celei a marelui Hebbel, n-o găsesc tocmai corectă. Există de fapt o fantezie atât de intensă, o reprezentare a minții atât de arzătoare, că dobîndește o viață proprie și independența absolută a halucinației. Doar că Hebbel a fost prea rigid ca să cunoască așa ceva; căci de iubit — îmi închipui — a iubit și el. Uneori, și pentru asta trebuie să fie liniște deplină și foarte întuneric, te vîd într-adevăr pe dumneata, Katia, în fața mea, prințind viață, te vîd cu o limpezime detaliat-vizionară pe care nici un portret, oricît de admirabil n-ar putea-o avea: mă înfior tot, de bucurie. În mod uimitor te vîd aproape întotdeauna în Kaimsaal și asta se explică prin faptul că mai demult, înainte de a ne cunoaște, te observam acolo prin binoclu. Te zăresc intrînd din stînga cu mama și frații dumitale, vîd cum te îndrepti spre locul tău într-unul din rîndurile de scaune din față, vîd șalul argintiu în jurul umerilor dumitale, părul negru înclîndu-ți paloarea sidefată a chipului, expresia cu care vrei să ascunzi că simți atingerea privirii oamenilor — e imposibil de spus cît de deplin și de minunat te vîd în toate amănuntele.

...Așadar ne pictă pe toți cinci și tabloul avu un succes colosal, cum aveau adevărate pe-atunci tablourile de gen. Tabloul-Pierrot fu apoi expus în multe orașe din Germania și reprodus în multe reviste. Pînă și niște prieteni de-ai noștri, veniți din Petersburg au adus servetele de hîrtie pe care era imprimată această imagine, într-un colț, ca model decorativ. Ei.

• Am folosit edițiile: Thomas Mann, *Briefe (Scrisori)* 1889-1936, ediție alcătuită de Erika Mann, Fischer Taschenbuch Verlag, Frankfurt am Main, 1979 și Katia Mann, *Meine ungeschriebene Memorten*, (Memoriile mele nescrise), publicate de Elisabeth Plessen și Michael Mann, Buchverlag Der Morgen, Berlin, 1987.

și tînărul Thomas, care pe-atunci avea 14 ani, cînd eu aveam 6, locuia încă în Lübeck și văzuse ca mulți alții tabloul, reprodus într-o revistă ilustrată. I-a plăcut atât de mult, încît și l-a decupat și l-a prins în pioane deasupra pupitrului său. Așa îl avea mereu în fața ochilor, dar n-avea idee cine sînt acești copii, întrucît, firește, numele familiei nu era trecut dedesubt: tabloul se numea pur și simplu „Carnavalul copiilor”. Povestea asta mi-a spus-o mai tîrziu. Taboul atrîna la noi, în camera de zi și cînd, mai apoi, Thomas Mann a frecventat casa părinților mei, înțelegeam că l-a zărit acolo și totodată a remarcat că eu eram unul din copiii aceia. Dar în ce moment anume a recunoscut el această identitate, n-aș putea să spui. N-am idee însă dacă interesul lui pentru mine avea vreo legătură cu faptul că, bîiat fiind, avusese reproducerea. Nu l-am întrebat niciodată. [...]

Thomas Mann mă examinase deja de o bună bucată de vreme de departe și de sus, înainte să ne fi cunoscut personal. Cînd ieșeam eram de fapt întotdeauna înconjurată de cei patru frați ai mei. Nu plecam niciodată singură. Pe-atunci nu se cădea defel ca o tînără fată să fie singură pe stradă. Frecventam multe saloane și mergeam foarte des la conerte. [...] Soțul meu care era foarte muzical, mereu îndrăgostit de muzică și mergea în mod regulat la aceste concerte, mă zări acolo cu frații mei, examină de sus familia, mai ales pe fată și găsi în asta o desfășurare. Astfel mă cunoștea deja de o bună bucată de vreme. Însă eu nu-l cunoșteam. Citisem pe vremea aceea Buddenbrooks. [...]

Dar, înapoi în anii 1903, 1904.

De cunoscut propriu-zis l-am cunoscut pe Thomas Mann doar după aventura din tramvai. Mergeam spre colegiu, dimineața și după-amiază, dacă nu cu bicicleta, atunci întotdeauna cu tramvaiul, iar Thomas Mann călătorea și el des cu același tramvai. Într-un loc anumit, la intersecția Schilling-Türkenstrasse trebuia să cobor și mergeam apoi pe jos, cu servieta sub braț. Cînd să cobor, a apărut controlorul și a zis: Biletu' matala!

Am spus: tocmai cobor.

— Trebe să-ți vîd biletu'!

Am spus: — Doar v-am mai spus că aici cobor. Tocmai l-am aruncat pentru că aici coboram.

— Îmi trebe biletu'. Biletu' matala, cînd îți zic!

— La mai lăsați-mă-n pace! spuseti și sării jos foarte minioasă. Iar el strigă după mine:

— Spală putina mai repede, scorpie ce ești!

Asta l-a entuziasmat într-atît pe bărbatul meu încît, cum tot voia el de mult să mă cunoască, și-a spus că acum chiar va trebui s-o facă.

Dar unde? Căci aveam mulți prieteni comuni în München și Thomas Mann ar fi putut să li se adreseze unora cu rugămintea să-l invite împreună cu mine și să ne așeze unul lîngă altul. [...] Thomas Mann cumpăna cum putu mai bine și adresă în final rugămintea soților Bernstein. [...] Era un salon cultivat, intelectual, ținut de Elsa Bernstein. Thomas Mann i se adresă deci, ca mijlocitoare, doamnei Bernstein: doar îi cunoști bine pe cei din familia Pringsheim. N-ai putea să mă inviteți o dată împreună cu Katia Pringsheim, ca în sfîrșit s-o cunoască și eu? Doamna Bernstein spuse: Nimic mai simplu! Vă înviți împreună la cînd. [...]

De la aventura din tramvai Thomas Mann se hotărîse: asta sau nici una — cît despre mine, mai întîi n-am luat lucrurile atît de în serios. Dar pînă la urmă tot acolo s-a ajuns.

Apoi veni în vizită și la noi. Mama observă destul de repede ce puneau ei în joc și nu avea nimic împotriva. Thomas Mann îi plăcu foarte mult. Și avea în același timp o părere foarte bună despre el, era capabilă să-i prețuiască cum se cuvine meritele literare.

Apoi, într-o dimineață veni și spuse că eu aș fi propus să facem împreună o tură cu bicicletele. Nu făcusem deloc o asemenea propunere. Însă era o vreme foarte frumoasă și-atunci am zis: Putem să mergem. Așa că ne-am făcut tura cu bicicleta. Eu aveam o bicicletă americană Cleveland, excelentă, rapidă și chiar i-am luat-o înainte. Plimbarea noastră a înfățișat-o un pic în Alteiș regala, doar că acolo este transpusă dintr-o banală cursă ciclistă într-una de călărie: Imma Spoelman îl întrece la călărie pe prințul Klaus Heinrich.

Prezentare, selecție și traducere de
Ioana Părvulescu

„Știu un țăran bogat, cu trei vaci”

● WILLIAM MCPHERSON a obținut premiul Pulitzer în 1977 pentru cronicile și eseurile literare publicate în ziarul „The Washington Post”, la care lucra ca redactor. Este autorul a două romane, „Testing the Current” și „To the Sargasso Sea”, bine primite de public și de critica literară.

La sfârșitul anului 1989, William McPherson a plecat în Europa cu gândul de a sărbători revoluțiile împotriva comunismului. De Anul Nou, a trecut prin Zidul Berlinului, plănuiind să viziteze capitalele Estului: Praga, Budapesta, Belgrad. Un prieten i-a sugerat să petreacă trei zile și în România. În definitiv, era ultima dintre marile revoluții europene — cea mai proaspătă și cea mai dramatică. De ce nu?

Dar când a ajuns aici, McPherson era nepregătit pentru ceea ce avea să descopere. A fost uimit, mișcat și provocat de ceea ce vedea. N-a mai plecat. Căutând să înțeleagă ce se petrece, a rămas în România șase luni; a

fost martorul venirii minierilor, iar experiența unei jumătăți de an aici a însemnat pentru el articolul (mai curînd o năvălă non-fictivă) intitulat „In Romania”, publicat la sfârșitul verii trecute în numărul 33 al revistei Granta.

Într-un anume sens, McPherson trăiește și astăzi neputința de a se desprinde de România. S-a întors în țară în septembrie pentru a scrie o carte nu despre revoluție (de felul celor apărute pînă acum), ci despre urmările revoluției, despre lumea românească în convulsie, care îl preocupă și pe care simte că o înțelege numai în parte. La fel ca noi toți. Cu o lună în urmă, a hotărît să plece acasă pentru a-și scrie cartea („Nu pot lucra decît în liniște, iar aici n-am liniște niciodată!”), dar și-a amînat plecarea pentru februarie. Și nu va fi o plecare definitivă. Va lipsi o lună și se va întoarce din nou. Acum are de gînd să-și scrie cartea în România, și, stînd aici, e pe cale să scrie la o carte fără sfîrșit.

M-AM născut în Sault-Sainte Marie, statul Michigan, în 1933. E un orașel la granița cu Canada, înconjurat de Marile Lacuri. De la ferestra dormitorului meu, vedeam Canada de cealaltă parte a apei. Am avut o copilărie liniștită. Am studiat îndeosebi literatura engleză și americană la Universitatea din Michigan și în alte locuri. Cam șapte ani, în total. Am început să lucrez la ziarul „The Washington Post”, am fost băiat la toate, apoi am devenit reporter și redactor. Am plecat de la „The Washington Post” pentru a lucra ca redactor la o editură din New-York, după care ziarul „The Washington Post” mi-a cerut să mă înapoiez. M-am întors și, vreme de cîteva ani, am scos suplimentul literar al ziarului. Apoi am lucrat la pagina de fond, unde scriam cite un articol de opinie pe săptămînă și, de asemenea, editoriale.

Tatăl meu era om de afaceri, mama era casnică. Tatăl meu e mort. Am avut doi frați mai mari, cu mult mai mari. Am o fată și sint divorțat. Locuiesc într-un apartament în Washington DC. Da, am locuit într-o casă, în urmă cu cîteva ani, dar am vîndut-o. Voiam să călătoresc și aveam nevoie de bani.

Despre cărți și intelectuali

— Cum ați descrie scena literară americană de astăzi?

— Variată. Haotică. Fertilă. Sint o mulțime de scriitori în New York, sint o mulțime în toată țara — nu e tocmai o singură scenă literară, așa cum pare să fie aici. De pildă, nu avem o Uniune a scriitorilor. New York este centrul editorial, și foarte mulți scriitori locuiesc aici. Cu toții discută politică și-l discută pe ceilalți. Nu se deosebesc cine știe ce de cei de aici. Multă birfă, cleveteli, adversități și distracții. Toate astea. Și, de asemenea, multă muncă. Puțini sint cei ce cîștigă bine. Majoritatea au și cite o slujbă. O mulțime de scriitori sint profesori.

— Ce a însemnat pentru dumneavoastră premiul Pulitzer?

— E greu de spus. A fost o surpriză, nu mă așteptam să-l primesc. Dar sint bucuros că l-am cîștigat. E plăcut să-l ai.

— S-a schimbat ceva în viața dumneavoastră după aceea?

— Viața omului se schimbă. Nu cred că a mea s-a schimbat în mod deosebit ca urmare a premiului Pulitzer. Munca mea rămîne munca mea. Continui s-o fac. Ea s-a schimbat de-a lungul anilor. Nu scrisesem nici un roman pînă atunci. Am cîștigat premiul, asta se petrecea în 1977, și am început primul roman la sfîrșitul aceluia an, dar nu e nici o legătură între asta și premiul Pulitzer.

— Ce înțelegeți prin intelectual?

— Cineva care își folosește mintea mai curînd decît miinile.

— Ați cunoscut intelectuali în România?

— Oh, da. Probabil mai mulți decît în Statele Unite —, cel puțin sint mai mulți cei ce se consideră intelectuali în România decît în Statele Unite. Acolo nu se face o asemenea distincție. Majoritatea nu se consideră intelectuali sau muncitori. Cu toții sint muncitori. Cu toții muncesc. A fi intelectual nu e o ocupație în Statele Unite, nici o carieră. O intelectualii nu sint atît de respectați. Ceea ce nu e în întregime rău, după părerea mea. Dar nici nu sint insultați.

— Care credeți că este condiția intelectualului în lumea românească de astăzi?

— Mult zburcium, multă activitate politică. Cred că intelectualii de aici se simt oarecum asediați de această împărțire socială, care mie mi se pare artificială, între muncitori și intelectuali — uneori, aproape o luptă de clasă. E o distincție de tip marxist, foarte netă, distructivă. Imi vine în minte lozînga — idiota, dacă stai să te gîndești — „Noi muncim, nu gîndim!” Eu cred că muncеști și gîndești. Sper că toți fac așa. Dar nu știu cum să răspund la întrebare. Vreau să spun că unii dintre intelectualii de aici au poziții privilegiate. Asta nu se întîmplă, de obicei, în Statele Unite. Sint tot felul de organizații ale scriitorilor iar eu fac parte din citeva, două sau trei, PEN International... dar nu există o „casă a scriitorilor”, nimic atît de splendid precum cele două palate ale Uniunii Scriitorilor de aici, din București. Organizațiile de felul PEN-ului se ocupă în general de libertatea expresiei și sint de folos scriitorilor de pretutindeni a căror operă este interzisă, scriitorilor care, din motive politice, sint în imposibilitatea de a se exprima. De asemenea, ele se îngrijesc de laturile practice ale vieții scriitorului: de pildă, cum să obții un contract mai bun cu editorul. Niciodată n-am înțeles foarte bine cum se petrec lucrurile aici, dar în Vest, în general, semnezi un contract cu editorul fie pentru cartea pe care ai scris-o, fie pentru cea pe care ai de gînd ori ești pe cale s-o scrii. Iar editorul te plătește. Speri să-ți ajungă banii pînă termini cartea, însă de obicei nu-ți ajung. Cît cîștigi depinde de felul în care ți se vînd cărțile, de ce crede editorul... M-am abătut de la subiect? Probabil Oricum, toate aceste organizații se preocupă de o mulțime de detalii mărunte legate de ceea ce înseamnă să fii scriitor. Nu e o viață ușoară în Statele Unite, vreau să spun că nu așa e drumul spre glorie și avere, în ciuda zvonurilor.

Despre etic și oameni

— Cum funcționează eticul în Statele Unite? Ce face ca el să funcționeze astfel?

— Nu știu să răspund la întrebare pentru că nu mi-e clar ce înțelegi tu prin etic. Statele Unite sint o societate complicată, imensă, ținută oarecum laolaltă de cîteva convingeri comune, de o înțelegere reciprocă și de o structură politică democratică. Dar tot nu știu ce vrei să spui prin etic.

— Ce face ca societatea să funcționeze așa cum funcționează?

— O îndelungată tradiție. Statele Unite nu s-au ivit din senin. Ele pleacă din tradiția britanică, se întorc foarte departe, în timp. „Magna Charta” a fost semnată în 1215. Există o tradiție a legii și a respectului pentru cuvîntul legii, a înțelegerii comune și a unei conștiințe crescînde cu privire la ce e bun și ce e rău. În general, cred că în Statele Unite oamenii sint cinstiți. Nu toți, desigur, dar în general. Și în ciuda a ceea ce citiți despre cei fără adăpost, despre sărăcie, despre crimă, Statele Unite sint o societate destul de atentă la suferință. Nu, o societate foarte atentă la suferință. Poate nu îndeajuns, dar, cel puțin, o mulțime de oameni muncesc și se zbat acolo pentru a îmbunătăți ceea ce este deplorabil. Americanilor le pasă de fericirea celor pe care nu-i cunosc. Nu sint sigur că asta se petrece și aici. Și toată lumea muncеste, oamenii muncesc din greu în Statele Unite. Asta face ca societatea să meargă. Oamenii muncesc, produc și se bucură de profit.

— Cum vi se pare că funcționează eticul în România?

— Nu sint sigur că funcționează. Nu există un principiu etic al tuturor, nu există înțelegere reciprocă. Văd multă

confuzie, nici un pic de claritate. Oamenii lucrează unii împotriva celorlalți. Nu există o platformă comună foarte cuprinzătoare, sint multe forțe obscure, întunecate. Oamenii sint dezbrinați. Muncitori, intelectuali, studenți.

Deși România a fost locuită de două mii de ani sau mai mult, e o țară destul de nouă. Iar în privința democrației, e un prunc. Nu are tradiție democratică. Există aici un soi de tradiție europeană, dar nu o tradiție a democrației.

— Care este deosebirea dintre ele?

— Cînd am spus „tradiția europeană”, mă refeream la o tradiție culturală a Vestului — ceea ce are mai bun tradiția greco-îudeo-creștină. Poate că aici e mai mult o aspirație decît o tradiție solidă. Mai sint și altele: cred că influența turcească e foarte puternică în România, influența culturii Orientului mijlociu. Și-apoi tot acest sistem al bacșului, felul în care lucrurile merg aici. În Statele Unite nu merg deloc așa. De asemenea, aici naționalismul șovin e foarte puternic, mai puțin stăpînit decît în Vest, la fel anti-semitismul, anti-una, anti-alta. Toate aceste elemente — „partea întunecată” — par să fie în România mai aproape de suprafață.

— Ați întîlnit mulți oameni obișnuși? Cum vi s-au părut?

— Cei pe care l-am întîlnit, oamenii simpli, țărani, mi s-au părut cinstiți, foarte cumsecade. Muncesc din greu. Dacă lucrezi pămîntul, muncești din greu. Mă gîndesc la cei cîteva oameni pe care-i cunosc în Transilvania, care au micile lor ferme. Par să fi reușit să-și păstreze peticile de pămînt, să aibă poate o vacă sau două. Știu un țăran bogat, cu trei. Trebuie să le hrănești, să le mulgi, să le crești. Asta înseamnă să muncești din greu zi de zi. Dacă n-o faci, trăiești prost. Oamenii pe care i-am văzut trăiesc destul de bine, mîncarea e bună, au deajuns, iar ei au o viață decentă. Da, sint oameni de treabă. Cred că un minim standard de viață este pentru cei mai mulți dintre noi condiția unei existențe cinstite, civilizate.

Despre sărăcie

— Ați fost vreodată sărac?

— Nu. N-am fost nici bogat, în sensul în care cuvîntul e înțeles în Vest.

— Ați călătorit mult. Unde ați întîlnit sărăcie?

— În Asia, în Egipt... e foarte multă sărăcie pe lume. Și în Statele Unite e sărăcie. Nu foarte multă, dar...

— Înțeleg că sint mai multe feluri de sărăcie. Cîte feluri de sărăcie credeți că sint?

— Nu știu. Vrei un număr, cum ar fi cinci?

— Nu, aș vrea să deosebesc între două feluri de sărăcie.

— Într-un anumit sens, sărăcia e o stare de spirit. Există oameni care nu au mentalitatea sărăciei. Ei pot fi foarte săraci, fără bani, suferind de foamе, dar nu vor avea aceea stare de spirit pe care o întretine sărăcia lucie. Probabil, pentru că n-au fost dintotdeauna săraci. Nu vreau să spun că au fost bogați. Dar au avut cît le-a fost de trebuință, au primit o educație și au avut principii morale, o anume verticalitate, adică mai mult decît un minim standard de viață, decît strictul necesar subzistenței. Dacă pierd acel nivel de trai, ei își păstrează valorile, sau unii dintre ei o fac. Astfel că, într-un sens, nu sint săraci. Au amintiri și speranțe, oricît de palide. Adevărata sărăcie este fără amintiri, fără speranță. Nu e nimic nobil în ea, nimic romantic.

Dar cei mai mulți dintre români nu sint cu adevărat săraci. Poate că nu sintei bogați, dar nici săraci nu sintei. Cei ce gîndesc nu sint săraci. Nu au aceea mentalitate a sărăciei de care vorbeam și pot să-și păstreze suficientă demnitate în condiții foarte rele — tot așa cum se poate să ai puțină demnitate în condiții foarte bune. Cei jосnici — Hitler etc. — sint lipsiți de demnitate. Atît că se bucură de multă atenție.

Despre nedreptate și despre iertare

— În România, pe 14 iunie, ați fost bătut. Ce ați înțeles atunci prin nedreptate? Percepția conceptului de democrație vi s-a modificat în vreun fel?

— Nu cred că definiția pe care o dau nedreptății s-a modificat în vreun fel. Ceea ce am văzut în zilele acelea de iunie a fost nedrept, a fost imoral, a fost indecent, a fost obșcen, iar jocul care a fost jucat era unul foarte, foarte periculos. Rolul statului în viețile oamenilor este de a le face mai bune. Să încuraje-

ze ce e bun în oameni și să descurajeze ce e rău. Să încerce să rîndulască societatea astfel încît cele mai bune instincte din om să aibă șansa să se dezvolte din plin. Nu încurajezi ce e bun în oameni aducînd o ceață de muncitori manipulați în capitala țării să zvînte lumea în bătaie, în vreme ce persoane oficiale stau pe-aproape — literalmente, acolo în piață — și-i îndeamnă. Am văzut asta cu ochii mei. Și n-am fost bătut de mineri, ci de alții, care stiau pe cine bat. Imi văzuseră pașaportul, legitimația. Am fost la Petrosani de două ori, am stat de vorbă cu mineri, le-am intrat în casă. Unii sint oameni simpli, dar nu sint prosti. Si sint cumsecade dacă li se îngăduie să fie, dacă sint încurajați să fie, la fel ca noi toți. Dar dacă li determini pe oameni să se poarte ca o turmă de animale, dacă sint răsplătiți pentru asta, e un lucru îngrozitor. Civilizația nu se poate naște pe o astfel de temelie.

— La Petrosani ați cunoscut mineri care veniseră la București. Ați stat de vorbă cu ei?

— Da. Am stat de vorbă cu doi în particular. Unul dintre ei, pe care l-am cunoscut anul trecut, în martie, venise la București în februarie, n-a mai venit în iunie. Celălalt a venit în iunie. Și-apoi am întîlnit un soi de grup oficial, cu lideri sindicali și așa mai departe. Unii dintre ei — cred că cei mai mulți — veniseră în iunie la București. Nici unul n-a văzut violență. Nu știu unde au fost, dar nu înțeleg cum e posibil să fi fost în București pe 14 iunie și să nu fi văzut violență deloc. Cu neputință. Vreau să spun: în centrul Bucureștiului... Ai fost acolo?

— Da.

— Ai văzut violență?

— Da, bineînțeles.

— O lume întreagă a văzut-o. A fost o eroare incredibilă. E de necrezut că așa ceva s-a putut întîmpla, că guvernul a putut să cheme acei oameni, să le ceară și să încurajeze un asemenea comportament și chiar să le mulțumească. Minerii au fost îndrumați. Am văzut persoane oficiale, pe care le-am recunoscut, stînd în mijlocul pietii pe 14 iunie. Și, fără îndoială, nu toți erau mineri. Asta era limpede. Dar foarte mulți erau. Puteai să simți praful de cărbune.

Ce vreau să spun e că poți manipula o mulțime. O poți îndemna la bine sau o poți îndemna la rău. Oamenii aceia au fost îndemnați la rău. Ceea ce e foarte periculos. Nu cred că minerii ar mai veni la București să scriine guvernul. Poate gresesc, dar cînd am fost la Petrosani, anul trecut, în august, nu mi s-a părut că guvernul e privity cu simpatie. Aș zice, mai curînd, dimpotrivă. Minerii simteau că fuseseră folosiți și înșelați într-un fel. Nu erau fericiti de reputația pe care o dobîndiseră.

— Ce credeți că trebuie iertat și ce nu?

— E foarte greu de spus. N-as putea răspunde prin: asta trebuie iertat, asta nu. În general, as spune că cele mai multe lucruri trebuie iertate, dar nu trebuie uitate. E o diferență. E greu să faci această deosebire în timp, dar sper că e posibil. Mai întii, pentru a ierta... tu spui așa: bine, o crimă e de iertat. Trebuie să știi care-i crimă. Aici, nimeni nu știe încă. Nimeni nu știe ce crime au fost comise și cine le-a comis. Toți știu și nimeni nu știe. Nimeni nu știe cine-i vinovat. De nimic. În ultimii patruzeci și cinci de ani, nimeni nu a fost pedepsit, mă rog, cîteva acolo. Cîteva procese, cîteva oameni sint în ouscărie. Mai întii de toate, trebuie să spui ce s-a întîmplat, apoi poți să stabilești crimă și să hotărâști ce trebuie iertat și ce nu. Iar în privința vinovăției, există grade.

Cred că mulți români se tem să spună ce au făcut. Unii dintre ei, pentru motive întemeiate, fără îndoială. Altoră le e pur și simplu rușine, pentru că, în fond, fiecare adult în stare să gîndească a fost implicat, mai mult sau mai puțin în nebunia comunistă. Ceea ce contează e gradul de implicare. Însă eu vorbesc de sentimente, nu de fapte. Diferența e mare. Așa stăteau lucrurile... un mijloc extraordinar de a stăpîni țara era de a face pe oricine să se simtă puțin compromis, puțin rusinat, puțin vinovat. Era un sistem murdar și un procedeu foarte larg de manipulare. Dacă toți sint vinovați, nimeni nu e vinovat. Însă nu poți avea o națiune sănătoasă alcătuită din oameni care se simt puțin vinovați, puțin rușinați. Acum, si aici, nu puteți deveni o națiune sănătoasă dacă cei vinovați sint în siguranță, dacă nu sint făcuți de rușine, dacă nu sint pedepsiți, în vreme ce eroii — și știu că au fost eroi — rămîn, mulți dintre ei, necunoscuți sau încă huliți sau morți.

Prezentare și interviu de

Vlad Pavlovici

Revista revistelor străine

International Herald Tribune

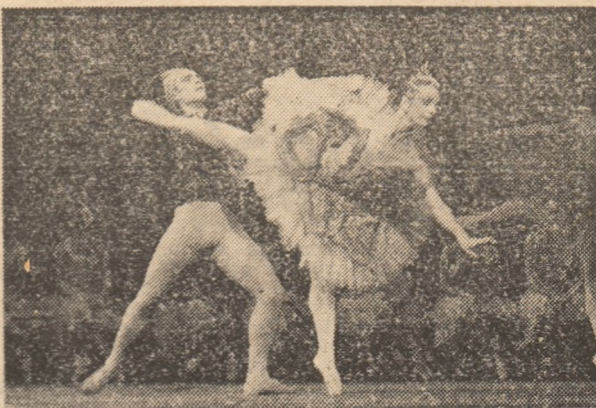
● Dintre numeroasele și documentatele știri legate de zona Golfului, a-părute recent, menționăm comentariul semnat de A.M. Rosenthal, cu titlul *Don't Let Gorbachev Save Saddam*, din care cităm: „Fără să contribuie nici măcar cu un soldat, președintele sovietic încearcă să hotărască altă conduită războiului, cit și obiectivele sale. Și nu ar fi surprinzător dacă binefăcătorii acestei viziuni nu ar apărea ca fiind Moscova și vechiul său aliat și în același timp cel mai bun client Scud — deci însuși Hussein [...] O salvare politică a lui Hussein ar re-duce Moscova în Orientul Mijlociu pe gratis și într-un moment în care influența sovietică în restul lumii nu este decât o urită amintire”.

Semnalăm de asemenea intervenția pe lângă Itzak Shamir a diplomatului american *Lawrence Eagleburger*, care „și-a asumat cea mai delicată misiune diplomatică de la terminarea celui de-al doilea război mondial”, și anume demersurile de reținere a Israelului de la implicarea în războiul din Golf. Domnul Lawrence Eagleburger este Secretar de Stat Adjunct, cu 30 de ani vechime în activitatea diplomatică, fiind alături de Kissinger, Nixon, Carter, Reagan. Se pare că a fost cea mai bună alegere a lui Bush pentru contactul diplomatic cu Israelul în acest moment.

De la rubrica *Travel* ne-a reținut atenția un articol semnat de *Ann Pringle Harris* (profesoară de limba engleză la Fashion Institute of Technology din New York), care se referă la croaziera pe care trebuia să o facă pe Dunăre, pornind de la Marea Neagră (Constanța) — Cernavodă — și apoi pe Dunăre până la Viena,

cu vaporul „Steaua Dunării”. Este drept că agenția de turism este *Luftner Reisen* și de asemenea cotele apelor Dunării au fost extrem de scăzute pentru sezonul de vară (august 1990), dar iată cum descrie autoarea „peripețiile” sale turistice din România „Steaua Dunării” — e-uașe undeva pe drum și nu a putut ajunge la Cernavodă, de aceea teritoriul țării a fost parcurs cu autocarul (fără aer condiționat!) trecind o zi prin București; aici, turiștii (după ce și-au așteptat câteva ore bagajele la Otopeni) au fost cazați la Athenée Palace care „o fi fost cindva hotel de categoria I, pentru că acum arată ca un veteran”, cu fațada „ciupită de vânt” purtând încă urmele împuscăturilor revoluției; liftul nu mergea, coridoarele întunecase; a doua zi, s-a făcut turul orașului — oraș în care „semnele sărăciei și neglijenței s-a-ceișe lumii a treia sunt izbitor de evidente”, iar „palatul monumental de urit” al lui Ceaușescu este denumit „Versailles-ul marxist”; la Turbureverin unde, datorită unei defecțiuni la „Steaua Dunării” s-au plimbat prin oraș, turiștii au fost impresionați de „cozile uriașe în fața celor citorva magazine care aveau cite ceva”; Articolul este însoțit de o „hartă” caricaturală a traseului turistic, cu o „legendă” adecvată! Ce reclamă pentru România care ar putea și ar merita să fie printre primele țări la turismul din Europa!

Incheiem cu o noutate din modă: recent, la Paris, *Valentino* a prezentat o rochie albă, lungă, din crep, având brodat cu fir de argint cuvântul PACE în toate limbile. (M.G.)

Baiadera la Covent Garden

● Recentă premieră a companiei Royal Ballet de la Covent Garden din Londra cu baletul *Baiadera* s-a bucurat de un remarcabil succes. Critica londoneză a

apreciat înaltele calități stilistice, și emoționale ale spectacolului pus în scenă de Natalia Makharova. (În imagine: Irek Mukhametov și Deborah Bull într-o scenă din baletul *Baiadera*).

Invasia străină în editurile americane

● Asemenea studiourilor cinematografice, editurile newyorkeze au trecut în mâini străine: colosul german Bertelsmann a înghițit Doubleday, Bantam și Dell, englezul Robert Maxwell are sub control cea mai veche editură, Mac Millan, australianul Rupert Murdoch a cumpărat Harper & Row (editorul lui Mark Twain și al lui Robert Melville), francezul André Schiffrin, ajuns mai de mult în Statele Unite, își va deschide o editură proprie, după ce douăzeci și

opt de ani a lucrat la Pantheon Books, publicând Michel Foucault, Sartre, Beauvoir, Duras (a fost înlocuit de austriacul Fred Jordan), iar indianul Sonny Mehta, educat la Cambridge, guvernează „Gallimard-ul american”, Alfred Knopf. Motivul: „Europenii sunt obișnuiți să generalizeze. Americanii se mărginesc, mai ales la Statele Unite, în timp ce europenii gîndesc și internațional” — explică Alexander Caswell de la editura Houghton Mifflin. (LE POINT, 13 ian.).

Pivot revine

● Pe postul Antenne 2, *Apostrophe* a murit, trălasec *Bouillon de culture* care a demarat la 12 ianuarie. Iată ce declară Pivot: „Decorul, formula, sint diferite, numai nutra mea este aceeași. O emisiune de informații, de dezbateri, curiozități, și divertisment, totul axat pe actualitatea culturală. În prim plan cinematograful, tea-

trul, arta plastică, muzica și cărțile. Nu vor fi ocolite moda, gastronomia, publicitatea. Primit invitați: Gérard Depardieu, vorbind de filmul lui Kenneth Branagh *Henric al V-lea*, și scriitoarea Marguerite Yourcenar, vorbindu-și cartea *La Cause des élèves*, mult comentată și analizată, datorită temei, în licee. (L'EX-PRESS, 16 ian.).

Strindberg — opere autobiografice

● Un eveniment editorial este apariția la Mercure de France a celor două volume — primul 1450 pagini al doilea 1550 — *August Strindberg, Opere autobiografice*, stabilite și prezentate de Carl Gustav Bjurström. „Nu știu care din operele mele — mărturiscea Strindberg unui mai tinăr confrate, — sint ficțiune și care ilustrează viața mea așa cum a fost”. Recentele

volume urmează indicațiile scriitorului referitoare la publicare: *Fiul servitoarei*, *Fermentație*, *În camera roșie*, *Plădoaria unui nebun*, *Minăstirea*, *Inferno*, *Legende*, *Singur*, *Jurnal ocult* și vasta corespondență. Carl Gustav Bjurström a mai adăugat *Scriitorul și El și ea*, un montaj din scrisorile dintre Strindberg și prima lui soție, Siri von Essen.

Munți rusești

● Acesta va fi titlul viitorului film pe care va începe să-l realizeze în primăvara aceasta regizorul sovietic Pavel Lungin, autorul lui *Taxi Blues*, încununat anul trecut cu premiul pentru regie al Festivalului de la Cannes și care aspiră să candideze la premiul Oscar pentru pelicule străine care se va decerna la sfîrșitul lunii martie. Acțiunea noului film, produs de casa Blues-film a lui Lungin, se va petrece la Moscova. Am intenția — spune regizorul — să redau povestea acelor grupuri de tineri, de extremă dreaptă, care se organizează în capitala noastră pentru a-i urmări pe evrei, pe hippy, pe toți aceia care sînt judecați drept „divizi «deviatori»”. Obiectivul este și acela de a vorbi despre raportul dintre libertate și Uniunea Sovietică”. (LA STAMPA, 6 ian.).

F.I.P.A.

● Desfășurat la mijlocul lunii ianuarie, pe Croisette, al 4-lea Festival internațional al programelor audiovizuale (FIPA) pare să fi concentrat toată mizeria acestei lumi — după cum a remarcat cea mai mare parte a celor prezenți. Explicatia delegațiului general Pierre-Henri Deleau responsabil cu selecția operelor competitive: „Fără îndoială am privilegiat cam mult subiectele în priză directă cu o actualitate care nu prea era trandafirie”. Adevăr atestat și de acordarea premiului FIPA de aur filmului *Shalom General* al austriacului Andreas Gruber, poveste autobiografică a realizatorului care și-a făcut serviciul militar, ca ajutor de îngrijitor într-un azil de bătrîni. (LE FIGARO, 10 ian.).

Biografie

Editura Neues Leben din Berlin a publicat de curind o biografie a lui Ernst Hemingway intitulată *Hemingway, triumful și tragedia vieții sale*, sub semnătura lui Wolfgang Hartwig.

Leopardi și noi

● Recent, a apărut în Italia un volum care reunește intervențiile participanților la lucrările congresului *Leopardi și noi în perspectiva anului 2000* desfășurat la Ancona, acum patru ani, cu prilejul comemorării a 150 de ani de la moartea poetului. Prima din cele trei secțiuni ale lucrării abordează problema modernității gîndirii leopardiene. Partea a doua tratează aspectele etico-sociale la Leopardi, iar ultima are în vedere legăturile poetului cu locurile natale, cu acel „natio” borgeo salvaggio”. (IL POPOLO, 28 ian.).

Apariții în februarie

● Primele apariții ale aparițiilor din luna februarie ale editurilor pariziene nu sînt lipsite de interes. O *Biografie Edgar Poe* urmează să apară la ed. Flammarion, semnată de Georges Walter. *Le syndrome de l'Opéra*, se intitulează volumul scriitoarei Maryvonne de Saint-Iulgent editat de Robert Laffont. *Stephane Denis* semnează romanul *Feu de paille*, editat de Favard, iar *Raphaelle Billeldoux* *Entrez et fermez la porte*, un alt roman apărut la Grasset. (LE POINT, 27 ian.).

O nouă piesă de Arthur Miller

● După o pauză de cinci ani, dramaturgul american Arthur Miller a scris o nouă piesă, intitulată *The Ride Down Mount Morgan*. Urmează ca aceasta să fie prezentată publicului londonez în luna septembrie. De ce la Londra? Pentru că poți găsi actori de bună calitate mai ușor decît în Statele Unite — a precizat Miller. (LA STAMPA, 30 dec. 1990).

Rahmaninov inedit

● 42 de lucrări muzicale aparținînd lui Serghei Rahmaninov (1873—1943) vor vedea pentru prima dată lumina tiparului la editura muzicală Hans Sikorski din Hamburg. Editarea este posibilă datorită eforturilor depuse de Alecsandr Rahmaninov, nepotul compozitorului, care a reușit să realizeze fotocopii după originalele aflate în arhivele din U.R.S.S.

O scrisoare despre utopie în America (I)

A M URMĂRIT, intrigat și plăcut impresioneat de eruditia și inteligența participanților, dezbaterile din paginile presei intelectuale românești despre utopie cu opinii și contribuții venind atît de la mai tinerii Sorin Antohi și Alin Teodorescu cit și de la un intelectual încercat, cum ar fi Z. Ornea. Mi-am amintit de o frumoasă conversație purtată mai acum citiva ani la un oahar de vin cu Norman Manea care tocmai aterizase pe continentul american. Eu susțineam încă că lumea a intrat, în fine — și că așa este și bine și frumos să fie —, într-o zonă a imperfecției, a relativității, a heterogenității reciproce echilibrante. Norman cu a sa umidă tenacitate care-i este atît de proprie apăra demnitatea și necesitatea impulsului utopie în om.

Mi-am mai amintit că n-au trecut nici 3 decenii de cînd apăreau lucrări maiore în favoarea utopismului ca factor social psihologic și chiar spiritual indispensabil și benefic în economia universului. Roger Mucchielli (*Le mythe de la cité idéale*, „mitul cetății ideale” 1961) vedea în utopie o constantă exosivă a spiritului uman. F. L. Polak (*The Image of the Future*, „Imaginea viitorului”, 1955) avertiza împotriva gravelor primejdii care ne pot pîdi pe toți dacă nu stîm să reîmprosopălm rezervorul de maiestuoase imagini ale viitorului din care au sorbit strămoșii noștri. Mai important decît ei, Ernst Bloch (*Das Prinzip*

Hoffnung, „principiul speranță”, 3 volume 1959) vedea în utopie un inegalabil instrument pentru investigarea Potențialului și cea mai bună armă critică pentru deslășuirea neajunsurilor contemporaneității: Bloch rămîne cel mai autentic poet al tradiției marxiste.

Ce s-a împlinit de atunci încoace? Cum de s-au schimbat lucrurile de plan intelectual? Ca să-mi limpezesc gîndurile am luat în mînă o amolă lucrare de referință care de mult mă privește mustrător de pe rafturile bibliotecii, mai consultată, mai neconsultată. Este vorba de *Utopian Thought in the Western World* („gîndirea utopică în lumea occidentală”, Harvard University Press, 1979). Autorii cărții sînt Frank și Ritzie Manuel (stii, în America sînt la modă cușurile astea de co-autori, sot și soție: Will și Ariel Durant autorii celei mai populare istorii universale din America sau Milton și Rose Friedman ilustrul profesor de economie politică avînd la una sau două din cărțile sale de bătrînet drept colaborator pe soția sa semioticianul Sebeok a publicat și el vreo citeva cărți cu soția lui și așa mai departe) și este un or atît de impunător, atît de voluminos, încît nici nu mă încumet să ti-l recomand sore traducere în românește: are nu mai puțin de 896 de pagini tipărite mărunt. Este însă o lucrare foarte temeinică, foarte completă, cu bibliografii și analize amănunțite mergînd de la More Bacon și Campanella prin Rousseau și Condorcet pînă la (firește) Saint-Simon, Owen, Fourier și, în cele din urmă la Marx, Comte, Morris și victorienii, dar ocupîndu-se pe parcurs, destul de detaliat, de sute de alții fie ei filosofi sau scriitori. Lucrarea sotilor Manuel este descriptivă și taxonomică nu iudecătorească. Ea admite sau stabilește însă în capitolele sale inițiale un principiu, după mine, absolut fundamental: că rădăcinile cele mai adînci ale oricărui utopism, fie el literar fie el politic sau filosofic, sînt de natură cvasi-religioasă. Imaginea paradisiacă a originilor pe care se fundează naratiunea sacră a iudeo-crestinismului,

este arhetipul oricărui utopism, iar orice utopie practică (politică) rîvneste în fond să realizeze raiul pe pămînt, aici și acum, imediat.

Odată ce admitem acest soi de interpretare (mesianică, așa-zicînd) a utopismului înțelegem ușor cum poate el deveni tînta unor atacuri sustinute din partea celor care nu pot consimți la secularizarea unor structuri ale sacralității. Arnold Toynbee argumenta (cu exemple istorice abundente) că utopismul apare și se răspîndește în perioade istorice de declin. Ortega y Gasset folosea utopismul ca termen peiorativ. Criticul american Irving Babbitt (foarte influent în prima jumătate a secolului 20) recurgea la termenul de „idilic” în loc de „utopic” și învinovătea toată gîndirea de la romantism încoace de perversitate etică a societății din cauza acestei morbide ambiții utopice. Foarte influent în cercurile conservatoare ale Americii de azi este filosoful austriac de origine, Eric Voegelin (1901—1981), a cărui filosofie a istoriei, rămasă neterminată, *Order and History* („ordine și istorie”, 4 vol., 1956—1974) sustine că sursele ideologiilor moderne, mai ales ale celor totalitare, sînt ereziile gnostice de la începutul mileniului I, cu pretenția lor de a furniza alternativă la configurațiile divin revelate ale lumii. (Mai ne s'ur e prezentată aceeași toză în *The New Science of Politics*, 1952 și *Science, Politics and Gnosticism*, 1959). Dar și din direcție liberală s-au auzit, poate chiar mai elocvent, condamnări asemănătoare. Să-l amintesc doar pe Karl Popper care, în faimosul său studiu *The Open Society and Its Enemies* („societatea deschisă și adversarii ei” Londra 1945 2 vol.), înfiera manipularea umanului de către marile sisteme abstract-rationaliste (deci utopice) ale lui Platon, Hegel și Marx.

Virgil Nemoianu

Washington, D.C., dec. 1990

Cu prilejul premierelor europene a spectacolului de balet cu *Capriccio* de Richard Strauss la Royal Opera House of Covent Garden din Londra, a fost organizată o expoziție de schițe și costume realizate de creatorul de modă Gianni Versace pentru lumea spectacolului. Expoziția a fost găzduită de Gale-

ria Henry Moore de la Colegiul Regal de Artă. Versace a desenat primul său costum în 1982, pentru spectacolul coregrafic *Josephslegende* de Richard Strauss, la Scala din Milano. Ulterior a lucrat la *Dionisos*, *Malraux* sau la *metamorphose des Dieux*. *Souvenir de Leningrad*, toată în coregrafia lui Maurice Béjart. A mai colaborat și cu Roland Petit, cu Joseph Russillo, cu Bob Wilson în *Salomea* de Richard Strauss și *Doctor Faustus* de Manzoni etc. Următorul proiect al lui Versace, după *Capriccio*, este un spectacol *Richard II* de Shakespeare, cu Glauco Mauri. „Regele shakespearian” — spune stilistul — ținea mult la eleganta curții sale. Voi încerca să interpretez spiritul său”. În imagine, câteva schițe de costum ale lui Gianni Versace. (LA STAMPA, 8 ian.).

Intoarcere la film

● Liza Minelli (în imagine), absentă de la o vreme din cinematografie, după succesele cu *New York, New York* și *Cabaret*, se întoarce la film. Ea se află în prezent la Toronto, unde filmează, alături de Shelley Winters, în *Stepping out*. Filmul, regizat de Lewis Gilbert, este povestea unei mame, care așteaptă, ecranizată după musicalul omonim. (LA STAMPA, 6 ian.).

Testamentul politic

● Cu trei săptămâni înainte de a muri Friedrich Dürrenmatt aducând un omagiu lui Vaclav Havel și Cehoslovaciei, își ridiculiza compatrioții. După moartea sa, cotidianul genevez a publicat Testamentul său politic în care sarcasmul este prezent. „Numai în „închisoarea” lor sunt siguri că nu vor fi agresați. Elvețienii se consideră liberi, mai liberi decât alți oameni, liberi în detenția închisorii neutilității lor, în care s-au refugiat”. Acum Testamentul politic al lui Dürrenmatt este tradus și tipărit de ed. Zoë/ed de l'Aube. (LIRE, febr.).

Sfârșitul lumii

● Frederika van Ingen realizează în *Sfârșitul lumii* o anchetă aprofundată asupra scenariilor despre „sfârșitul lumii”, de-a lungul unei aventuri care începe cu marea aventură a vieții. Omul contemporan joacă în acest nou „scenariu” rolul unui echilibrist. Lucrarea este apărută în colecția „Dossiers Science-Frontières” a editurii Robert Laffont. (LIRE, febr.).

Passé/Present — 10

● Celebrul dirijor și compozitor francez Pierre Boulez sărbătorește a zecea aniversare a colecției *Passé/Present* pe care o conduce împreună cu Jean-Jacques Nattiez la editura Bourgois. Este una din rarele colecții din lume în care sunt prezentate texte de analiză și reflexie asupra celor mai noi curente în creația muzicală contemporană. (LIRE, febr.).

Renașterea Golemului legendar

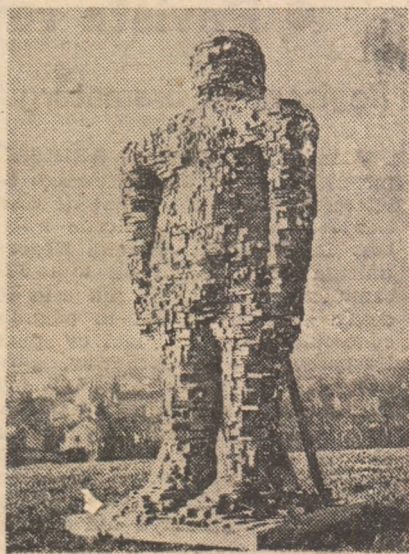
ISTORIA favorizează apariția unor „Mari Dictatori” și a unor „Mici Dictatori”, pare să spună cu ironie sculptura lui Doru Covrig care repertoriază un număr considerabil de volume simbolizând paranoia dictatorială. Dar dincolo de ciclul evocat, opera sculpturii a lui Covrig, prin substanța ei, prin formele pe care le proiectează în spațiu și prin materia din care sunt structurate volumele artistului, instruieste despre esențial. Esențialul conținut în adevărurile simple vehiculate, cu moartea, viața, dragostea și ura dar și în adevăratele elementare ce le susțin pe primele, ca: intoleranța, angostea existențială, violența — ori dimpotrivă: durabilul, funcționalitatea născutului sau inutilitatea necesarului.

„Omul este măsura tuturor lucrurilor”, spune undeva în adineul unui text sculptural, concept pe care Doru Covrig își centerază cu malicie întreaga demăsură a volumelor sale — rațiunea artistului întinând concepția omului de știință modern, mai exact a promotorilor teoriilor fizicii cuantice care afirmă (printre altele), că lucrurile nu sunt ceea ce par a fi, ci ceea ce omul gîndește despre ele. Necesitatea de a-și sprijini estetica pe concepte aparent exterioare artei sale, dar visceral legate de mecanica prezentării, îl plasează pe sculptor și implică creația lui, într-un spațiu de confruntare privilegiat (dar din păcate încă neexplorat deajuns), al dezbaterilor asupra fenomenului de interpretare a scenei științifice și al universului creației. [...]

Volumele sculpturale ale lui Doru Covrig invită într-adevăr la meditație asupra funcției creației în era tehnologică, divulgînd cu discreție dar nu mai puțin pregnant relația dintre creație și știință. Interdisciplinare în spirit și asociative în esență, căutările sculpturii încep înainte chiar ca natura forme și proiecta volumului: să fie schițate și traduse în termeni de proiect. Demers paradoxal, care la Covrig se explică prin opțiunea asupra esenței materiei ce va constitui aluatul subiectului de reprezentat.

Totul este materie de sculptat, dar nimic nu e sculptat dinainte, cum au vrut să ne facă să credem exponenții Popartei din anii 'șaizeci. Scrutînd mai de aproape modul de creație la Covrig, putem spune că sculptorul este un fel de Lavoisier, travestit în artist plastic pentru a confirma realitatea principiului savantului francez decapitat de cerberii revoluției din 1789. „Nimic nu se pierde, nimic nu se câștigă, totul se transformă”. Fidel principiului enunțat în secolul luminilor, Doru Covrig își extrage materia primă din masa plusurilor rezultate din procesul tehnologic de fabricație al oricărui produs industrial sau de consum. Materii plastice, metale, lemn, carton, hîrtie și chiar bătrîna și buna noastră piine cea de toate zilele — totul devine materie de sculptat și totul se transformă în splendoare sub deghelele inteligente ale artistului.

Natura nu agreează gigantismul. Și ea să se exprime în toată plenitudinea ei, se încercenează să-l elimine din circuitul elementelor vivante. Dinozaurii, brutozaurii și alți „zauri” de același gabarit au dispărut de pe planeta noastră, fiind înlocuiți de viețuitori creaturi la scară umană, iar elefanții, hipopotamii și rinocerii, după toate statisticile specializate, nu se poartă mai bine ca strămoșii lor giganti. Asta pentru regnul animal.

Fiindcă, după statisticile specializate, regnul vegetal e supus aceluiași reguli de selecție naturală — îngrijorarea cercetătorilor științifici privind dispariția bradului, de exemplu, nefiind decît o probă în plus că natura predică armonia proporțiilor.

Și totuși, Covrig cultivă gigantismul sculpturii cu frenezia nelimitată a demăsurii. Opțiune care l-a condus pe artist la renașterea legendarului Golem, reitterind astfel obsesia marilor săi predecesori. Și nu întîmplător, Covrig e considerat drept unul dintre cei mai notorii monumentaliști din occidentul european. Proiectînd în spațiu permanența angostelor unei mitologii judeo-cristine, semănată de spaime ontologice și de teroare escatologică, Doru Covrig reproduce într-un vast ciclu imaginea eternului „Dictator” — un fel de brută enormă ce domină și strivește totul în jurul său și chiar dincolo de orizontul sensibil. Alături de Golemul lui Covrig, „Dictatorul” incarnat de Charlie Chaplin pare a fi o caricatură animată, inspirată de un model viu, cert, dar despușcat de orice forță de generalizare — din fericire.

Dictatorul pe care ni-l prezintă cinematograful prin intermediul unuia dintre cei mai mari interpreți ai secolului nostru, simbolizează unicatul, cazul limită, chiar dacă personajul caricaturizat își găsește omonimii contemporani în istoria Europei, Africii, Asiei sau Americii de Sud, în timp ce Dictatorul artistului parizian, fie el „mari” sau „mici” (cum își numește Doru Covrig personajele), au o profundă încălecată de universul, prevenindu-ne prin gigantescul reprezentării de pericolul pe care dictatura îl reprezintă.

Demăsura sculpturii lui Covrig, cu toate semnificațiile pe care o parte din opera sculpturii le are, emană (paradoxal) din ceea ce am putea numi: aspirația la „ublim” și ca să înțelegem într-o notă ce convine de minune volumelor artistului, cităm o frază semnificativă și plină de sensuri a filozofului francez de origine română, Emil Cioran: „Omul e ori excesiv ori nul!”

George Astalos

(Din ARTENSION No 18/decembrie 1990 Paris)

Dialoguri despre post-comunism

● Sub titlul *Conversazioni sul post-comunismo*, Fulvio Colombo publică la editura Rizzoli un volum de interviuri cu oameni de cultură și politicieni: Vaclav Havel, Rol Medvedev, Iosif Brodski, Kurt Masur, Alberto Moravia, Carlos Fuentes, Ralf Dahrendorf, Elie Wiesel, Ronald Reagan s.a. Autorul încearcă să afle răspunsuri la întrebările: de ce sistemul sovietic s-a prăbușit brusc în a doua jumătate a anilor '80? Ce forțe au măcinat bazele acestuia? Care sînt ide-

alurile sau nevoile care i-au determinat pe cehi să-și aleagă drept președinte un scriitor și dramaturg, iar pe polonezi să hotărască, printr-un categoric vot de neîncredere, moartea regimului comunist? Dorița de prosperitate sau nevoia de libertate a dus la destrămarea sistemului comunist? Răspunsurile se conturează, evident, în lumina personalității celor intervievați, a experienței și angajării lor profesionale și politice. (LA STAMPA, 29 ian.).

Belmondo după Cyrano

● După răsunătorul succes reputat pe scenă, în *Cyrano de Bergerac*, Belmondo revine pe platourile de filmare. După care va întreprinde un lung turneu, tot cu celebra creație a lui Edmond Rostand, în Anglia, Italia, Spania, SUA, Japonia. Filmul în care turnează acum este un remake al peliculei *Les monsieurs de la Santé* în care Raimu făcea, în 1934, o

creație remarcabilă. Dezvăluind aceste proiecte revistei *Paris-Match*, Belmondo a făcut și unele aprecieri mai generale: „Pentru a fi un star autentic, trebuie să știi să rîmii pudic”. „Las în seama oamenilor politici grija de a găsi soluții pentru șomaj și o mai bună repartitie a roadelor creșterii. Pentru aceasta l-am ales. Fiecare cu meseria lui”. (PARIS-MATCH, 17 ian.).

Casa de Habsburg

● În cursul unei conferințe de presă ținută recent la Innsbruck, a fost anunțată o importantă manifestare culturală care va avea loc anul viitor în Spania și Austria, la Toledo și Innsbruck. Va fi o mare expoziție care, prin intermediul documentelor și operelor

de artă, va ilustra istoria casei de Habsburg, care a unit, sub coroana ei, vreme de două secole (XVI și XVII), Europa Centrală și Spania. Manifestările vor fi organizate de ministerul spaniol al culturii și de cel austriac al științei și cercetării. (CORRIERE DELLA SERA, 11 ian.).

Petru DUMITRIU

Întîlnire la judecata de apoi (20)

BUZELE îi tremurau, pină la urmă a izbucnit în hohote de plîns. S-a potolit destul de repede și a continuat:

„Nu pot s-o iau de la capăt la treizeci și cinci de ani, cu un copil. Vreau să am un cămin, un bărbat, adică un tată pentru copil. Cînd mă gîndesc că voi fi obligată să-mi caut o cameră sau un serviciu, aș dori să mor. Cine îmi va da? Unde voi găsi? Să nu credeți că am rămașite ideologice mic-burgheze, dar a fi nevastă unui profesor de marxism, a minca la Casa Universitarilor, chiar dacă e ieftin, a merge vara într-o casă de odihnă pe malul mării, este cu totul altceva decît a fi o oarecare salariată care trebuie să zîmbească sefului personalului și la nevoie chiar să se culce cu el! Isaia e nebun, nu-mi mai vorbește, mă brutalizează, nu vine acasă decît noaptea, e într-una în ședințe... cunosc acest gen de ședințe!

— Acum, într-adevăr, știți, toată lumea e acolo.

— De ieri! răspunse cu un ton ostil și belicos. Dar el e în ședință de luni de zile! Și se numește comunist! Și încă din ilegalitate. Nu face decît rău, partidului, mie, lui însuși, tuturor. Ce spun oamenii care nu sînt membri de partid? Tovarășul Malvolio trebuie să fie infor-

mat, este un om cu principii, nu poate tolera asemenea lucruri!”

Nevasta mea a revenit și s-a așezat pe un fotoliu fără să scoată o vorbă.

„Am înțeles, i-am spus tovarășei Proorocescu. Într-o jumătate de oră îl voi vedea pe Erasmus Ionescu și îi voi spune. Telefonatî-mi miine pe la orele douăsprezece și vă voi spune ce am obținut.”

Ea s-a incurcat în mulțumiri și a plecat. Nevasta mea a condus-o, cînd s-a întors mi-a spus:

„E fată de treabă. Cînd ticăloșii din organizația de bază au vrut să-mi inscenez ceva, ea s-a ridicat și m-a apărut, fără să mă cunoască, numai fiindcă și-a dat seama că voiau să voteze în celulă o porcărie. Bărbatul său mi se pare că e un domn bine. Hai vorbește! ce ți s-a întîmplat?”

Am început să mănînc, cu o poftă nerămasă, povestindu-i ce s-a întîmplat. Pe măsură ce vorbeam, devenea mai gravă, gura l se stringea: îi stătea bine, gura strînsă cu buze mari, serioase.

„Nu te duce. Spune că ești bolnav! Bea pină ți se va face rău. Îți dau un purgativ. Nu te duce!”

Am început să rid și am sărutat-o pe gură.

„Chiar dacă sînt sau nu, bunul Malvolio va ghici pină la urmă. Să mă îmbolnăvesc după ce Erasmus mi-a spus, crezi că e abil?”

Ne-am privit în tăcere. Era foarte cald, chiar cu stururile lăsate pe jumătate. Mobilele trozneau de căldură în îngrozitoarea caniculă a după-amiezii de vară bucureșteană. Un strat subțire de praf pe care vîntul fierbinte îl strînise în Bărgan, se depunea peste tot. M-am ridicat spunînd:

„O să mă descurc.

— Fii cenusiu, m-a sfătuit. Fii plat. Evită întrebările lui Malvolio. E foarte puternic, el este înarmat, tu nu. Rămîn așezată aici și te aștept. Dacă e vremea, poartă telefonază-mi. Fii atent la ce spui. Succes.”

M-a sărutat, stringîndu-mă cu putere în brațe, m-a condus pină la ușă a ieșit cu mine pe palier. A ramas acolo, prîvind-mă grijulie cum coboram scara.

Erasmus era în biroul său și părea destul de puțin atins de orele petrecute în aerul viciat al sălii de ședință. M-a primit cordial, cu mîna întinsă:

„La loc. O ceașcă de cafea? O citronadă? O țigară?”

N-am primit nimic. I-am spus:

„Nevasta lui Proorocescu a venit la mine, pentru a mă ruga să-i obțin o audiență la seful tău.”

I-am povestit tot ce aflasem. M-a ascultat zîmbind ușor.

„Dezvoltarea ideologică a acestui tovarăș, merge prea departe, după părerea mea” am încheiat. Erasmus a ris scurt.

„Bine, o să văd. Ce pot face pentru tine? Te-ai gîndit la ce vei vorbi în curînd?”

— Da, știu însă, că despre problemele științifice, eu...

— Nicicum, este o problemă care privește pe fiecare comunist. Ce este a-

devărat? Adevărul este cel pe care îl crezi tu sau cel enunțat de partid?”

Nu îl priveam, m-a auzit și-o fac.

I-am spus:

„Da, știu. Voi găsi modalitatea de a discuta această problemă.

— Vei găsi, vei găsi, ești un om de treabă.”

Un prieten care fusese închis de curînd, mi-a povestit că a suportat totul plin de curaj pină cînd un gardian l-a bătut pe umăr spunîndu-i: „Tu ești băiat de treabă, nu ești ca desfrînații ăștia”. A plîns de umilire. Am plecat avînd același sentiment. Erasmus declarînd că mal are de lucru. În anticameră m-am încrucișat cu Isaia Proorocescu.

NU-MI MAI AMINTESC nimic din ce s-a întîmplat pină în clipa cînd am luat cuvîntul. Mă revăd la tribună. În fața mea, sala, multimea cenusie cu chipuri roz. La stînga mea prezidiul; cel mai îndepărtat era Erasmus, cu capul prematur chei, lucitor și galben. Vorbeam vag, înșirînd lozinci:

„Vigilența ideologică, tovarășii... Dușmanul de clasă vîndîndu-și cîinele noastre la neatenție pentru a profita și a se infiltra în fronul nostru ideologic, acest front care există peste tot, în uzine, în gospodării colective, în administrații, conștiința colectivă însăși fiind cea care...”

— Tovarășe, au tunat megafoanele, cu vocea lui Malvolio Leonte, n-ai vrea să fii mai precis? Adunarea a o impresie că te învîrtești în jurul problemei; neavînd curajul să o atace frontal, exemplul tău, nu umbla pe mîi multe cărări...”

In românește de
Andriana Fianu

Regizorul și dramaturgul

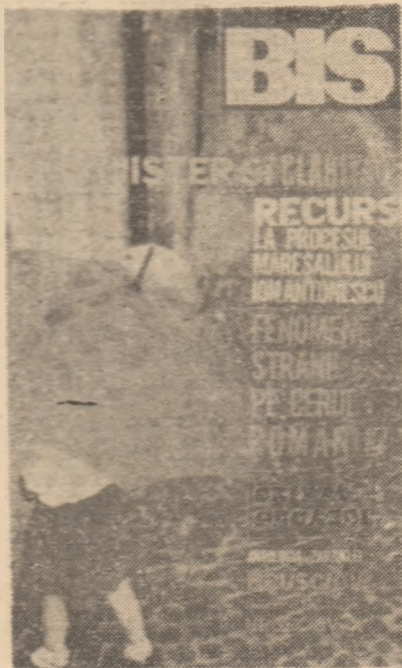
● În noua publicație ARHIŞAH (nr. 1), este reproducut un extrem de interesant interviu acordat de Gari Kasparov revistei americane *Playboy*. După actrița Natalia Negoda (micuța Vera, dacă n-ai uitat-o!), campionul mondial de șah este al doilea sovietic prezent în paginile cunoscutului publicat. Iată ce spune Kasparov despre Gorbaciov, **glasnost** și **perestroika**: „Noi am fost foarte fericiți la apariția lui Gorbaciov, cu ideile sale noi, precum și la apariția deschiderii de idei, numită **glasnost**. Dar **perestroika** economică nu se găsește pe un drum corect și toate merg prea încet. Mă tem că cei din conducere nu-și dau seama că nu mai putem aștepta. Țara a dat de necaz. Economia este la limita prăbușirii. În proporție de 99% este catastrofală. Este necesar să se ia de urgență măsuri cu efecte puternice. Inițiativa particulară trebuie să primească libertate, activitatea economică trebuie să fie deschisă pieței, poporul trebuie să primească libertate politică. Îmi vine greu să spun de ce Gorbaciov se mișcă atât de încet: fie că nu poate mai mult, fie că nu vrea în realitate să schimbe tot. Nu uitați că el este comunist. În Occident se uită foarte des acest lucru. Mă tem că schimbările aduse de **perestroika** au un caracter cosmetic. Bun nu numai la șah, Gari...! ● Numărul 4—5 din *INTERVAL* este consacrat temei corpului uman. Trebuie citit. La revista revistelor, o caracterizare a suplimentului **Nouăzeci**: „Textele sunt jucăușe și cam atit”. Optzeciști percep pe nouăzeciști drept exclusiv lucizi. Tot așa erau percepuți și ei de către poezii generației anterioare. Foarte semnificativ! ● După opinia dlui Cristian Tudor Popescu, dl. Petru Creția n-a fost bătut destul de a se merita a se face atita caz în jurul intimplării de acum două săptămîni! Este concluzia unui articolas penibil din *ADEVARUL* din 19 februarie, din care aflăm că, interesindu-se la poliție, autorul a descoperit că dl. P.C. n-a depus plîngere. Citind, în plus, *Tineretul liber*, dl. C.T.P. s-a fixat la ideea că a fost vorba doar de un „simplu act huliganic fără mobil precizat”. Nu credem că ar mai fi ceva de adăugat, spre rușinea dlui C.T.P. ● Un ziarist foarte talentat se dovedește a fi dl. Valeriu Mangu: citiți *Bileti mireselor* din *CUVINȚUL* nr. 8 și vă veți convinge! ● Modern concepută și ilustrată, *FLACĂRA BIS* ne informează între altele (cel dintîi concurs de Miss din România antebelică, de ce a scris Hrușciov memorii, cum a decurs procesul Antonescu etc.) despre „contactele” lui Gorbaciov cu o ghicitoare bulgară (Vanga, 78 de ani), care, în primăvara lui 1989, l-a sfătuit să acorde independență republicilor baltice și i-a prezis că, pînă în 1992, va supraviețui la două tentative de asasinat și la o lovitură de stat. Așteptăm cu sufletul la gură! ● În *MONITOR MAGAZIN* (nr. 3), dl. Andrei Șerban declară că va demisiona din funcția de director general al Teatrului Național, dacă în viitoarea lege a teatrelor se va stipula obligația montării a 50% piese românești. Nu știm cine (poate dl. Romulus Vulpesu) ar fi putut avea în parlament o astfel de idee statistico-naționalistă, dar iată răspunsul dlui Șerban: „Nu am nimic împotriva să punem piese românești, nu numai vechi, dar și noi, însă numai dacă sînt de valoare. Nu voi pune niciodată o piesă autohtonă doar ca să încurajez repertoriul românesc, dacă piesele sînt mediocre [...] Pînă acum nu am descoperit

o piesă care ar putea fi jucată, care a fost ținută la sertar — sertarele sînt goale — și nu vîd o piesă reprezentativă pentru ultimii 10—15 ani...” Aoleo! Noroc că dl. Șerban recunoaște că n-a prea avut timp să citească. Dacă avea, poate alegea ceva din piesele dlui Paul Everac, acelea despre care dramaturgul (în polemică deschisă cu dl. Șerban) ne spunea la TV în seara de 21 februarie că erau așa de „tari” (anticomuniste), încît n-a îndrăznit nici măcar să le dea la dactilografiat. El, de unde să știe dl. Șerban că dl. Everac prezenta regizorilor pahare cu sifon dramatic și ascundea în sertar țaria? Doar nu era să-i dea prin mîntre că dl. Everac este un Procopius din Cezareea, cu dublă contabilitate morală! ● Cea mai stupefiantă declarație din ultima vreme aparține fostului general Iulian Vlad, martor în procesul membrilor CPEX: „Declar cu încreșcă răspundere că în cei doi ani, cit am fost șeful DSS, nici unui ministru, nici unei alte personalități politice nu l-au fost intercepate convorbirile telefonice și nici n-au făcut obiectul intervențiilor noastre”. Va să zică așa: securitatea nu-i (și nu ne) asculta! De tras n-a tras. De urmărit, nu ne-a urmărit. De informat, nu informa. Dacă nici de ascultat nu ne-a ascultat, atunci ne putem, pe bună dreptate, întreba: pentru ce plătea Ceaușescu pe securiști? cu ce se ocupau ei de fapt? Dl. Vlad are umor (negru, negru), trebuie să recunoaștem. (*ADEVARUL* din 21 feb.) ● Și, fiindcă tot ne aflăm la capitolul umor securist, să apucăm o mostră și din declarația fostului șef al securității Timișoara, Radu Tinu. Mai întîi, dl. Tinu îl amenință indirect pe comandantul penitenciarului: „Dacă acest lucru (refuzul de a i se permite să meargă la înmormîntarea mamei — n.n.) mi s-ar fi întîmplat mie, vî jur, conștient de urmări, că în termen de 10 zile de la ieșirea din detenție [...], toți cei implicați [...] ar «hodini» lingă Gică Popa la Ghencea Militar”. Și apoi: „...Pentru informarea opiniei publice internaționale, luni, 4 februarie 1991, președintele Bush, cu ocazia discursului cu mic dejun, va fi informat cu un memoriu, de un prieten al subsemnatului, invitat nominal la această manifestare”. Dumnezeu mare! (*CURIERUL ROMÂNESC*, din 20 și 21 feb.).

Arginții ticăloșiei

● Tot mai contestat, tot mai... acuzat, dl. C.V. Tudor își oferă, în propria revistă, *ROMÂNIA MARE* nr. 36, o binemeritată revanșă morală, republicînd o recenzie la volumul său de versuri, semnată în *Democrația* de dl. R. Theodoru, și un articol din *Europa* semnat Pericle. Spre a vă da o idee despre laudele pe care dl. C.V. Tudor le-a cules, iată un pasaj din articolul cu pricina: „Pe cine deranjează C.V.T.? [...] Greșește el? Nu, domnilor! Cunoașteți, voi, șacali, profitorii din plin ai revoluției din decembrie, un singur caz cînd C.V.T. își folosește pana împotriva unui om cinstit, corect, loial intereselor țării...?” Nu, vai de noi, cum să cunoaștem un astfel de caz. Știm și noi, ca șacali ce ne aflăm, că dl. C.V.T. nu-și folosește pana decît în scopuri înalt patriotice și morale, și absolut dezinteresate, cum ar fi de pildă chiar acela de a publica în revista *Europa* articole semnate Pericle. Nu, nu fantazăm, dar stilul, bată-l vina, e același! Iar în suplimentul *ȘOC* al revistei *Observator*, dl. C.V.T. refuză un interviu pe motiv că nu discută cu „șacali ai presei”. Ca să vezi de unde sare șacalul! ● Și, fiindcă tot a venit vorba pe prima pagină a celuiasi număr dl. C.V.T. mai sare o dată în curățarea de pete a memoriei lui Ceaușescu, deplîngîndu-i „năpraznica moarte”, de la care (ține să ne reamintească) se împlinesc 14 luni, și întrebîndu-se retoric: „Chiar așa, voi găunoși demolatori, care v-ați grăbit să distrugeți totul în țara asta, OMUL ACESTA N-A FĂCUT NIMIC PENTRU ROMÂNIA...?” Ei, cum să nu fi făcut nimic, a făcut, vorba lui însuși, totul. ● Alcibiade are și el întrebările lui. De pildă, aceasta adresată dlui Vartan Arachelian (tot în nr. 36): „Ce le bagi tu în istoria neamului românesc, liftă spurcată?” Ne stă pe limbă să-l întrebăm și noi pe grecul numit Alcibiade... Dar nu vrem să ne coborîm nici în glumă la nivelul șovinismului promovat de mîiastra pană de care pomenea celălalt grec, de la *Europa*, numitul Pericle. ● Preluînd și apreciînd afirmațiile unui corresponsent referitoare la faptul că anumiți intelectuali din opoziție ar fi fiind „odrasle de legionari”, Xantipa de AZI (13 febr.) nu

confirmă înțelepciunea Xantipei de ieri, ba chiar riscă să aibă dificultăți cu justiția, pentru calomnie prin presă. Boala de care suferă ipochimenii dintr-o redacție vecină se pare că trece de la un etaj la altul al clădirii din Calea Victoriei nr. 39A. Ferește-ne, Doamne, de vreo moliță! ● În *CUVÎNTUL* (nr. 7), dl. gen. (r) Nicolae Militaru face, la rîndul său, unele precizări referitoare la evenimentele din decembrie '89. Precizările acuză pe fostul șef al USLEI și, în general, fosta securitate. ● Am pomenit mai sus suplimentul *ȘOC*: el este în întregime consacrat proceselor penale declanșate de moravurile dlui C.V. Tudor. Aflăm, astfel, cum s-au desfășurat cîteva din aceste procese ajunse deja pe rol. Se iau interviuri unor dintre „părțile vătămate”. În ce-l privește, dl. C.V. Tudor refuză să stea de vorbă cu unul din redactori. Ce rezultă din toate acestea? Că dl. C.V.T. a inventat probe și a recurs la falsuri grosolane. Cum auziți! Dl. C.V.T. a publicat, de pildă, o declarație contra dlui Robu și a atribuit-o procurorului Adrian Vlad. Acesta a negat, în instanță, că declarația îi aparține. Semnătura s-a dovedit un fals. Unul din portierii dlui C.V.T. (colaborator permanent al *României Mari*) este un fost procuror, dl. Ioan Dan Mirescu, faimos prin deseale sale „conflicte” cu justiția, și al cărui nume e legat de o tragedie: efectuînd urmărire penală în dosarul 2636 din 1977 al P.M.B., a comis, din dorința de a mulțumi pe Ceaușescu, grăbit să se rezolve cazul, o mare eroare, care a condus la condamnarea unui inocent, ai cărui părinți s-au sinucis de rușine și a cărei familie s-a destrămat. Zelosul domn I.D.M. a fost premiat 1000 lei. Arginții ticăloșiei. Aceștia sînt dnii C.V.T. și I.D.M., acestea sînt faptele lor. Oare ce-ar trebui să mai facă ei de aici înainte pentru ca lumca să-și dea seama cu cine are de-a face? Sfîntă mare nerușinare! ● La te uită ce i-a dat prin cap dlui Sorin Dumitrescu! În *ROMÂNIA LIBERĂ* din 21 febr. d-sa afirmă că dacă există, cum a afirmat în senat dl. Romulus Vulpesu, posibilitatea ca ticăloșii de occidentali să „copieze” cu ajutorul laserului sculpturile lui Brîncuși, atunci se poate naște bănuiala că senatorul Vulpesu de azi seamănă așa de puțin cu poetul Vulpesu de ieri, fiindcă (Dumnezeu să ne ierte de gîndul rău!) o fi fost... copiat cu ocazia uneia din călătoriile d-sale în Occident. Bănuiala ne uluiește, căci se întrevede o situație încă și mai gravă: ca toți aleșii națiunii, de la 20 mai, care au călătorit prin blestemata Europă, să fie niște duplicate! „Asta ne mai trebuia, bat-o s-o bată de Europă!” exclamă autorul. O sugestie la fel de amuzantă (haz de necaz!) face, în același număr de ziar, dna Tia Șerbănescu în legătură cu legea cetățeniei: dacă tot e vorba să se ia cetățenia celor care critică guvernul prin Europa (bat-o vina!), de ce să nu se dea celor care îl laudă? Am avea atunci cetățeni simpli și cetățeni dubli, după merite.

Cronicar

Director: Nicolae Manolescu; Redactor-șef: Gabriel Dimisianu; Secretar general de redacție: Mihai Pascu

Secretariat: Andriana Flanu, Magda Groza (telefoane 17 61 90, 17 28 67 și 17 60 10 Buzea (interior 1736)). Proză și reportaj: Vasile Băran, Platon Pardău (interior 1736). Externe: Adriana Bittel, Mihai Minculescu (18 41 01 și interior 2602). Porter: Ion Cucu (18 41 01). Corectură: Irina Horea, Maria Ionescu, Laura Popa, Margareta Popescu, Silvia Zabarcencu (interior 2024). Stenodactilografie: Elena Mareș, Ioana Niculescu (interior 1159). Curier: Maria Micu (interior 1159). nterioare 1001, 1236). Critică: Alex Ștefănescu (interior 2602). Poezie: Constanta Cristian Teodorescu, C. Toiu (interior 1736). Arte: Valentin Silvestru, Eugenia Voădă (interior 2529). Fotore-

